

Latvija



Ziņojums
Apvienoto Nāciju
Organizācijai
par ilgtspējīgas
attīstības mērķu
ieviešanu

ANO Augsta līmeņa politikas
forumam par ilgtspējīgu attīstību
2018

Ministru prezidenta ievadvārdi

4.–5. lpp.

1.

Informācija Latvijas lasītājam

6.–9. lpp.

2.

Ievads

10.–11. lpp.

3.

Kopsavilkums – Latvijas ilgtspēja

Par Latvijas iespējām
nākotnē
Inovātīva un ekoefektīva
ekonomika
Ienākumu un iespēju
nevienlīdzības
mazināšana
12.–23. lpp.

4.

Ziņojuma sagatavošana

24.–31. lpp.

5.

Nacionālās attīstības plānošanas sasaiste ar IAM un iekļaujošā vide

33.–43. lpp.

6.

IAM un to apakšmērķu ieviešanas novērtējums Latvijā

44.–106. lpp.

1. IAM: Visur izskaust nabadzību visās tās izpausmēs	52	12. IAM: Nodrošināt ilgtspējīgus patēriņa paradumus un ražošanu	87
2. IAM: Izskaust badu, panākt pārtikas drošību un pilnvērtīgu uzturu, veicināt ilgtspējīgu lauksaimniecību	55	13. IAM: Veikt steidzamus pasākumus, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām un to ietekmi	90
3. IAM: Nodrošināt veselīgu dzīvi un sekmēt labklājību jebkura vecuma cilvēkiem	58	14. IAM: Saglabāt un ilgtspējīgi izmantot okeānus, jūras un to resursus, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību	93
4. IAM: Nodrošināt iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību un veicināt mūžizglītības iespējas visiem	61	15. IAM: Aizsargāt, atjaunot un veicināt sauszemes ekosistēmu, ilgtspējīgi apsaimniekot mežus, apkarot pārtuksnešanos un novērst zemes degradāciju, veicināt tās atjaunošanu un apstādināt bioloģiskās daudzveidības izzušanu	96
5. IAM: Panākt dzimumu līdztiesību un vienlīdzīgas iespējas visām sievietēm un meitenēm	65	16. IAM: Veidot miermīlīgu un iekļaujošu sabiedrību, sekmējot tās ilgtspējīgu attīstību, nodrošināt taisnīgas tiesas pieejamību visiem un izveidot efektīvas, atbildīgas un iekļaujošas institūcijas visos līmeņos	98
6. IAM: Nodrošināt ūdens pieejamību un atbilstošus sanitāros apstākļus, kā arī to ilgtspējīgu pārvaldību	67	17. IAM: Stiprināt globālās partnerības īstenošanas līdzekļus un atjaunot globālo partnerību	103
7. IAM: Nodrošināt piekļuvi stabili pieejamai, ilgtspējīgai un mūsdienīgai enerģijai par pieejamu cenu	69		
8. IAM: Veicināt noturīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi, visaptverošu nodarbinātību, kā arī cilvēka cienīgu darbu	71		
9. IAM: Veidot noturīgu un ilgtspējīgu infrastruktūru, veicināt iekļaujošu un ilgtspējīgu industrializāciju un sekmēt inovācijas	74		
10. IAM: Samazināt nevienlīdzību starp valstīm un valstu iekšienē	78		
11. IAM: Veidot pilsētas un apdzīvotas vietas iekļaujošas, pielāgoties spējīgas, drošas un ilgtspējīgas	82		

7.

**Secinājumi un
nākamie soļi**
107.–111. lpp.

Statistikas pielikums
113. lpp.

Ministru prezidenta ievadvārdi

Latvijas Republikas simtgades gadā valdība nāk klajā ar Latvijas ziņojumu Apvienoto Nāciju Organizācijai par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu. Šis ir simbolisks brīdis, kad novērtējam savus sasniegumus un plānojam nākotni. Esam tikko izvērtējuši gan valsts attīstības izaicinājumus sasaistē ar ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem, gan Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020. gadam īstenošanas gaitu, tādējādi atspoguļojot arī sekmes Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam īstenošanā. Šis izvērtējums ir pamats turpmākai valsts attīstības politikas uzlabošanai.

Kopš neatkarības atgūšanas 1991. gadā Latvija ir kļuvusi par valsti ar augstiem attīstības rādītājiem, esam iestājušies Eiropas Savienībā un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā (OECD). Līdz ar to mūsu ilgtspējīgas attīstības darba kārtībā parādās gan nacionāla, gan starptautiska līmeņa jautājumi.

Saskaņā ar ESAO 2017. gada ekonomikas pētījumu Latvijas ekonomika piedzīvo spēcīgu izaugsmi, pateicoties veiktajām ekonomikas reformām, un Latvija ir uzskatāma par reformu līderi ESAO dalībvalstu vidū. Esam veikuši būtiskas izmaiņas nodokļu, izglītības un veselības politikā un tagad pievēršamies tempu kāpināšanai digitalizācijas, inovācijas un uzņēmējdarbības jomā.

ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošana sadarbībā ar iesaistītajām pusēm ir izaicinājums un vienlaikus rada iespējas. Latvijai tā saistīta ar pāreju uz inovatīvāku un ekoeftīvāku ekonomiku, kas sniedz labākas dzīves iespējas Latvijas iedzīvotājiem gan pilsētās, gan laukos. Turpinoties ekonomikas izaugsmei, ir svarīgi, ka aizvien lielākai iedzīvotāju daļai ir aizvien labāks darbs un ka no Latvijas aizbraukušajiem iedzīvotājiem rodas vēlme atgriezties.

Starptautiskā līmenī skatoties, pasākumi, kas veikti, nodrošinot ilgtspējīgu attīstību ekonomiskajā, sociālajā un vides jomā, noteikti palīdz uzlabot ģeopolitisko stabilitāti, mazināt klimata pārmaiņu ietekmi un mazināt nevienlīdzību starp valstīm un valstu iekšienē.

Latvijas līdzšinējie panākumi daļēji saistāmi ar valdības īstenoto mērķorientēto plānošanu. Mūsu pamatprincips: jāveic ieguldījumi, lai panāktu ekonomisko izaugsmi, vienlaikus nodrošinot iespēju vienlīdzību, cienīgu darbu un labklājību, kā arī nenodarot kaitējumu videi.

Tāpēc izmantosim Latvijas pieredzi ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanā kā pamatu turpmākai sadarbībai ar citām ANO dalībvalstīm, pieņemot jaunus izaicinājumus ilgtspējīgas attīstības prioritāšu noteikšanā.

Latvijas Republikas
Ministru prezidents
Māris Kučinskis



1. Informācija Latvijas lasītājam

2015. gadā ANO Ģenerālajā asamblejā pieņēma rezolūciju *Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam* jeb *Dienaskārtība 2030*. Tā nosaka 17 IAM un 169 apakšmērķus, kuri sasniedzami, lai pasaulē mazinātos nabadzība un pasaules attīstība būtu ilgtspējīga. *Dienaskārtība 2030* tika pieņemta, lai pasaulē līdzsvarotu trīs – ekonomikas, sociālās un vides – dimensijas.

IAM sasniedzami gan nabadzīgākajās, gan arī bagātākajās valstīs, jo visām ir savi ilgtspējīgas attīstības izaicinājumi, un arī katrā valstī ir gan nabadzīgāki, gan turīgāki cilvēki. Tāpēc katra valsts, ņemot vērā vietējos apstākļus un prioritātes, izvērtē ilgtspējīgas attīstības mērķus, kas atrodami nacionālajos ilgtspējīgas attīstības plānošanas dokumentos, atbilstību ANO IAM un apakšmērķiem, un identificē nepilnības un izaicinājumus un iekļauj nepieciešamos IAM valsts plānošanas un budžeta piešķiršanas sistēmā. Valstis ar augstākiem attīstības rādītājiem atbilstoši Tautas attīstības indeksam, kāda ir Latvija, izmantojot attīstības sadarbību, palīdz arī citām valstīm sasniegt mērķus. Starpvalstu forumos valstis kopīgi risina tādus globālus izaicinājumus kā starptautisko finanšu plūsmu sekas, kuras nevar risināt katra valsts atsevišķi.

Dienaskārtība 2030 arī paredz, ka IAM plānošanā un īstenošanā iesaistās visi – pilsoniskā sabiedrība, privātais sektors, valstis, valstu apvienības ANO un citas institūcijas. ES jau ir uzsākusi nākamā perioda plānošanu, izmantojot *Dienaskārtības 2030* ietvaru.

Paredzēts, ka visas valstis vismaz divas reizes 15 gadu laikā sniedz ziņojumu par *Dienaskārtības 2030* ieviešanu (angliski *Voluntary National Review*). Latvijas Ziņojums ANO par Ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu (turpmāk – Ziņojums) prezentēts gadskārtējā Augsta līmeņa politikas forumā Ņujorkā 2018. gada 17. jūlijā.

Ziņojumu sadarbībā ar nozaru ministriju politikas plānotājiem un citām iesaistītajām pusēm sagatavojis PKC – atbildīgā valsts institūcija par attīstības plānošanu.

Ziņojums ļaus Latvijas iedzīvotājiem izprast Latvijas attīstības mērķus starptautiskajā ANO kontekstā. Tas sniegs iespēju visām valstīm izmantot vienotu terminoloģiju par ilgtspējīgu attīstību un vienādi izprast jebkuru no 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem. Ziņojums tiks izdots angļu valodā, un to izdalīs visu ANO valstu pārstāvjiem. ANO tīmekļvietnē to varēs lasīt jebkurš interesents. Ņemot vērā, ka Ziņojuma mērķauditorija ir starptautiska, informācija nav Latvijai ierastajā detalizētības līmenī, kā arī tiek izmantota terminoloģija, kas ir aktuāla starptautiskajās sarunās par ilgtspēju (piem., iekļaujošā vide, iesaistītās puses, aprites ekonomika u. tml.), bet retāk izmantota Latvijā.

PAPILDU INFORMĀCIJA PAR ANO IAM:

- skat. 2. pielikumu – ANO *Dienaskārtība 2030*, kuras noslēguma daļā ir nosaukti 17 IAM un 169 apakšmērķi.
- *Dienaskārtība 2030*, Latvijas mērķu kartējums pret ANO IAM, informācija par Eiropas Ilgtspējīgas attīstības nedēļu un citi jaunumi atrodami www.pkc.mk.gov.lv.
- To, kā ES dalībvalstis ievieš IAM, skat. https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-development-goals_en
- Citu valstu ziņojumi un apjomīga informācija par IAM īstenošanu globālajā līmenī pieejama <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
- Vietne, kur izvietota informācija par to, kā Latvija ievieš IAM, <https://sustainabledevelopment.un.org/memberstates/latvia>

Saīsinājumi

AJT – aizsargājamās jūras teritorijas
 ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
 CSP – Centrālā statistikas pārvalde
 ETS – ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēma
 ES – Eiropas Savienība
 ESDN – Eiropas Ilgtspējīgas attīstības tīkls
 Eurostat – ES statistikas birojs
 IAM – ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi
 IKP – iekšzemes kopprodukts
 KNAB – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs
 KPFI – Klimata pārmaiņu finanšu instruments
 Latvija 2030 – Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam
 LBAS – Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība
 LAPAS – Latvijas platforma attīstības sadarbībai
 LDDK – Latvijas Darba devēju konfederācija
 LIAA – Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
 LPS – Latvijas Pašvaldību savienība
 LU – Latvijas Universitāte
 MI – mākslīgais intelekts
 MM – specifiskā mašīnmācīšanās
 NAP2020 – Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam
 NEP – Nozaru ekspertu padomes
 NKI – nacionālais kopienākums
 NVO – nevalstiskās organizācijas

OAP – oficiālā attīstības palīdzība
 OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
 P&A – pētniecība un attīstība
 PKC – Pārresoru koordinācijas centrs
 PVO – Pasaules Veselības organizācija
 RTU – Rīgas Tehniskā universitāte
 SEG – siltumnīcefekta gāzes
 STEM – zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika (science, technology, engineering, and mathematics)
 TAM – ANO tūkstošgades attīstības mērķi
 UIN – uzņēmumu ienākuma nodoklis
 UNESCO LNK – ANO Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Latvijas Nacionālā komisija
 VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
 Ziņojums – Latvijas ziņojums ANO par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu
 ZPI – zaļais publiskais iepirkums

2. Ievads

Ilgspējīgas attīstības īstenošana Latvijā aizsākās pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā, kad tika veidota sākotnējā valsts vides politika, apzinoties nepieciešamību ilgtspējīgi sabalansēt ekonomisko un sociālo procesu norises ar vides aizsardzības vajadzībām. 2002. gadā tika apstiprinātas Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes, kas balstījās uz 1992. gada ANO Ilgtspējīgas attīstības konferences deklarāciju. Pēc ES Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas pārskatīšanas 2006. gadā tika uzsākts Latvijas valsts ilgtspējīgas attīstības plānošanas process, kura ietvaros iedzīvotāji pauda savu redzējumu par to, kādai 2030. gadā jābūt Latvijai visās ilgtspējas dimensijās. *Latvija 2030* stratēģijas izstrādes sabiedrību iekļaujošais process ļauj šo plānošanas dokumentu uzskatīt par sabiedrības līgumu, jo norisinājās sabiedriskā apspriešana ar daudzām un dažādām Latvijas iedzīvotāju grupām par valsts nākotni.

Latvijas plānošanas sistēma ir decentralizēta, un konkrēto rīcību uzsāk tas pārvaldes līmenis, kas visefektīvāk var tikt galā ar risināmo problēmu. Valsts risina tikai to, ko nevar īstenot pašvaldību, kopienu un individu līmenī. Valsts un pašvaldības atbalsta iedzīvotāju iniciatīvu un neiejaucas bez vajadzības.

Latvijai nozīmīgus ilgtspējīgas attīstības mērķus nosaka *Latvija 2030* un ievieš ar NAP2020 un nozaru attīstības pamatnostādnēm un plāniem, kuru mērķi un sasniežamie rezultāti ir saistīti ar budžetu. Latvijas pašvaldības savus attīstības plānus pamato ar vietējām prioritātēm, ņe-



mot vērā pieejamos resursus. Sabiedrība iesaistās lēmumu pieņemšanas procesā, kā arī Latvijas IAM sasniegšanai rīkojas brīvprātīgi.

Pienācis laiks skatīt Latvijas mērķus ANO 17 IAM ietvarā un izdarīt secinājumus par to, vai Latvijas mērķi būtu papildināmi, ņemot vērā izmaiņas pēdējo 10 gadu laikā atziņās par ilgtspēju, kā arī jaunos globālos izaicinājumus.

Ziņojuma pamatā ir 2017. gadā veiktais Latvijas politiku kartējums atbilstoši ANO IAM, kā arī 2017. gadā veiktais *Latvijas Nacionālā attīstības plāna īstenošanas vidusposma novērtējuma ziņojums*, kas sniedz esošās situācijas aprakstu un ieskatu jomās, kurās Latvijai nākotnē būs jāpieņem svarīgi un izšķiroši lēmumi. Jo vairāk vajadzību salīdzinājumā ar valsts iespējām, jo biežāk šādi lēmumi prasa ne tikai drosmi par tiem runāt, bet arī drosmi izvēlēties un risināt prioritāros jautājumus.

Latvija, gatavojot Ziņojumu, iepazīstina ar savu pieeju IAM sasniegšanā, uzsverot, ka mūsu valsts resursi ir ierobežoti, tāpēc katra ieguldījums un gatavība aizstāvēt nākamo paaudžu tiesības uz ilgtspēju gan Latvijā, gan pārējā pasaulē sekmēs veiksmīgu iznākumu.

3. Kopsavilkums – Latvijas ilgtspēja

10 000 GADU cilvēki dzīvojuši Latvijas teritorijā
PIRMS 100 GADIEM ieguvām savu neatkarību
PIRMS 10 GADIEM ar plašu iedzīvotāju iesaisti izveidots ilgtspējas redzējums – *Latvija 2030*
PIRMS TRIM GADIEM ANO dalībvalstis apstiprināja *Dienaskārtību 2030* ar 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM)
TAGAD, Latvijas simtgadē, Ziņojumā skatām Latvijas pašmāju un pasaules ilgtspējas izaicinājumus atbilstoši visiem ANO mērķiem
SAPROTAM, ka rezultāti veidojas no daudziem sīkiem darbiem un sākas ar cilvēku, to kopienu, sabiedrības un valsts iniciatīvu, sadarbību un, galvenais, gribu
TĀPĒC Ziņojums sniedz ieguldījumu turpmākajām diskusijām par Latvijas attīstības prioritātēm, sākot ar 2021. gadu

*Latvija – mūsu mājas – zaļa un sakopta, radoša un ērti sasniedzama vieta pasaules telpā, par kuras ilgtspējīgu attīstību mēs esam atbildīgi nākamo paaudžu priekšā**

*no Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam



Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam *Latvija 2030* nosaka šādas prioritātes:

KULTŪRAS TĒLPAS ATTĪSTĪBA (4. ilgtspējīgas attīstības mērķis (IAM))

ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMI CIVĒKKAPITĀLĀ (1., 2., 3., 4., 5., 8., 10., 12., 16., 17. IAM)

PARADIGMAS MAIŅA IZGLĪTĪBĀ (3., 4., 8. IAM)

INOVATĪVA UN EKOEFĒKTĪVA EKONOMIKA (1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 16., 17. IAM)

DABA KĀ NĀKOTNES KAPITĀLS (6., 12., 13., 14., 15., 17. IAM)

TĒLPISKĀS ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVA (9., 11. IAM)

INOVATĪVA PĀRVALDĪBA UN SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA (16., 17. IAM)

Šīs prioritātes ir iekļautas ANO ilgtspējīgas attīstības mērķos (skat. iekavās), bet ANO mērķi papildus izvērsis aprites ekonomikas jēdzienu.

Lai nodrošinātu ilgtspējas trīs – vides, ekonomikas un sociālās – dimensijas:

Latvijas **STIPRĀS PUSES** – cilvēku labklājības līmeņa mērenā augšupeja, dabas un kultūras kapitāla kvalitāte un svarīgums sabiedrībai, digitalizācijas pakāpe, stratēģiskie ieguldījumi Latvijas attīstībā kopš 2014. gada, kas nupat sākuši nest rezultātus.

Latvijas **VĀJĀS PUSES** – nepietiekams ražīgums, cilvēku aizbraukšana, sabiedrības novecošanās, teritoriālā nevienlīdzība.

Latvijas **IESPĒJAS** – pāreja uz inovatīvu un ekofektīvu tautsaimniecību, izmantojot kultūras, dabas un digitālā kapitāla priekšrocības, kā arī veselības aprūpes, izglītības, cienīga darba un nodokļu sistēmu un pietiekamu sociālo aizsardzību, kas palielina iespējas visiem, mazinot ienākumu un iespēju nevienlīdzību.

DRAUDI Latvijai rodas pārsvarā ārējo apstākļu ietekmē un varētu materializēties, ja nespējam tos laikus pamanīt vai laikus izšķirties par lēmumiem, jo ir vieglāk strādāt “pa vecam”, vai, ja trūkst integritātes, – vārdos sakām vienu, bet ar attieksmi, rīcību un maku darām ko citu.

Par Latvijas iespējām nākotnē

Informācija par iespējām apkopota, pamatojoties uz secinājumiem Ziņojuma 6. sadaļā *IAM un apakšmērķu ieviešanas Latvijā novērtējums*. Novērtējums saskan ar NAP2020 vidusposma izvērtējumu, kurā iekļauta informācija par progresu attīstības mērķu un to rezultātu rādītāju sasniegšanā, un ņemti vērā sabiedrības viedokļi par nepieciešamām izmaiņām politikā nākotnē.

Inovatīva un ekofektīva ekonomika

Latvijas ekonomika ir ceļā uz *Latvija 2030* plānoto ilgtspējīgas attīstības modeli, kura viens no priekšnosacījumiem ir stingri tautsaimniecības pamati. Latvijas IKP pieaugums ir mērens un stabils, un valsts nodrošina makroekonomisko stabilitāti (zems valsts parāds, budžets ir tuvu līdzsvaram, maksājuma bilance sabalansēta). IKP 2017. gadā palielinājās par 4,5%, kas ir straujākais pieaugums pēdējo 6 gadu laikā. Stabili aug privātais un valsts patēriņš. Eksporta apjomi ir sasnieguši līdz šim augstāko līmeni. Strauja izaugsme 2017. gadā bija vērojama arī investīcijās.

Nodarbinātības līmenis ir vēsturiski augstākais, kas rada iespējas palielināt algas, tādējādi atturot cilvēkus no emigrācijas, kas saistīta ar ienākumu nepietiekamību, kā arī veicinot remigrāciju jeb iedzīvotāju atgriešanos Latvijā. Vienlaikus algu pieaugums izaicina darba devējus virzīt uzņēmumus uz produktivitātē (zināšanās un inovācijā) balstītu konkurētspēju un darba ņēmējus – apgūt jaunas kompetences.

Produktivitātē balstīta konkurētspējīga uzņēmējdarbība sastāv no divām komponentēm:

1. Inovatīva ekonomika, kurā priekšplānā izvirzās uzņēmība un uzņēmējdarbību atbalstoša vide, atbalsts jaunu ideju radīšanai un komercializēšanai, zināšanu pārnese, lietotāju virzīta pētniecība, Latvijas digitālo priekšrocību izmantošana un radošo industriju potenciāls.
2. Ekofektīva ekonomika, kurā notiek izaugsme, nepalielinot SEG emisijas, dabas kapitāls tiek izmantots produktīvi, sabalansējot kapitāla pieeju ar bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanu. Nostiprinās aprites ekonomika, tostarp ar ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu, t. i., efektīvu primāro resursu izmantošanu, otrreizēju pārstrādi, atkritumu un enerģētikas politiku.

Lai cilvēka intelektuālais un radošais potenciāls pārvērstos inovatīvas, energoefektīvas un konkurētspējīgas ekonomikas izaugsme, ekonomikas modelim ir jāmainās. (Latvija 2030).

Dabas un kultūras kapitāls

Latvijas kultūras un dabas priekšrocības sniegs ieguldījumu ekonomikas inovācijām un ecoefektivitātei. To stiprināšanai ir senas tradīcijas Latvijā, un tās nododamas nākamajām paaudzēm. Latvijas politikā daba un kultūra tiek uzskatīta par kapitālu, un NAP2020 rīcības virziens – dabas un kultūras kapitāla apsaimniekošana – vidusposmā tika novērtēts kā visveiksmīgākais no 12 rīcības virzieniem (galveno kritiku izsakot par atkritumu apsaimniekošanas kvalitāti). Taču Latvijas iedzīvotāji un viesi dabu un kultūru uztver kā veicinošu vidi, kas Latviju padara pievilcīgu dzīvei, darbam un atpūtai. Ar kultūru Latvijā saprot ne tikai vēsturisko mantojumu un mākslas, kas veicina radošumu, bet arī iedzīvotāju savstarpējās sadarbības, uzticēšanās, līdzdalības un integritātes dimensijas.

Inovatīva ekonomika

Tās pamatā ir radošums, izglītība un pētniecība un to sasaiste ar uzņēmējdarbību. Paplašinātas Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) funkcijas ar nolūku veidot LIAA par inovācijas un tehnoloģiju attīstības atbalsta aģentūru, kas veicina uzņēmējdarbības uzsākšanu un attīstību, inovācijas un tehnoloģiju pārnesi, kā arī sekmē inovatīvu uzņēmējdarbību, t.sk. sadarbību starp pētniecības un uzņēmējdarbības sektoriem. Papildus LIAA atbild par jaunuzņēmumu (start-up) ekosistēmas veidošanu, sniedzot plašu atbalsta pakalpojumu klāstu. Lai paaugstinātu augstākās izglītības kvalitāti, konkurētspēju un pieejamību, mainīta augstākās izglītības finansēšanas sistēma Latvijā, kas balstās uz studiju un pētniecības kvalitātes novērtējumu. Izveidots mazāks skaits, bet spēcīgākas valsts finansētas zinātniskās institūcijas, un jaunas tehnoloģiju pārneses programmas atbalsta zinātnisko ideju komercializāciju. Valsts attīstības finanšu institūcija “Altum” atbalsta uzņēmējdarbības attīstību, un valdība atbalsta ražošanas modernizāciju ar nodokļu stimuliem, kas veicina kapitāla investīciju piesaisti.

Jaunuzņēmumi ir svarīgs ķēdes posms inovācijas sistēmā un veicina paradigmas maiņu uz modernu un inovatīvu ekonomiku. Jaunuzņēmumi arī veicina investīciju piesaisti, sekmē jaunu biznesa modeļu veidošanos, talantu attīstību un stiprina riska kapitāla nozari. Valsts ir izveidojusi un turpina paplašināt atbalsta programmu jaunuzņēmumiem. 2018. gadā darbību ir uzsākusi Latvijas jaunuzņēmumu pārstāvniecība Silīcija ielejā, ASV, kas veicina starptautisko tiklošanos. Šobrīd aktīvi tiek veidots ilgtspējīgas sadarbības modelis starp jaunuzņēmumu ekosistēmu un publisko sektoru, kā arī universitātēm un lielajām korporācijām.

Inovatīvas ekonomikas pamatā ir visas sabiedrības radošums. Zinātnes pēdējie atklājumi pierāda, ka kultūra veicina radošumu un abstrakto domāšanu, kas rada izcilību STEM nozarēs. Bērniem Latvijā nodrošināta plaša pieeja valsts apmaksātai mākslas un mūzikas izglītībai. Turklāt topošās izglītības reformas rezultātā jaunieši būs gatavi līdzdarboties inovatīvā ekonomikā, pieaugs skolēnu īpatsvars ar augstām kompetencēm un samazināsies skolēnu skaits ar zemām kompetencēm. Kopumā kultūras process, radošu sadarbības metožu izmantošana un Latvijas valsts simtgades atzīmēšana stiprina Latvijas sabiedrības saliedētību, piederības sajūtu valstij, rosinot pašorganizējošus procesus un sadarbību gan Latvijas, gan starptautiskā mērogā.

Priekšrocības inovatīvai ekonomikai arī sniedz viens no ātrākajiem interneta pieslēgumiem Eiropā.

Valsts iestādes, zinātnes sektors, IKT nozare un uzņēmēji Latvijā strādā partnerībā, lai stiprinātu Latvijas digitālās transformācijas procesu un dotos balstītas sabiedrības un valsts attīstību. Rīgā atvērta Inovāciju centrs - jauna tehnoloģiju inovāciju platforma Ziemeļeiropas reģionā. Dotos balstītas sabiedrības rīcības plāns paredz brīvu pieejamību publiskajiem datiem, sabiedrības izglītošanu un iesaistīšanu caur atvērtajiem datiem, un inovatīvu produktu izstrādi.

Nesenās pārmaiņas vēl nav atstājušas ietekmi uz diviem svarīgiem Latvijas mērķiem – joprojām ir nepietiekamas investīcijas produktīvajā ekonomikā un nepietiekami ieguldījumi pētniecībā un inovācijās.

Ekoefektīva ekonomika

Lai attīstītu ilgtspējīgu ekonomiku, svarīgi izprast bioloģiskās daudzveidības kā pamatkapitāla nozīmi ekonomikā. Latvijā apstrādā 92 % (2016.) no lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Būtiski pieaug platību cenas un strauji samazinās saimniecību skaits. Pēdējo piecu gadu laikā bioloģiskās lauksaimniecības platību īpatsvars ir audzis, tas ir sestais lielākais ES. Savukārt Latvijas meži klāj 52 % valsts teritorijas, un mežā uzkrātās koksnes apjoms katru gadu pieaug trīs reizes straujāk nekā mežu platības. Latvijā aptuveni 57% no visiem mežiem ir sertificēti atbilstoši PEFC vai/un FSC meža sertifikācijas shēmai.

Parakstītā ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām, tās Kioto protokols un Parīzes nolīgums rada attīstības iespējas tautsaimniecībai līdz 2020. gadam un turpmāk. Tomēr Latvijas apņemšanās ierobežot emisiju palielinājumu par 17 %, salīdzinot ar 2005. gadu, ir īpašs izaicinājums Latvijas konkurētspējai, jo atšķirībā

*Latvijas
apdzīvojuma
blīvums ir
salīdzinoši
mazs, tāpēc
Latvija ir viena
no zaļākajām
un vismazāk
urbanizētajām
ES teritorijām
(Latvija 2030).*

no vairākuma citu ES valstu, kur emisiju daudzums samazinās, Latvijai pārejā uz tirgus ekonomiku deviņdesmitajos gados notika straujš emisiju samazinājums, bet kopš 2005. gada ir bijis palielinājums.

Šobrīd emisiju sloga ierobežošana rada nepieciešamību ekoefektivizēt transporta, lauksaimniecības un arī mazo enerģētisko iekārtu nozares. Pielāgošanās ir integrēta dažādu nozaru politikās, un tiek plānota oglekļa mazietilpīga attīstība, pielāgošanās klimata pārmaiņām, alternatīvo degvielu attīstība un efektīvāka enerģētikas politika.

Latvijā no atjaunojamiem energoresursiem saražotās enerģijas īpatsvars ir pieaudzis (37,2% 2016. gadā). Tomēr tendences virzībā uz valsts mērķi sasniegt 40 % atjaunojamās enerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas bruto gala patēriņā kopš 2014. gada attiecībā uz elektroenerģiju un transporta sektoru nav pozitīvas, lai gan līdz 2020. gadam valsts iecerējusi sasniegt 10% atjaunojamo enerģijas patēriņu (biodegvielu un elektroenerģiju) transporta sektorā. Atbalsts atjaunojamiem energoresursiem ir palielinājis elektroenerģijas cenas, kas samazinājušas uzņēmumu konkurētspēju un ietekmējušas patērētājus. Rūpniecības atbalsta programma ietver vairāku pasākumu kopumu energoefektivitātes veicināšanai un energoresursu izmaksu samazināšanai. Piemēram no 2018.gada veikta obligātās iepirkumu komponentes (OIK) finansēšanas modeļa maiņa, rezultātā elektroenerģijas cenas Latvijas ražotājiem ir konkurētspējīgākas Eiropas reģionā.

2015. gadā Eiropas Komisija pieņēma jaunu vērīgu Aprites ekonomikas pakotni, un Latvija atbalsta mērķi panākt resursu efektivitāti un virzību uz aprites ekonomiku. Šobrīd tiek vērtētas iespējas pārejai uz aprites ekonomiku, kurā produktu un materiālu vērtību uztur apritē iespējami ilgi, bet atkritumu radīšanu un primāro resursu izmantošanu samazina, veicinot industriālo simbiozi un samazinot izmaksas. Svarīgi nākotnē ražošanā veicināt resursu (t.sk. otrreizējā izejvielu) efektīvāku izmantošanu un pāreju no atkritumu apsaimniekošanas uz resursu apsaimniekošanu, energoefektivitāti un ilgtspējīgu ražošanu un patēriņu. Šāda pieeja Latvijā nozīmē, ka samazināsies dabas resursu kā izejvielas eksports, izejvielu izmantošana ražošanas procesos kļūs efektīvāka, lauksaimniecības zemes apsaimniekos efektīvāk u. c. Otrreizējai izejvielu izmantošanai Latvijā vēl ir liels inovāciju potenciāls.

Pakāpenisku pāreju uz ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu Latvija sekmē ar ZPI piemērošanu. Un, lai gan Latvijā viens iedzīvotājs ik gadu

vidēji rada 410kg (2016) sadzīves atkritumu, kas ir mazāk atkritumu nekā vairumā citu ES valstu, ilgtspējīga patēriņa aspektā ir būtiski uzlabot sadzīves atkritumu pārstrādi un bioloģisko atkritumu apsaimniekošanu.

Latvijas pieredze ar alternatīvo energoresursu mērķu ieviešanu rāda, ka aprites ekonomika ir jāaplūko kopumā, neizceļot vai neskatot atrauti tikai kādu atsevišķu posmu. Turklāt svarīgi izvairīties no nesamērīgu īstermiņa izmaksu radīšanas uzņēmējiem un patērētājiem. Jāņem vērā pēdējos gados veiktās investīcijas un jānodrošina to efektivitāte.

Lielākie izaicinājumi tautsaimniecības attīstībai:

- palielināt produktivitātes līmeni tautsaimniecībā, tai skaitā efektīvi un produktīvi izmantojot resursus;
- ieviest pārkārtojumu sistēmu darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma salāgošanai, nodrošināt kvalitatīvu pieaugušu izglītību;
- nodrošināt darba spēka pieejamību, īstenojot remigrāciju, ārvalstu ekspertu piesaisti, mājokļu pieejamības programmu u.c.;
- palielināt veselo un darbaspējīgo cilvēku īpatsvaru;
- piesaistīt investīcijas produktīvajā ekonomikā;
- palielināt privātā un valsts sektora ieguldījumus pētniecībā un inovācijās;
- palielināt skolēnu īpatsvaru ar augstām kompetencēm;
- mazināt SEG emisijas, nodrošināt oglekļa dioksīda piesaisti, kā arī pielāgoties klimata pārmaiņām;
- veicināt plašāku atjaunojamo energoresursu izmantošanu;
- palielināt atkritumu pārstrādi un to atkārtotu izmantošanu;
- pilnībā izmantot digitālās vides potenciālu un ieviest datus balstītās sabiedrības konceptu.



Rīga, Skensle. Foto: Valdis Skudre

Ienākumu un iespēju nevienlīdzības mazināšana

Nevienlīdzības mazināšana ir viens no trim Latvijas makromērķiem. Latvijā svarīgi mazināt nevienlīdzību visās tās izpausmēs – ienākumu, citu aktīvu (iekrājumi, vērtspapīri, īpašumi u. c.) un iespēju ziņā. Mazinot nabadzības risku, īpaši pievērsta uzmanība tām mērķgrupām, kurām šis risks ir visaugstākais. Vidējā termiņā Latvija panākusi ievērojamus uzlabojumus ģimenēm ar bērniem nabadzības riska mazināšanā, samazinājies arī strādājošo nabadzības risks. Mērķgrupas mainās. Šobrīd nabadzības risks ir īpaši aktuāls gados veciem cilvēkiem (sevišķi tiem, kuri dzīvo vieni) un viena vecāka ģimenēm. Sabiedrībai novecojoties un palielinoties dzimstībai, sāk veidoties t. s. “sendviča paaudze”, kura aprūpes pienākumu dēļ negūst ienākumus vai kurai ir lieli izaicinājumi sabalansēt darba un ģimenes dzīvi.

Ienākumu nevienlīdzība ir cieši saistīta ar iespēju nevienlīdzību – iespējas strādājot gūt pietiekamus ienākumus un uzkrāt aktīvus, īstenot prevenciju un saņemt veselības aprūpes pakalpojumus, iespējas iegūt darba tirgum atbilstošu izglītību, iespējas gūt tieši tādus pakalpojumus un pabalstus, kas palīdz izkļūt no nelabvēlīgas situācijas un dzīvot cienīgu dzīvi.

Latvija izceļas ar labo praksi nodarbinātības iespēju palielināšanā, taču apstākļos, kad ES ir brīvais darba tirgus un atsevišķās valstīs ir ievērojami lielākas ienākumu iespējas, notikusi liela iedzīvotāju emigrācija, īpaši darbaspējīgā vecumā, pastiprinot nevienlīdzību starp valstīm. Latvijai ir izaicinājums panākt, ka iedzīvotājiem ir pietiekami kvalitatīvas iespējas pārkvalificēties uz labāk atalgotiem darbiem, kas rada lielāku produktivitāti un sniedz ieguldījumu ekonomikas uzlabošanā. Izglītības sistēma visās sabiedrībās izlīdzina iespējas, tāpēc ar izglītības politiku mazināms jauniešu ar zemām pamatprasmēm īpatsvars un palielināmas kvalitatīvas pieaugušo izglītības iespējas, kas savukārt rada iespēju apgūt darba tirgū pieprasītas kompetences un gūt pietiekamus ienākumus Latvijā.

Globālā ekonomiskā krīze asi skāra Latvijas iedzīvotājus, tāpēc nevienlīdzības mazināšanai nepieciešams veicināt iespējas paaugstināt finanšu pratību un krāt aktīvus indivīda līmenī.

Ienākumu un iespēju ziņā nevienlīdzībai Latvijā ir izteikts teritoriāls raksturs – veidojas lielsaimniecības un notiek straujāks iedzīvotāju skaita samazinājums laukos, iedzīvotājiem migrējot galvenokārt uz galvaspilsētu vai/un prom no Latvijas. Uzņēmējdarbība sāk koncentrēties ap galvaspilsētu un reģionālas nozīmes attīstības

centriem un teritorijām ap tām. Tāpat svarīgi ir turpināt darbu pie ilgtspējīga atbalsta modeļa izstrādes kvalitatīvam un pieejamam mājoklim Latvijas iedzīvotājiem reģionos ar mērķi panākt, ka mājokļa izdevumi, vērtējot iedzīvotāju ienākumus, lielākajai sabiedrības daļai nepārsniedz 30% no ienākumiem. Latvijas nelielie ģeogrāfiskie attālumi ļauj pilnveidot spēcīgus attīstības centrus – pārkārtot skolu un ceļu tīklus, veselības aprūpes un citu infrastruktūru un resursus, lai ar palielinātu mobilitāti cilvēkiem visā valsts teritorijā būtu pieejamas izglītošanās iespējas, kvalitatīvas darbavietas, mājokļi un līdzvērtīga dažādu pakalpojumu pieejamība. Tāpēc nākotnē vērtējamas “viedās saraušanās” iespējas, īstenojot racionālu apdzīvojuma struktūras plānošanu un atbilstošu infrastruktūras pilnveidošanu un tādējādi vairojot iespēju vienlīdzību un veicinot ekonomikas attīstību.

Latvijas iedzīvotāji ir norūpējušies par veselības aprūpes pieejamību, jo labs veselības stāvoklis ir būtisks priekšnoteikums, lai cilvēki varētu būt sociāli aktīvi un darbaspējīgi. Veselības aprūpei ievērojami palielināts finansējums, un ar 2019. gadu tiek ieviesta valsts obligātā veselības apdrošināšana sasaistē ar personu sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veikšanu. Tādēļ svarīgi sekot, lai būtu nodrošināta pietiekama aprūpe, turklāt savlaicīgi, tiem, kuriem nav iespējas iemaksas veikt. Joprojām prevencija ir vislabākās zāles, tāpēc uzlabojami dzīvesveida paradumi, nostiprināma garīgās veselības aprūpe. Steidzami risināma ar HIV/AIDS izplatības palielināšanos saistītā situācija.

Nevienlīdzību mazina sociālie pabalsti, sociālā apdrošināšana, sociālie un citi pakalpojumi. Latvijā pašvaldības finanšu iespēju robežās sniedz garantēto minimālo ienākumu, dzīvokļu pabalstus un citu atbalstu, pamatojoties uz individuālajiem izvērtējumiem. Apstākļos, kad ir iedzīvotāju grupas, kuras nevar sev nodrošināt minimālos ienākumus, Latvija izstrādā minimālo ienākumu līmeņa noteikšanas sistēmu, kas ir metodoloģiski pamatota, atbilst mainīgajai sociāli ekonomiskai situācijai un ir atskaites punkts valsts sociālo pabalstu, sociālās apdrošināšanas un sociālās palīdzības pilnveidošanai. Svarīgākais minimālo ienākumu līmeņa noteikšanas sistēmas faktors ir pieejamie publiskie finanšu līdzekļi.

Digitalizācijas laikmetā ir iespējas koordinēt dažādu institūciju sniegto atbalstu, lai atbilstoši individuālajam plānam, sasniegtu rezultātu - nepieciešamos uzlabojumus cilvēka dzīvē. Gūtā pieredze Latvijā, ieviešot koordinētus individuālos atbalsta plānus, piemēram, kompleksu pieeju nodarbinātības veicināšanai, jāpaplašina uz citām jomām, kurās pakalpojumi atsevišķi nerasniedz mērķi vairojot cilvēku iespējas un mazināt nevienlīdzību.

2018. gadā valsts veica vērienīgas nodokļu reformas, kuras paredz mazināt nevienlīdzību un ļaut uzņēmējiem reinvestēt peļņu, tādējādi stiprinot konkurētspēju. Laiks rādīs, kādā mērā nodokļu ienākumi nākotnē ļaus virzīt papildu investīcijas sociālajai aizsardzībai.

Lielākie izaicinājumi nevienlīdzības mazināšanas jomā:

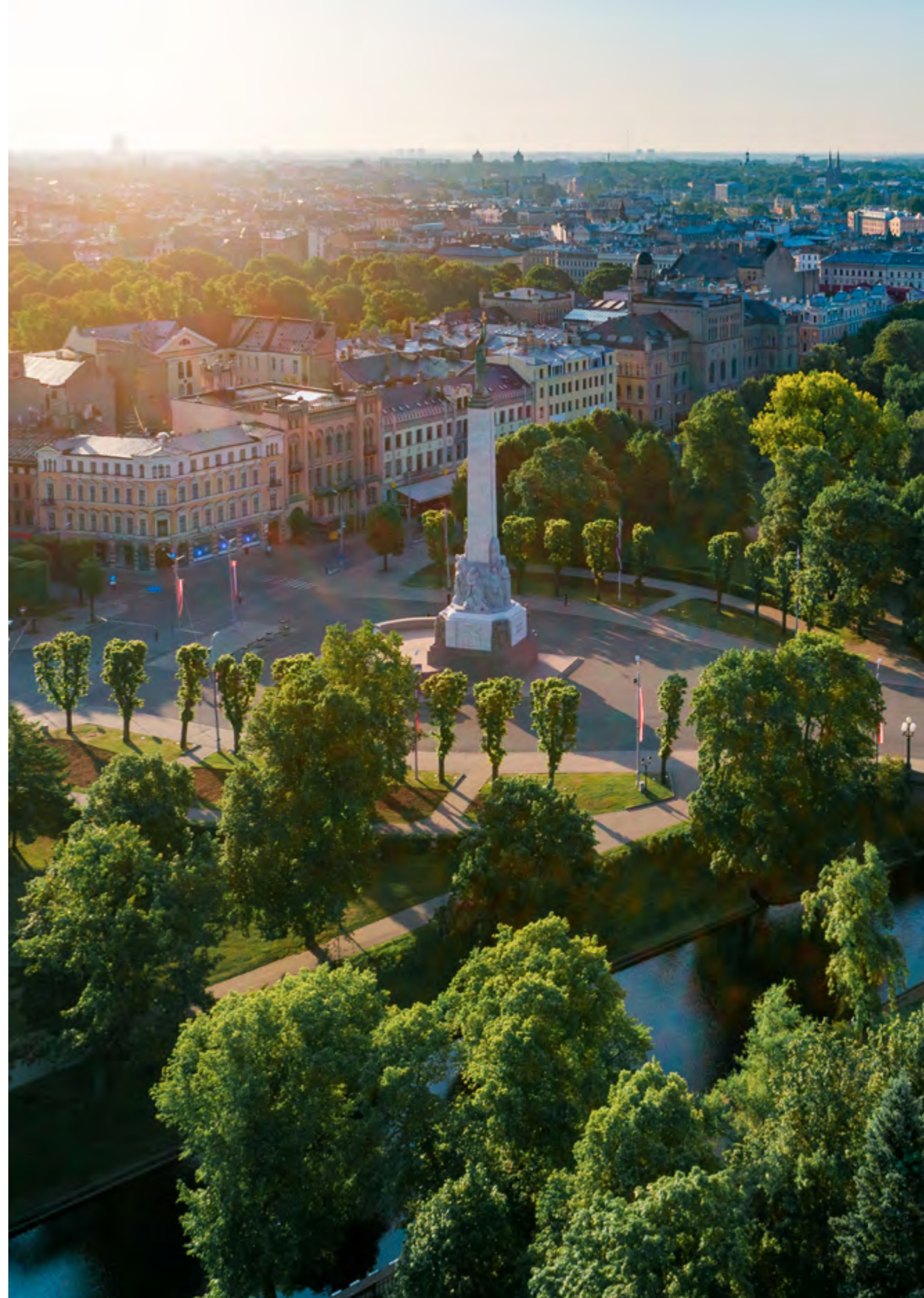
- sabiedrības novecošanās apstākļos nodrošināt labu dzīvi gados veciem cilvēkiem;
- samazināt emigrāciju un panākt remigrāciju;
- risināt ar darba un ģimenes dzīves saskaņošanu saistītās problēmas;
- stiprināt reģionālos centrus, izvērtēt iespējas mazapdzīvotās teritorijās veikt “viedo saraušanos”, t. sk. attiecībā uz ceļu infrastruktūru un mājokļiem, kā arī ieviest uz pieprasījumu balstītus sabiedriskā transporta reisu;
- indivīda līmenī uzkrāt un noturēt aktīvus (mājokļus, iekrājumus u. c.);
- plašāka iesaiste pieaugušo izglītībā, kas sagatavo produktīvākam un labāk atalgotam darbam vai pārkvalifikācijai bezdarba gadījumā;
- palielināt kompetences skolēniem, kuriem tās ir zemas;
- veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība, īpaši speciālistu un diagnostikas pieejamība iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, kā arī uzlabot savlaicīgu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību grūtniecēm un bērniem, kā arī pacientiem ar saslimšanām, kas var izraisīt ilgstošu darbības zudumu un invaliditāti;
- individualizēt atbalstu cilvēkiem, kuriem nepieciešami pakalpojumi, lai novērstu nevienlīdzību, iesaistot visas vajadzīgās puses;
- minimālās ienākumu sistēmas noteikšana, pietiekams finansējums sociālā atbalsta sistēmai.

4. Ziņojuma sagatavošana

Ziņojumā aprakstīts, cik lielā mērā Latvijas ilgtermiņa un vidējā termiņa politikas dokumentos esošie ilgtspējīgas attīstības mērķi atbilst ANO IAM, kā Latvija tos īsteno 2018. gadā, definēti izaicinājumi laikposmam pēc 2021. gada un sniegts ieskats pašvaldību, sabiedrisko organizāciju, indivīdu un citu iesaistīto pušu iniciatīvās attiecībā uz ilgtspējīgu attīstību.

Ziņojuma sagatavošanā iesaistītās puses

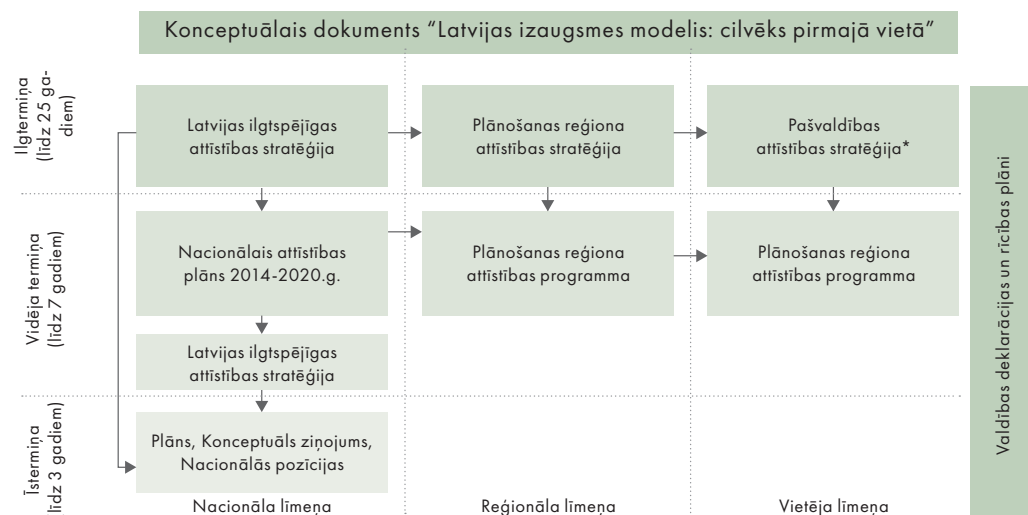
- Pārresoru koordinācijas centrs (PKC) – Ministru prezidenta pakļautībā esoša institūcija, kas atbildīga par Latvijas attīstības plānošanas sistēmu. Kopš 2015. gada PKC ir IAM kontaktpunkts, un tas koordinēja arī Ziņojuma tapšanu. PKC piedalās ES Padomes darba grupā *Dienaskārtība 2030 Ilgtspējīgai attīstībai* un darbojas Eiropas Ilgtspējīgas attīstības tīklā (ESDN), kas ir Eiropas valsts pārvaldes ekspertu grupa par ilgtspējīgu attīstību;
- Nozaru ministrijas, t.sk. par nozares politiku plānošanu atbildīgie eksperti;
- Centrālā statistikas pārvalde (CSP) – galvenā valsts statistikas datu vākšanas un publicēšanas iestāde. CSP piedalās ANO Statistikas komisijā, kurai dots mandāts izstrādāt un apstiprināt globālo indikatoru ietvaru IAM mērīšanai;
- Ziņojuma sagatavošanas neformālā darba grupa – iesaistīto NVO, par nozares politiku plānošanu atbildīgie eksperti un citu ekspertu kopums;
- Ministru kabinets – Latvijas valsts valdība jeb valsts augstākā izpildvara.



Svarīgākie dokumenti, kas nosaka ilgtspējīgu attīstību

- Saeimas apstiprinātais **LATVIJAS IZAUGSMES MODELIS: CILVĒKS PIRMAJĀ VIETĀ** nosaka uz cilvēku orientētu Latvijas izaugsmes modeli ikviena Latvijas iedzīvotāja labklājības, drošības un ilgtspējas uzlabošanai. Tādējādi Dienaskārtības 2030 noteiktais pamatprincips “nodrošināt visiem iedzīvotājiem attīstības iespējas” jeb, kā saka starptautiskajā vidē, “nevienu neatstāt novārtā” ir noteikts Latvijas plānošanas pamatos.
- **LATVIJA 2030**, ko Saeima apstiprināja 2010. gadā, uzskatāma par sabiedrisko līgumu. Tas ir hierarhiski augstākais ilgtermiņa plānošanas dokuments, pamats visiem pārējiem plānošanas dokumentiem. 2017. gadā veikts stratēģijas vidusposma izvērtējums.
- **NACIONĀLAIS ATTĪSTĪBAS PLĀNS** ir hierarhiski augstākais vidēja termiņa plānošanas dokuments. Tas ir rīcību plānošanas instruments, kas nosaka hierarhiski nozīmīgākos sasniedzamos politikas rezultātu rādītājus. 2017. gadā noticis tā vidusposma izvērtējums.
- **CITI ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTI** – pamatnostādnes, plāni – jau risina vairākus ANO ilgtspējīgas attīstības apakšmērķus, tostarp tādus, kuri nav ietverti hierarhiski augstākajos plānošanas dokumentos.
- **VALDĪBAS DEKLARĀCIJA UN TĀS RĪCĪBAS PLĀNS** akcentē valdībai aktuālākos mērķus. Mainoties valdībai, ilgtspējīgas attīstības akcenti var mainīties.

LATVIJAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTU HIERARHIJA



Avots: Politikas veidošanas rokasgrāmata. PKC, 2016

Ziņojuma sagatavošanas metodoloģija

1. IAM KARTĒJUMS ATTIECĪBĀ PRET LATVIJAS ATTĪSTĪBAS MĒRĶIEM

Lai izprastu, kādā veidā ar Latvijas politikas dokumentiem tiek ieviesti 169 IAM apakšmērķi, PKC sadarbībā ar ministriju attīstības plānotājiem un CSP veica IAM mērķu kartējumu, identificējot attīstības plānošanas dokumentus, kuros tie atspoguļoti, un tajos definētos attiecīgos politikas mērķus un to rezultatīvos rādītājus. Tāpat kartējums atklāja mērķu un apakšmērķu vietu Latvijas politikas dokumentu struktūrā, kā arī to, cik savstarpēji saskaņoti vai pretrunīgi ir šo politiku mērķi. Procesa ietvaros tika vērtēta arī IAM apakšmērķu aktualitāte Latvijas plānošanas sistēmā un iekšpolitiskajos procesos.

Solis pa solim: IAM kartēšana attiecībā pret Latvijas politiku mērķiem

1. Pret katru no 169 apakšmērķiem norādīt *Latvija 2030* politikas rezultātu rādītājus, NAP2020 mērķus un politikas rezultātu rādītājus, Latvijas pamatnostādņu un plānu politikas rezultātu rādītājus.
2. Izvērtēt, vai apakšmērķis šobrīd vispār ir Latvijai aktuāls.
3. Vērtēt, vai attiecināmie apakšmērķi atspoguļoti iekšpolitiskajos procesos, attīstības sadarbībā vai citā ārējā dimensijā (globālā tirdzniecība, finanšu plūsmas vai tml.).
4. Noteikt ministrijas, kuras atbild un līdzdarbojas apakšmērķu īstenošanā.
5. Salīdzināšanai norādīt katru no 169 apakšmērķiem starptautiskus rādītājus, t. sk. oficiālos ANO rādītājus, *Eurostat*, Ilgtspējīgas attīstības risinājuma tīkla (SDSN) un OECD pilotprojekta rādītājus.
6. Ministrijām sniegt informāciju par IAM aktualitāti nākotnē.
7. Sagatavot secinājumus, kas apspriežami konferencē par IAM ietvaru Latvijas politikā.
8. Iekļaut Ziņojumā izvērtējuma secinājumus.

2. NAP2020 VIDUSPOSMA IZVĒRTĒJUMS

2017. gadā PKC veica izvērtējumu, lai izdarītu secinājumus par veidsmēm un izaicinājumiem nosprausto attīstības mērķu sasniegšanā, kas izmantojami turpmākajā attīstības plānošanas procesā. Pirms izvērtējuma tika veikta viedokļu līderu aptauja, lai noskaidrotu viedokli par NAP2020 mērķu aktualitāti un to sasniegšanas progresu, kam sekoja statistisko un sekundāro datu analīze par NAP2020 un Latvija 2030 īstenošanu, tai skaitā par rezultātīvo rādītāju sasniegšanu. Aptaujā piedalījās ministriju ierēdņi, Saeimas deputāti, ministri, sociālie un sadarbības partneri, uzņēmēji, nevalstisko organizāciju pārstāvji, plānošanas reģionu pārstāvji, pašvaldību vadītāji, žurnālisti, pētnieki, akadēmiskās vides pārstāvji.

Tāpat tika apkopota informācija par nacionālā budžeta ES fondu, kā arī pašvaldību ieguldījumiem nosprausto mērķu sasniegšanā. Analizējot katru rīcības virzienu, tika izdarīti secinājumi par progresu un progresa uztveri (nereti vērojama atšķirība starp uztveri un datu atspoguļotajām tendencēm), kā arī sagatavotas rekomendācijas izmaiņām nākotnē. Pirms ziņojuma par NAP2020 vidusposma izvērtējuma apstiprināšanas Ministru kabinetā un Saeimā šie secinājumi tika apspriesti konferencē. Izvērtējuma rezultātā gūtā informācija kalpo par pamatu katra IAM aprakstam.

Pārdomas: kā rīkoties, ja pierādījumi un ekspertu vai iedzīvotāju viedokļi ir atšķirīgi?

Progress rezultatīvo rādītāju sasniegšanā skatāms kontekstā ar viedokļiem par mērķu sasniegšanu. Abi ir svarīgi, jo viedokļi ietekmē nākotnes dienaskārtībā iekļautos jautājumus.

Ja rādītāji un dati sakrīt, secināms, ka progresa nav un eksperti ir neapmierināti. Savukārt, ja ir apmierinātība ar sasniegtajiem rezultātiem, valdībai ir pietiekami skaidrs signāls, vai iniciatīva turpināma vai pārtraucama. Taču Latvijai attīstības mērķu analīzes laikā bijušas vairākas

jomas, kurās dati rāda pozitīvas tendences, pat pārsniedzot mērķi, bet ekspertu viedoklis bijis kritisks. Vai sabiedrība ir kritiska, jo tā kaut ko zina par situāciju? Vai dati nemēra pareizo jautājuma aspektu? Vai rādītāja mērķis bijis pārāk viegli sasniedzams? Problēma pārcēlusies uz citu mērķgrupu? Varbūt jāizvirza problēmai specifiskāks rādītājs?

Vēl sarežģītāk ir vienoties par rīcību apstākļos, ja viedokļi vai fakti nav viennozīmīgi.

**VIEDOKĻU UN FAKTU IETEKME UZ POLITIKAS INICIATĪVĀM
PIEMĒRI - RISINĀJUMI**

Viedoklis sabiedrībā	VĀJŠ		HAOTISKI – Polārā ledus kušana – Alternatīvie fakti – Fundamentālisms
	SAREŽĢĪTI – Kodolenerģija – CO ² nodoklis – Līdzekļu pārdale	GRŪTI – Enerģētika – zems CO ² emisiju līmenis – Ilgtspējīga lauku/pilsētu attīstība – Taisnīgi tirdzniecības un investīciju tīklojumi – Korupcijas apkarošana	
SPĒCĪGS	VIENKĀRŠĪ – Atkritumu pārstrāde – Dabas aizsardzība – Tehniskās inovācijas	SAREŽĢĪTI – Eko-draudzīga zemkopība – Sociālā saliedētība – Iespēju vienlīdzība	
	DAUDZ/SPĒCĪGI	Fakti	MAZ/VĀJI

Avots: adaptēts no Messerli P, Bieri S. 2018. Annual Report 2017 of the Centre for Development Environment (CDE), University of Bern, Switzerland.1996.

3. IAM APRAKSTĪŠANA

Pamatojoties uz kartējumu un izvērtējumu, PKC sadarbībā ar ministriju attīstības plānotājiem sagatavoja informāciju par katru IAM, raksturojot tā nozīmi un kontekstu Latvijai, kā arī progresu IAM īstenošanā, minot dažus raksturīgākos rādītājus un to tendences, nosaucot atsevišķus labās prakses piemērus, panākumus un izaicinājumus, kas varētu interesēt citu valstu pārstāvjus.

4. STATISTIKAS PIELIKUMA IZSTRĀDE UN STATISTIKAS APKOPOŠANA

Ziņojuma izstrādē tika izmantoti daudzi NAP2020 un Latvija 2030 stratēģijas indikatori, kuri saistāmi ar konkrētajiem ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem un apakšmērķiem. Tika izmantoti sadaļā par ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu indikatoriem publicētie dati, kā arī CSP publicētie statistikas dati, kas detalizētāk palīdz raksturot attīstības tendences attiecīgajās jomās. Nozīmīgs informācijas avots bija nozaru ministrijas, īpaši attiecībā uz datiem par vides aizsardzības un kvalitātes jautājumiem. Visi indikatori sagrupēti atsevišķās sadaļās par katru ANO IAM, vienlaikus pie katra no tiem norādot saikni ar pārējiem ANO IAM. Indikatoru vērtību atspoguļošanā kā atskaites punkts tika izmantots 2010. gads, un attīstības tendenču vērtēšanai tiek izmantoti jaunākie pieejamie statistikas dati, ja iespējams, par 2017. vai 2016. gadu. Tendenču vērtēšanā tiek izmantota triju vērtējumu pieeja, proti:

- 1 – pozitīva attīstības tendence, ja pārmaiņas ir būtiskas un pozitīvi vērstas vai ir atbilstoša virzība uz NAP2020 un *Latvija 2030* noteiktajiem mērķiem
- 0 – neitrāla attīstības tendence, ja pārmaiņas ir nebūtiskas un nav saistāmas ar virzību uz konkrētiem NAP2020 un *Latvija 2030* stratēģijā noteiktajiem mērķiem
- 1 – negatīva attīstības tendence, ja pārmaiņas ir būtiskas un nevēlamas vai ir redzams, ka pārmaiņas ir pretējas virzībai uz NAP2020 un *Latvija 2030* stratēģijā noteiktajiem mērķiem. Skat. 1. pielikumu – statistikas pielikums.

5. INFORMĀCIJAS IEGUVE NO CITĀM IESAISTĪTAJĀM PUSĒM

Aktuālās informācijas ieguvei tika izveidota Ziņojuma neformāla konsultatīva darba grupa, kuras dalībnieki sniedza informāciju par nozares ieguldījumiem IAM ieviešanā, kā arī pārskatīja sagatavoto informāciju

pirms Ziņojuma iesniegšanas Ministru kabinetā. Darba grupā iekļauti valsts pārvaldes pārstāvji, LPS, LBAS, LDDK, UNESCO LNK, Pasaules Veselības organizācijas un Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomes izvirzītie nevalstisko organizāciju pārstāvji, kā arī pieaicinātie eksperti.

PKC koordinēja viedokļu iekļaušanu dokumenta projektā, kas tika izsludināts Valsts sekretāru sanāsmē. Ministru kabinets apstiprināja Ziņojumu. Savukārt Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisija periodiski aicināja PKC ziņot par progresu īstenošanas gaitā un sniedza savus ieteikumus un viedokļus attiecībā uz ilgtspējīgas attīstības jautājumiem. Arī Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības Memoranda īstenošanas padome tika regulāri informēta par progresu ziņojuma izstrādāšanā.

Ministru kabinets Ziņojumu apstiprināja 2018.g. 15. maijā.

5. Nacionālās attīstības plānošanas sasaiste ar IAM un iekļaujošā vide¹

Latvija īsteno ANO IAM, iekļaujot tos savā nacionālajā plānošanas sistēmā.

Latvija ievēro šādus plānošanas principus:

- **ILGTSPĒJA** – šodienas vajadzību apmierināšana nedrīkst radīt draudus nākamajām paaudzēm;
- **INTEREŠU SASKAŅOTĪBA UN SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA;**
- **REZULTATIVITĀTE** – nosaka un uzrauga progresu mērķu sasniegšanā;
- **FINANSIĀLĀS IESPĒJAS** – jāņem vērā pieejamais finanšu apjoms, jānodrošina samērīgums starp politikas mērķiem un pieejamiem resursiem, izvēloties risinājumus, kas efektīvi sasniedz mērķus ar iespējami mazāku resursu patēriņu;
- **TERITORIJU ATTĪSTĪBA** – līdzsvarota valsts teritoriju attīstība, ievērojot īpatnības un iespējas, saglabājot un attīstot raksturīgās iezīmes un potenciālu;
- **SUBSIDIARITĀTES PRINCIPS** – politiku īsteno tā valsts vai pašvaldības institūcija, kura atrodas pēc iespējas tuvāk iedzīvotājam. Iedzīvotāji un pašvaldības ir nozīmīgi ilgtspējīgas attīstības mērķu iniciatori – ne visur iniciatīvu uzņemas valdība nacionālā līmenī;
- **VERTIKĀLĀ UN HORIZONTĀLĀ INTEGRĀCIJA** – iniciatīvām jāatbilst hierarhiski augstākiem mērķiem un jābūt saskaņotām ar mērķiem citos plānos.

¹ Piezīme Latvijas lasītājam: Dienaskārta 2030 dokumentā ar iekļaujošo vidi saprot politikas veidošanas un citus nosacījumus, kuru rezultātā iesaistītās puses (pārvalde, iedzīvotāji, sabiedriskās organizācijas, privātais sektors u. c.) spēj rīkoties mērķu sasniegšanai.

Sabiedrības līdzdalība

Sabiedrības līdzdalība IAM ieviešanā nav atraujama no sabiedrības līdzdalības jebkura attīstības jautājuma risināšanā. Latvijas plānošanas sistēma ļauj indivīdiem, sabiedriskajām organizācijām un jebkurai valsts pārvaldes institūcijai iesaistīties ilgtspējīgas attīstības plānošanā tieši tajā plānošanas līmenī, kurā jautājumu ir vislietderīgāk risināt. Interesenti var līdzdarboties:

- jebkurā politikas veidošanas stadijā: problēmu konstatēšanā, plānošanas dokumentu izstrādē, politikas ieviešanā, uzraudzībā un novērtēšanā;
- dažādos veidos: piedaloties publiskajā apspriešanā, formālās un neformālās darba grupās, konsultatīvajās padomēs un citos forumos, sniedzot rakstisku viedokli pa pastu vai e-pastu;
- iepazīstoties ar iestādes tīmekļvietnes sadaļā “Sabiedrības līdzdalība” publicētajiem diskusiju dokumentiem un, ja nepieciešams, sniedzot viedokli par tiem. (Visām valsts institūciju tīmekļvietnēm ir šāda sadaļa, lai iedzīvotāji varētu ērti sekot interesējošai informācijai.)

Attīstības plānošanas dokumentu saskaņošanas kārtība ir Latvijas labā prakse, kas ļauj iesaistīties jebkurai interesentam (sabiedrībai, valsts un pašvaldību institūcijām), sniedzot savus priekšlikumus un saņemot atbildes uz tiem, tādējādi nodrošinot pieņemto lēmumu caurspīdīgumu un politikas saskaņotību. Kā Latvijas plānošanas process nodrošina politikas saskaņotību.

Lai saskaņotu nacionāla līmeņa plānošanas dokumentu pēc tā sagatavošanas, tiek ievērota šāda kārtība:

1. Pēc izvērtēšanas un sākotnējās sabiedrības līdzdalības tiek sagatavots dokumenta melnraksts.
2. Valsts sekretāru (ministriju augstāko ierēdņu) sanāsmē izsludina dokumenta projektu (tīmekļvietnē).
3. Jebkura ieinteresētā puse (ministrijas, privātpersonas vai sabiedriskās organizācijas) var pieteikties komentēt dokumentu.
4. Ministrija apkopo priekšlikumus un iebildumus un sagatavo paskaidrojumus par vērā ņemtajiem komentāriem, norādot pamatojumu.
5. Ja iesaistītās puses ministrijas pamatojums nepārlicina, tās uztur savus iebildumus/priekšlikumus.
6. Tādā gadījumā ministrija sasauca saskaņošanas sanākumi un cenšas panākt vienošanos.

7. Ja vienoties nav iespējams, Ministru kabineta komitejā, kuras sastāvā ir visi ministri, pieņem politisku lēmumu par konkrēto jautājumu – vai dokumentu var virzīt izskatīšanai Ministru kabinetā.
8. Ministru kabinets pieņem izšķirošo lēmumu.

Papildus, indivīdi var iesaistīties politikas veidošanā, piemēram, sniedzot priekšlikumus portālam ManaBalss.lv, kurā ikviens Latvijas pilsonis var ievietot savu iniciatīvu un vākt parakstus tās nogādāšanai Saeimā, noskatot valdības un Saeimas sēžu tiešraidēs, iesaistoties sabiedriskajās organizācijās u.c.

Valsts budžeta sasaiste ar politikas rezultātu sasniegšanu

Budžeta un plānošanas procesu sasaiste ir izšķiroša, lai IAM nepaliktu vēlmju līmenī vien. Gatavojot NAP2020 septiņiem gadiem, tika apstiprināts indikatīvi pieejamais finansējums plāna ieviešanai, kas iekļāva ne tikai valsts budžeta finansējumu attīstības vajadzībām, bet arī starptautisko (t.sk. ES) finansējumu, pašvaldību un privātā sektora līdzieguldījumu nosprausto mērķu sasniegšanai.

Pēc vienošanās par sasniedzamajiem mērķiem, rezultatīvajiem rādītājiem un rīcības virzieniem iesaistītās ministrijas iesniedz informāciju par nepieciešamo finansējumu mērķu sasniegšanai. Ja iesniegtie finansējuma pieprasījumi pārsniedz prognozēto pieejamo finansējumu, notiek sarunas par to, kā samazināt nepieciešamo finansējuma apjomu. Izstrādājot politikas dokumentus, kas ievieš NAP2020 nospraustos mērķus, tiek sniegta pierādījumos balstīta informācija par piedāvāto rīcību ietekmi uz politikas rezultātiem. Valsts pārvaldes iestādes izstrādājot savas darbības stratēģijas, tajās integrē augstākā līmenī pieņemtos mērķus, plānojot atbilstošas veicamās rīcības un budžetu. NAP2020 veidošanas pirmajos trijos gados pēc tā apstiprināšanas PKC atbalstīja Finanšu ministriju un valdību, ranžējot valsts budžeta pieprasījumu attīstībai atbilstoši to ietekmei uz politikas rezultātu sasniegšanu.

Kopš 2017. gada publiski pieejamos valsts budžeta paskaidrojumos ir ieviestas politikas un resursu vadības kartes (turpmāk – karte), kas sniedz priekšstatu par budžeta izdevumu sasaisti ar attīstības plānošanas dokumentos noteiktajiem mērķiem (lielākoties tieši ar NAP2020, kā arī ar nozaru specifiskajiem attīstības plānošanas dokumentiem), politikas

rezultātiem un darbības rezultātiem, lai sniegtu informāciju par budžetu kā politikas īstenošanas instrumentu. Tās arī sasaistītas ar Valdības rīcības plānu, tādējādi atspoguļojot valsts budžeta izdevumu sasaisti arī ar valdības prioritārajiem rīcības virzieniem.

Lai sasniegtu labākus politikas rezultātus ar mazākiem ieguldījumiem, kopš 2016. gada ir iedibināts jauns process – valsts budžeta izdevumu pārskatīšana. Regulāri un sistemātiski tiek pārvērtēta iepriekšējo gadu prioritāšu īstenošana (finansējums valdības atbalstītajiem prioritārajiem pasākumiem). Šis process stimulē arvien vairāk orientēt budžeta izdevumus uz konkrētu un būtiskāko rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Savukārt PKC ik pa diviem gadiem vērtē NAP2020 veiktos ieguldījumus kontekstā ar politikas rezultātu rādītāju sasniegšanu un sniedz rekomendācijas valdībai un Saeimai.

Uz rezultātiem balstīta plānošana

Latvijas attīstības plānošanas sistēma nosaka, kā attīstības politikā strukturējami mērķi un rezultatīvie rādītāji, kas vienlaikus palīdz sabiedrībai līdzdarboties plānošanas procesā un atvieglo valdībai ar budžetu saistīto lēmumu pieņemšanu.

Rezultatīvie rādītāji ir būtiski IAM īstenošanas progresā novērtēšanas un nākotnes attīstības plānošanas procesos. Latvijas attīstības plānotāji salīdzināja IAM, to apakšmērķus un globālos indikatorus ar esošajiem Latvijas politiku mērķiem un mērķu indikatoriem, lai saprastu, vai ir tādas būtiskas jomas, kurās Latvijai nav izstrādāti plāni aktuālo mērķu sasniegšanai. Ļoti lietderīgas izrādījās dažādu pušu izveidotas rādītāju kopas – attīstības plānotāji indikatorus un to rezultatīvos rādītājus esošajās politikās salīdzināja ar oficiālajiem ANO mērķiem, Eurostat, Ilgtspējīgas attīstības risinājuma tīkla (ESDN) un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) piedāvātajiem indikatoriem. Arī privātais sektors, piemēram, SWEDBANK sastādīja savu ilgtspējīgas attīstības rādītāju sarakstu. Dažādi indikatoru piedāvājumi palīdzēs nākamajā vidēja termiņa plānošanas periodā nodrošināt Latvijai iespēju mērīt nozīmīgo mērķu sasniegšanu. Izaicinājumi ir saistīti ar indikatoru izvēli – tiem jābūt pietiekami plašiem ilgtermiņā, taču vidējā termiņā jākoncentrējas uz specifiskākiem rādītājiem (piemēram, nabadzības riska mazināšana). Otrs izaicinājums ir mērķiem atbilstošu vērtību noteikšana, nenosakot nepamatoti augstas vai nepamatoti zemas sasniedzamās mērķu indikatoru vērtības.

Nacionālā līmeņa ilgtspējīgas attīstības politikas izvērtēšana

Latvijā noteikts, ka visiem ilgtermiņa un vidēja termiņa plānošanas dokumentiem veicama politikas ietekmes izvērtēšana. Tikai izvērtēšana var sniegt pamatotu atbildi uz jautājumu, vai īstenotā politika ir devusi gaidītās pārmaiņas, un piedāvāt pierādījumus balstītus priekšlikumus politikas pilnveidošanai.

Latvijas ministriju politikas plānotāji apņēmušies izvērtējuma gaitā arī skatīt konstatētās atšķirības starp IAM apakšmērķiem un Latvijas rādītājiem attiecīgajās jomās, kas var dot pienesumu pierādījumos balstītu izmaiņu priekšlikumu veidā nākamajā plānošanas periodā.

Jaunā nodokļu reforma

2018. gada 1. janvārī Latvijā stājās spēkā plaša nodokļu politikas reforma, kas vērsta uz tautsaimniecības izaugsmi un iedzīvotāju labklājības celšanu, t.sk., ienākumu nevienlīdzības mazināšanu, vienlaikus paredzot nodrošināt pietiekamus, paredzamus un kvalitatīvus nodokļu ieņēmumus valsts un pašvaldību funkciju finansēšanai un novirzot nodokļu slogu no darbaspēka uz patēriņa, vides un īpašuma nodokļiem.

Ar komplekso pasākumu kopumu tiek veicināta Latvijas konkurētspēja reģionālā līmenī, motivēti iedzīvotāji uzsākt uzņēmējdarbību, veicināta investēšana uzņēmumu attīstībā un piesaistīti investori, stimulēti iedzīvotāji maksāt nodokļus, veicināta iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte un vēlme atgriezties darba tirgū un pilnveidota nodokļu administrēšana, lai nodokļu nomaksa un valsts kontroles darbību veikšana būtu maksimāli vienkārša un ar mazākām izmaksām.

Līdzdalība Eiropas Savienībā

Viens no iekļaujošas vides nozīmīgiem aspektiem ir iespējas, kuras sniedz līdzdalība Eiropas Savienībā kopš Latvijas iedzīvotāji balsoja par valsts iestāšanos 2003. gadā. Sadarbība Eiropas Savienības kopīgā lēmumu pieņemšanā par Eiropas nākotni un par Eiropas kopīgo ārpolitiku, vienotais tirgus, kā arī valstu savstarpējais atbalsts, lai nodrošinātu Eiropas iedzīvotāju labklājības līmeņa tuvināšanos un Latvijas līdzdalība eiro zonā veicina ANO IAM sasniegšanu. Latvija atbalsta ES kopējo vēlmi pēc vadošas lomas IAM dienaskārtības virzīšanā. Latvija arī pievienojās Gēteborgas Eiropas Sociālo tiesību pilāra divdesmit principiem, skaidri parādot Latvijas atbalstu arī spēcīgākai sociālai atbildībai ES līmenī.

Iniciatīvas un partnerības IAM īstenošanai

Nav iespējams pieminēt visas puses, kas iesaistās globālās un Latvijas ilgtspējas nodrošināšanā, un to paveikto darbu. Šeit minētas nozīmīgākās un aktīvākās, kas Latvijā iesaistītas ANO IAM īstenošanā.

SAEIMAS ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS KOMISIJA

Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisija ir ilgtspējīgas attīstības būtisks virzītājspēks. Sadarbojoties ar valsts pārvaldes, pašvaldību, privātā sektora un nevalstiskā sektora institūcijām, pārņemot labāko starptautisko praksi un balstoties uz iesaistīto pušu veiktās analīzes un pētījumu rezultātiem, komisija nodrošina publisku platformu izstrādāto priekšlikumu izskatīšanai, kā arī dod iespēju tos virzīt tālāk kā rīcībpolitikas iniciatīvas. Tā koncentrē uzmanību uz lieliem ilgtspējas izaicinājumiem, piemēram, 2017. gadā uzmanība tika veltīta tādām prioritātēm kā mūžizglītības loma tautsaimniecības pārveidē, Latvijas inovāciju ekosistēmas attīstība, klimata pārmaiņu politika.

PAŠVALDĪBAS

Demokrātiski ievēlētās vietējās pašvaldības ir iedzīvotājiem vistuvākais publiskās pārvaldes līmenis, tādēļ tās visefektīvāk spēj koordinēt un virzīt savas teritorijas attīstību atbilstoši vietējam prioritātēm, iesaistot šajā procesā visas ieinteresētās puses. Arī planētas globālajiem ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir vietējā dimensija, un to sasniegšanā izšķiroša ir intervence un daudzpusēja dialoga veidošana vietējā līmenī.

Jau šobrīd Latvijā pastāv plānošanas sistēma, kuras ietvaros pašvaldības reāli dzīvē ievieš ANO IAM. Šim nolūkam pašvaldība izstrādā teritorijas attīstības plānošanas dokumentus, to izstrādē ņemot vērā ANO politiskās nostādnes, ES ilgtspējīgas attīstības, vides un citas politikas un izvērtējot valsts un plānošanas reģionu stratēģiskos attīstības dokumentus, ministriju pamatnostādnes, sektoru nozaru politikas un programmas.

Visās Latvijas pašvaldībās šobrīd ir izstrādātas un pieņemtas novada/republikas pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas, kas ir svarīgākais teritorijas attīstības plānošanas dokuments pašvaldībā. Tajās atspoguļotas problēmas un pašvaldības izvēlētie instrumenti, kas netieši iekļauj ANO mērķos paredzēto ekonomikas, sociālo un vides jautājumu risināšanu katrā pašvaldībā tai aktuālajā situācijā.

Ilgtermiņa ilgtspējīgas attīstības stratēģijas izstrādā ar ilgāka termiņa perspektīvu, balstoties uz Latvija 2030 un attiecīgā plānošanas reģiona ilgtspējīgas

*Latvijā ir
119 vietējās
pašvaldības – 9
republikas pilsētas
un 110 novadu
pašvaldības, t.sk.
galvaspilsēta Rīga.*

attīstības stratēģiju. Tās stratēģiskajā daļā nosaka pilsētas vai novada attīstības ilgtermiņa redzējumu – vīziju – un galvenās attīstības prioritātes, savukārt stratēģijas telpiskās attīstības perspektīvā nosaka un shematiski attēlo teritorijas vēlamās telpiskās struktūras, attīstības prioritātes un vēlamās ilgtermiņa izmaiņas.

IAM sasniegšanā būtiska ir visas sabiedrības iesaiste, dažādu sociālo grupu izglītošana un izpratnes veidošana. Tādēļ Latvijas Pašvaldību savienība (LPS) ir īstenojusi vairākus projektus par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanas iespējām un izaicinājumiem Latvijā un pasaulē.

PAŠVALDĪBAS VEICINA IZPRATNI PAR ILGTSPĒJĪGU ATTĪSTĪBU

Iespēju pašvaldībām attīstīt prasmes vienlaikus domāt globāli un rīkoties lokāli, sasaistot globālos izaicinājumus ar vietējo pašvaldību ikdienas dzīvi, devis projekts “Vietējās pašvaldības – attīstības izglītības un sabiedrības izpratnes veicinātājas. Projekta mērķis – stiprināt vietējo pašvaldību kapacitāti un lomu attīstības izglītībā un sabiedrības izpratnes veidošanā par IAM, kā arī izplatīt labo praksi attīstības izglītības jomā. Projekta ietvaros LPS izsludināja divus grantu projektu konkursus attīstības izglītības projektu īstenošanai Latvijas pašvaldībā, finansiālu atbalstu saņēma pieci visaugstāko vērtējumu saņēmušie projekti: Jelgavas novadā, Auces novadā, Jēkabpils novadā, Rucavas novadā un Ķekavas novadā.

Projekta „Strādājot kopā iespēju sniegšanai vietējām un reģionālajām pašvaldībām attīstības veicināšanai ES partnervalstīs” (2016-2018) vadošais partneris ir ES pašvaldību attīstības sadarbības platforma “PLATFORMA”. Projekta aktivitātes vērsta uz daudzpusēja dialoga stiprināšanu gan attīstības sadarbības jomā, gan IAM ieviešanā Latvijā. Piemēram, Jaunpils animācijas studijas dalībnieki atspoguļo bērnu un jauniešu izpratni par ANO IAM 10 pašu darinātajās multiplikācijas filmās.



Avots: Filmiņas režisora Jaunpils skolēna Emīla Freimaņa animācija “Bērnu un jauniešu izpratne par ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem” (8'40 minūtes).
youtu.be/u5ZV7Bz2uo

Pilsoniskā sabiedrība

Latvijas neatkarības atjaunošana 1991. gadā ir nesaraucami saistīta ar vides un kultūras ilgtspēju, iedzīvotāju pašiniciatīvu un atbildības uzņemšanos par nepieciešamajām pārmaiņām. Ar lūgšanu par Baltijas jūras atveseļošanu un miermīlīgiem protestiem pret vides degradēšanu Vides aizsardzības klubs aizsāka pilsoniskās sabiedrības atjaunošanās kustību, kuras līdzdalības kultūra joprojām ir raksturojama ar pašiniciatīvu. 20. gadsimta 90. gados pilsoniskā sabiedrība strauji attīstījās, un NVO uzsāka interešu aizstāvību praktiski visās politikas jomās.

2000. gadā sniegtās iespējas mobilizēties septiņu ANO Tūkstošgades attīstības mērķu (TAM) īstenošanai sniedza papildu impulsus atsevišķu jomu sabiedriskajām organizācijām – cīņa pret HIV/AIDS, par sieviešu un vīriešu vienlīdzīgām tiesībām, vides organizācijām utt. 2004. gadā valdība apstiprināja pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas politiku, izstrādāja pieeju sabiedrības līdzdalībai politikas veidošanā un Saeima pieņēma likumus, kas atviegloja sabiedrisko organizāciju darbību, tostarp, lai veicinātu ziedošanu sabiedriskā labuma organizācijām. Šajā gadā tika dibināta Latvijas Pilsoniskā alianse, lielākā organizācija Latvijā, kas apvieno organizācijas, kuras IAM ievieš praksē. 2005. gadā Latvija tikko bija uzsākusi attīstības sadarbību, daloties attīstības pieredzē ar valstīm, kurās ir zemāki attīstības rādītāji, un nevalstiskās organizācijas dibināja Latvijas platformu attīstības sadarbībai (LAPAS) un iesaistījās partnerībās arī šajā jomā. Pilsoniskā sabiedrība iesaistījusi Latvija 2030 vīzijas izstrādē un darbojās NAP2020 izstrādes darba grupās un vadības grupās, kā arī palīdzēja organizēt sabiedriskās apspriešanas ārpus galvaspilsētas. Tuvojoties 2015. gadam, vairākas nevalstiskās organizācijas savos sadarbības tīklos ar organizācijām citās valstīs mobilizējās izstrādāt pieeju, kā koordinēt attīstību pēc tam, kad 2015. gadā beidzās TAM ieviešanas periods. Ar NVO tīklu, tostarp Latvijas NVO iesaisti ANO ECOSOC līmenī tapa Dienaskārtība 2030, nu jau ar 17 mērķiem un 169 apakšmērķiem, kuru īstenošanā iesaistās ne tikai valstis, bet dažādas iesaistītās puses.

Latvijā katrā IAM jomā ir identificējamās dažādas organizācijas, kas darbojas gan praktiskā darbā, gan interešu aizstāvībā indivīda, kopienu, pašvaldību, valsts, reģionu un globālajā līmenī.

Privātais sektors

Privātajā sektorā uzņēmumi strādā neatkarīgi, apvienojoties uz savstarpējās ieinteresētības pamatiem, lai virzītu ilgtspēju Latvijā un pasaulē. Privāto sektoru Nacionālajā trīspusējās sadarbības padomē pārstāv Latvijas Darba devēju konfederācija (LDDK), Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība (LBAS), un Ministru prezidenta izveidotajā Nacionālajā attīstības padomē sociālajiem partneriem piedrojas Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera un citas pieaicinātās puses.

LDDK ir ANO Globālā līguma kontaktpunkta vadītājs, kā arī sadarbībā ar LBAS iniciēja ilgtspējas indeksa izveidi, kuru šobrīd virza Korporatīvās atbildības un ilgtspējas institūts (InCSR). Ilgtspējas indeksā vidēji 70 Latvijas uzņēmumi novērtē savu korporatīvās atbildības praksi pēc dažādiem atbildīga biznesa kritērijiem.

CSR Latvia jeb Latvijas Korporatīvās sociālās atbildības platforma, kas kopš 2013. gada pārstāv Latvijas privāto sektoru CSR Europe un ir veikusi pētījumus, piemēram, par biznesa ietekmi Latvijas ilgtspējas plānošanas dokumentu izvirzītajos mērķos un izaicinājumos. CSR Latvia aicina uzņēmumus valstī izvērtēt savu pašreizējo un nākotnes ietekmi uz vidi, ekonomiku, sabiedrību un nodrošināt savā darbā procedūras (laba pārvaldība), kritērijus (rādītāju noteikšana, ētikas kodeksi) risku identificēšanai, kā arī līdzdarboties nozares standartu pilnveidošanā ilgtspējīgai ekonomikai.

Latvijas iesaistītās puses sadarbojas tīklos Eiropā un arī globāli. Sociālie partneri, pašvaldību tīkls, dažāda veida sabiedriskās organizācijas (zaļie, labklājības jomas, NVO, kas strādā attīstības sadarbībā un korupcijas mazināšanās jomā), uzņēmēji, kas iestājas par korporatīvo sociālo atbildību, ir oficiāli partneri Eiropas Komisijas izveidotajā daudzpusējo ieinteresēto personu platformā (multi-stakeholder platform), kuras uzdevums ir sniegt Eiropas Komisijai viedokli par IAM ieviešanu Eiropā.

Akadēmiskā vide

Universitātes, kuras sadarbojas starptautiski, pasniedz kursus, organizē seminārus un veido pētniecību par un ap ANO IAM. Latvijā, piemēram, RTU ir noteikusi universitātei stratēģiski nozīmīgos IAM (4., 6., 7., 9., 11., 12. un 17.), kas saskan ar augstskolas darbības virzieniem un pētniecības platformām. Universitāte savu infrastruktūru un akadēmisko personālu koncentrē studentu pilsētiņā Ķīpsalā, kura tiek veidota par inovāciju un tehnoloģiju centru, sekmējot zaļo tehnoloģiju attīstību un

to komercializāciju. RTU Studentu pilsētiņas koncepcija ir balstīta uz zaļiem principiem, kur satiekas studenti, mācībaspēki un inovācijas. Tā ietver zaļās domāšanas praktisku ieviešanu un ilgtspējības attīstības jēdzienu iekļaušanu studiju procesā. Kā piemēru var minēt RTU autoparka pakāpenisku nomaiņu uz elektromobiļiem un uzlādes punktu attīstību universitātes infrastruktūrā.

Pasaules Veselības organizācijas (PVO) darbība Latvijā

PVO darbība Latvijā ir balstīta uz PVO Eiropas reģiona veselības politikas Veselība 2020 principiem, veicinot “veselība visās politikās” un “veselība – visas valdības un sabiedrības atbildība” pieeju. Kopš 90. gadu sākuma, kad Latvija pēc neatkarības atgūšanas kļuva par PVO dalībvalsti, PVO sniedz Latvijai tehnisko atbalstu prioritārajās sabiedrības veselības jomās. Galvenais sadarbības mērķis ir radīt labākas veselības aprūpes iespējas ikvienam Latvijas iedzīvotājam un mazināt nevienlīdzību veselības jomā, veicinot pierādījumos un starptautiskajā praksē balstītas veselības politikas un prakses ieviešanu Latvijā. Galvenās Latvijas prioritātes vairāku gadu garumā sadarbībai ar PVO ir šādas:

- neinfekciozo slimību sloga mazināšana (tai skaitā riska faktoru ietekmes mazināšana: smēķēšana, alkohols, liekais svars, mazkustība);
- atbalsts veselības aprūpes sistēmas stiprināšanai, veicinot vispārēju pieejamību: primārās veselības aprūpes lomas stiprināšana; veselības finansēšanas modelis, kas vērsts uz labāku finansiālu aizsardzību slimību gadījumos; atbalsts e-veselības ieviešanai;
- mātes un bērna veselība, antimikrobiālā rezistence, infekcijas slimību kontrole un uzraudzība, kā arī pacientu drošība.

UNESCO LNK

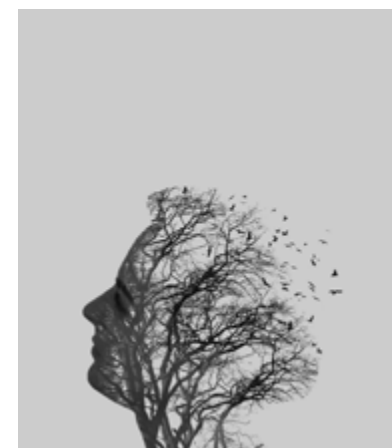
UNESCO LNK darbība ir vērsta uz UNESCO Izglītība 2030 rīcības ietvara programmu un 4. IAM īstenošanu. Tās koordinētā konsultatīvā padome “Izglītība visiem” veicina ministriju un citu pārvaldes iestāžu, pašvaldību, privātā sektora, nevalstisko un starptautisko organizāciju sadarbību un saskaņotu rīcību, sniedz priekšlikumus nozīmīgu izglītības politiku tālākai attīstībai, lai nodrošinātu iekļaujošu, līdztiesīgu un kvalitatīvu izglītību un veicinātu mūžizglītību.

Partnerībā ar Izglītības un zinātnes ministriju un VARAM UNESCO LNK kopš 2017. gada Latvijā sadarbojas globālās rīcības programmas “Izglītība ilgtspējīgai attīstībai” īstenošanā un popularizēšanā sadarbības tīklos, tostarp UNESCO katedrās Latvijas Universitātē, Daugavpils Universitātē, UNESCO Asociēto skolu tīklā u. c.

Pasaules lielākā mācību stunda – Latvijā šī UNESCO akcija norisinās jau trīs gadus, ikreiz vienojot ap 50 izglītības iestāžu un 3000 bērnu, jauniešu un skolotāju. Izstrādāti mācību stundu plāni, rīkotas interaktīvas nodarbības, pārgājieni, koncerti, tirdziņi u. c. pasākumi, kas veicina atbildīgu attieksmi pret kultūras un dabas resursiem, sekmē pilsonisko līdzdalību un ikviena iesaistīšanos iekļaujošās sabiedrības un ilgtspējīgas ekonomikas veidošanā. Izstrādāti vairāk nekā 300 stundu plāni par IAM un trīs elektroniskās publikācijas (www.skolas.unesco.lv/lv/pasaules-lielaka-stunda).

Starptautiskā nedēļa “Izglītība visiem” – šī nedēļa veltīta kvalitatīvas, iekļaujošas un pieejamas mūžizglītības nodrošināšanai, piemēram, šogad plānots diskutēt par profesionālo izglītību, kas vērsta uz ilgtspēju un inovācijām.

Ilustrācija: UNESCO 2018. gada kalendāra vāku grezno Ozolnieku vidusskolas skolēnu Kintijas Krūzbergas, Jēkaba Čeruhos un Nika Norena Rozenberga darbs “Vijalies caur ozola zariem”



6. IAM un to apakšmērķu ieviešanas novērtējums Latvijā

Sniedzam ieskatu par katru ANO IAM – raksturojot tā vietu plānošanā un īstenošanā, iezīmējot rezultātus un tendences, nosaucot tikai dažus no raksturīgajiem rādītājiem. Dziļā pārlicībā, ka veiksmē slēpjas detaļās, cenšamies pieskarties darbībām, kas vērstas uz galveno apakšmērķu īstenošanu. Lai darbs būtu lietderīgs arī nākotnē, komentējam riskus Latvijas ilgtspējīgai attīstībai, minam tos IAM apakšmērķus, kuriem Latvijā šobrīd pievērš mazāku uzmanību, un aprakstām labo praksi.

Lai lasītājs gūtu vispārīgu priekšstatu par to, kā Latvijas politikā tiek ieviesti IAM, vispirms iepazīstinām ar pašreizējām prioritātēm – Latvija 2030 (apstiprināta 2010. gadā) nospraustajiem mērķiem un to loģisko saisti ar NAP2020 mērķiem, kas ir vidēja termiņa plānošanas dokuments Latvijas politikas virzīšanai un tās sasaistei ar valsts budžetu. Tam seko IAM izvērtējums Latvijas kontekstā un apraksts par katru no tiem.

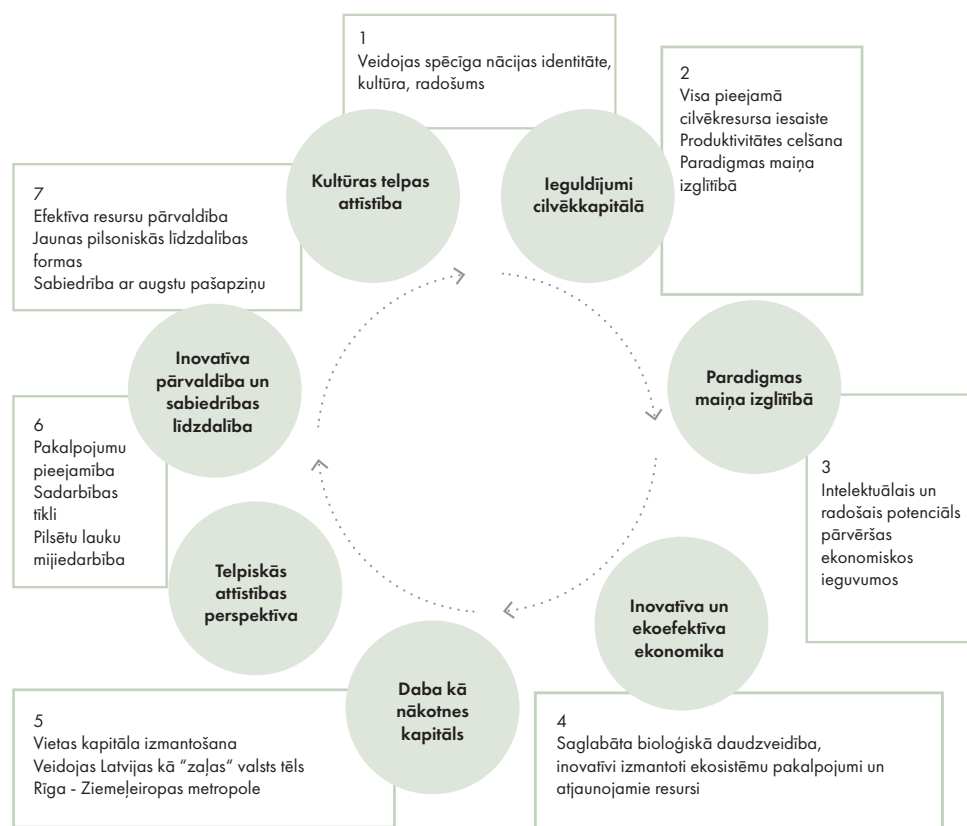
Jāmin, ka tikpat svarīga kā mērķu vieta ilgtermiņa un vidēja termiņa politikā ir arī tas, kādā mērā mērķi tiek ieviesti plānu līmenī, kādi ir mērķu sasniegšanai piešķirtie bāzes un papildu resursi, tādējādi atspoguļojot, kādā mērā sabiedrība un politiķi patiesi vēlas sasniegt mērķus. Analizējot mērķu ieviešanu Latvijā, tiek ņemti vērā 2017. gadā veiktās finanšu ieguldījumu analīzes rezultāti, ekspertu aptaujas un sabiedrības noskaņojums.



Latvijas mērķi

Latvija 2030 izvirza 55 konkrētus politikas rezultātus, kas sasniedzami līdz 2030. gadam, lai īstenotu septiņas prioritātes

LATVIJAS ILGTERMIŅA PRIORITĀŠU SAVSTARPĒJĀ MIJIEDARBĪBA



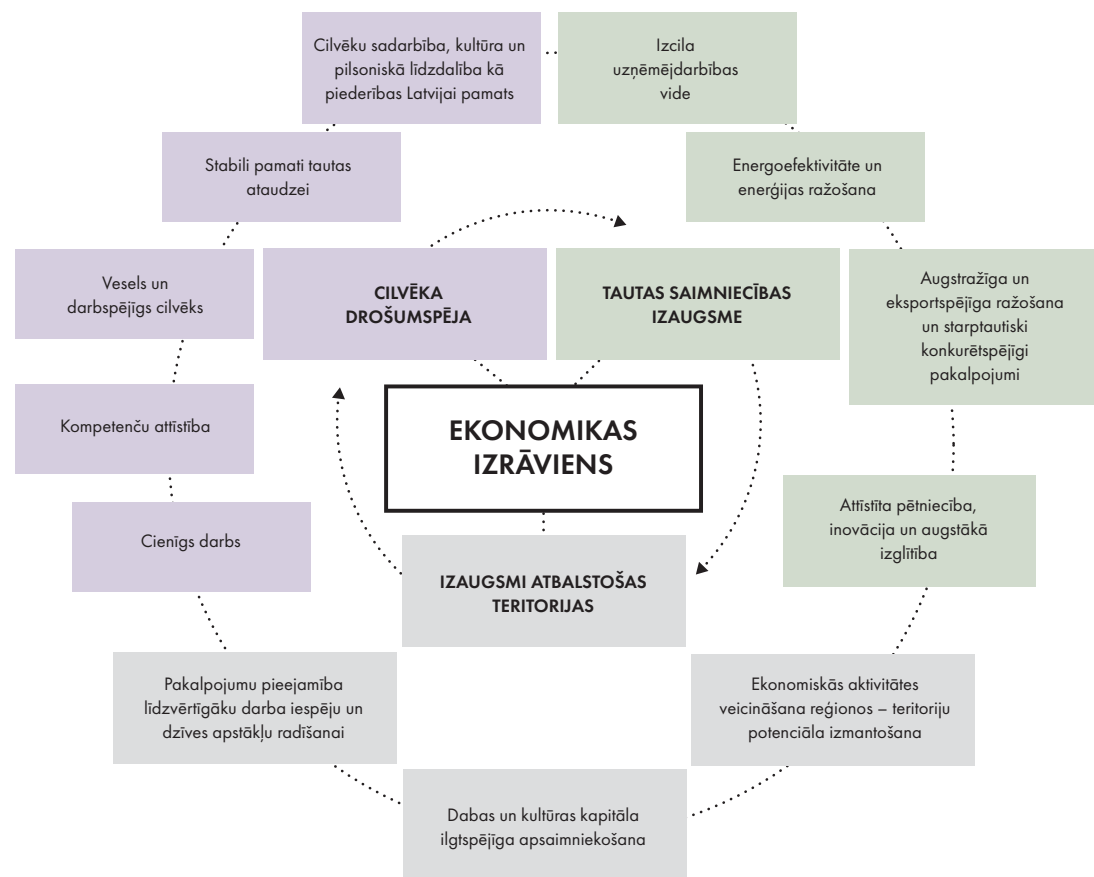
NAP2020 ir vērsts uz Latvija 2030 izvirzīto mērķu sasniegšanu, par vidēja termiņa prioritātēm nosakot ekonomikas izrāvienu kā pēc-krīzes nosacījumu jebkādi tālākai attīstībai.

Mērķu sasniegšanai līdz 2020. gadam triju prioritāšu līmenī noteikti arī rezultatīvie rādītāji katrai no trijām prioritātēm, kā arī to 12 rīcības virzieniem. Kopā ir 96 indikatori: daļa ir vienlaikus arī Latvija 2030 rādītāji, bet daļa vēl vairāk akcentē uzmanību uz mērķu sasniegšanas progresu.

Ieviešot attīstības mērķus kā kopumu, uzlabojas trīs makrolīmeņa rādītāji:

- pieaug IKP;
- uzlabojas iedzīvotāju dabiskais pieaugums;
- mazinās ienākumu nevienlīdzība.

NAP2020 PRIORITĀTES UN RĪCĪBAS VIRZIENI



NAP2020 rīcības virzieni savukārt sastāv no uzdevumiem, kurus īsteno ar politikas plāniem, kam rezultātu sasniegšanai tiek iezīmēts finansējums. Plānošanas laikā 2013.–2016. gadā papildu finansējumu piešķīra tām darbībām, kas vērstas tieši uz NAP2020 rezultātu sasniegšanu, prioritārām darbībām, kas sniedza vislielāko ieguldījumu makromērķu sasniegšanā. Mērķu rādītāju sasniegšana ir budžeta piešķiršanas pamatojums, un plānošanas dokumenta uzraudzības posmā rādītāju sasniegšanai pievērš īpašu uzmanību.

Kopumā Latvija 2030, NAP2020 un nozaru plānošanas dokumentos noteikti mērķi ANO IAM kontekstā raksturojami šādi:

- Ekonomikas izaugsme, pilna nodarbinātība un cienīgs darbs² (8. IAM) un nevienlīdzības samazināšana starp iedzīvotājiem (10. IAM) ir Latvijas politiku makromērķi – priekšnosacījums citu politiku īstenošanai. Nabadzības mazināšana (1. mērķis) ir cieši saistīta ar 10. mērķi.
- Latvijai svarīgi ir tas, ka attīstība notiek ne tikai galvaspilsētā, bet visā Latvijā (11. mērķis), tāpēc trešā prioritāte NAP2020 ir attīstības veicināšana visā valsts teritorijā (ekonomiskā attīstība, pakalpojumu pieejamība un dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana), turklāt ilgtermiņā Latvija 2030 prognozē Latvijas iedzīvotāju skaita samazināšanos un to, ka cilvēki pārcelsies uz galvaspilsētu, kā arī emigrēs, tāpēc noteikta nepieciešamība pēc “viedās saraušanās” jeb tādas apdzīvojuma struktūras veidošanas, kas samazina infrastruktūras un publisko pakalpojumu izmaksas.
- Veselība visiem (3. IAM), iekļaujoša un kvalitatīva izglītība (4. IAM), enerģija par pieejamu cenu, palielinot atjaunojamās enerģijas īpatsvaru, un energoefektivitāte (7. mērķis) ir izteikti gan kā prioritātes Latvija 2030, gan katrs no tiem ir atsevišķs NAP2020 rīcības virziens. Papildus minētajam katras jomas darbību nosaka visaptverošas politikas pamatnostādnes, piemēram, Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam un Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam.
- 9. IAM nosaka nepieciešamību veidot saprātīgu infrastruktūru un inovatīvu ekonomiku. Latvijā infrastruktūra nav skatīta vienkopus, bet gan pa sektoriem – digitalizācija, transports, skolu tīkli utt. Inovācijas ir jautājums, ar kuru nodarbojas ekonomikas un izglītības jomā, to skata vairākos rīcības virzienos Nacionālā attīstības plāna prioritātē “Tautsaimniecības izaugsme”.
- Dzeramais ūdens un sanitārās drošības jautājumi (6. IAM), klimata pārmaiņas (13. IAM), ūdeņu (14. IAM) un sauszemes ekosistēmas (15. IAM) – šo mērķu jomas ir labi regulētas, ar lielu starpvalstu sadarbības komponenti.
- 2., 5., 16. un 17. mērķis ir daudzšķautņains un horizontāls. 2. IAM ir par pietiekamu un kvalitatīvu uzturu, kā arī par ilgtspējīgu lauksaimniecību. Par uztura kvalitāti atbild Zemkopības, Veselības, Izglītības un zinātnes un Labklājības ministrija savu kompetenču ietvarā, turklāt Zemkopības ministrija ir atbildīga arī par to, lai Latvijas lauksaimniecības politika nodrošinātu gan produktivitāti, gan ilgtspēju. Dzimumu līdztiesība (5. IAM) ir horizontāls princips visās politikās. 16. IAM skar tieslietu sistēmu, valsts pārvaldi, pilsonisko līdzdalību, korupcijas mazināšanu un citas tēmas, kur nepieciešama integritāte – lai vārdi saskanētu ar darbiem. Latvijas atbildība par attīstību ārpus Latvijas un ES robežām (17. IAM) atspoguļojas valsts attīstības sadarbības politikā.

² Cienīgs darbs nodrošina pietiekamu, prasmēm un produktivitātei atbilstošu atalgojumu, darba vietas drošību un ģimenes sociālo aizsardzību, labākas iespējas personīgai izaugsmei un sociālai integrācijai, brīvību paust savas intereses, apvienoties un piedalīties lēmumu pieņemšanā. Cienīgs darbs ir Starptautiskās darba organizācijas pamatprincips.

– Ilgtspējīgs patēriņš un ražošana, tai skaitā aprites ekonomikas veicināšana (12. IAM), ir mērķis ar lielu inovāciju potenciālu, kam Latvijā vajadzīga politiku horizontālā integrācija. Jau šobrīd vairākas politikas skar šo jomu, un ministrijas no 2021. gada ir iecerējušas īstenot plānus, kuri skatāmi vienkopus.

IAM kartējums

Pašreizējā plānošanas periodā Latvijas valsts politika un rādītāji ir formulēti visu 17 IAM sasniegšanai. Latvija 2030 ir sasaistāma ar visiem IAM, taču konkrētu mērķu un to rādītāju šajā dokumentā nav 5. un 17. mērķim. 5. mērķa rādītāji iekļauti NAP2020 un citos plānošanas dokumentos, un 17. IAM politika un mērķi ir detalizēti izstrādāti Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes 2016-2020.gadam, kā arī Latvija tos īsteno ES kopējā ārējā politikā.

Analizējot informāciju jau detalizētākā apakšmērķu līmenī, ņemot vērā IAM plašo pārklājumu, Latvijā tika vērtēta spēkā esošo politiku attiecināmība pret visiem 169 apakšmērķiem:

- 136 apakšmērķi attiecas uz Latvijas iekšpolitisko attīstību vai ārējo dimensiju;
 - no 136 apakšmērķiem 44 apakšmērķi ir noteikti Latvija 2030; 66 ir iekļauti NAP2020; 108 apakšmērķi ir iekļauti nozaru politikas dokumentos (t. sk. attīstības sadarbības politikā);
 - 33 apakšmērķi šobrīd Latvijas iekšpolitikā vai ārpolitikā nav aktuāli (piemēram, 15.4. mērķis – nodrošināt kalnu ekosistēmu saglabāšanu, jo Latvijā nav ievērojamu kalnu un attiecīgi pieredzes, kas šajā jomā noderētu citām valstīm).
- Jāatzīmē, ka atsevišķas prioritātes, kas ir svarīgas Latvijas ilgtspējīgai attīstībai, nav iekļautas ANO mērķos, svarīgākās no tām ir:
- dzimstības veicināšana (viens no trim NAP2020 makromērķiem);
 - veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu Latvijā un valsts piederīgo atgriešanos;
 - iedzīvotāju piederības, pilsoniskās apziņas un lepnuma par savu valsti un tautu veicināšana;
 - latviešu valodas lietojuma veicināšana sabiedrībā.

Šie jautājumi ir ļoti aktuāli Latvijai kā mūsdienīgai nacionālai valstij, kas dibināta pirms 100 gadiem, līdzīgi kā citas valstis Ziemeļeiropā un Austrumeiropā pēc Pirmā pasaules kara, lai nodrošinātu nācijas tiesības un izredzes pastāvēt. Šīs tiesības ir nostiprinātas valsts konstitūcijas – Satversmes – preambulā.



IAM 1

Visur izskaust nabadzību visās tās izpausmēs

Nabadzības riska mazināšana ir viens no Latvijas un visas Eiropas svarīgākajiem mērķiem.

Latvija 2030 ir noteikts, ka līdz 2030. gadam nepieciešams samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 16 % (2016. gadā – 22,11 %), savukārt Latvijas nacionālās reformu programmas “Eiropa 2020” stratēģijā līdz 2020. gadam paredzēts samazināt nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes mājāsaimniecībās dzīvojošo personu īpatsvaru līdz 21 % (2016. gadā – 23,4 %).

Valsts vidējā termiņā noteikusi mērķi samazināt nabadzības riskam pakļauto strādājošo personu un ģimeņu ar bērniem īpatsvaru. Vienlaikus pastāvīgi turpinās senioru un personu ar invaliditāti apstākļu uzlabošana. Nabadzības riskam pakļauto un sociāli atstumtībai pakļauto personu īpatsvars 2016. gadā (28,2%) samazinājies par 10 procentpunktiem salīdzinājumā ar 2009. gadu (38,2%), vienlaikus iedzīvotāju skaits ir samazinājies par aptuveni 9 %.

Nabadzības riska mazināšanā būtiska loma ir ekonomikas izaugsmei un cienīga darba nodrošināšanai (skat. arī 8. IAM un 10.IAM aprakstus).

2008.-2011. gada ekonomiskās krīzes laikā tika ieviesta Sociālās drošības tīkla stratēģija, kas nodrošināja pamatvajadzības labklājības,

izglītības, transporta un veselības jomās trūcīgām personām un personām ar zemiem ienākumiem. Krīzei beidzoties, vairāki pasākumi, piemēram pacientu iemaksas kompensēšana trūcīgām personām, tiek turpināti.

Atsākoties ekonomiskai augšupejai pēc krīzes, augstas emigrācijas apstākļos pieaudzis nodarbinātības līmenis (2017. g. 20–64 g. v. 72,7 % – sievietēm, 77,0 % – vīriešiem), ko sekmē arī valsts atbalsts, lai iekļautos darba tirgū, – īpaši uzlabojušās nodarbinātības izredzes jauniešiem, cilvēkiem, kas vecāki par 50 gadiem, ilgstošajiem bezdarbniekiem, ieslodzītajiem un kriminālsodu izcietušajiem. Valsts un pašvaldības ir apzinājušās, ka īpaša uzmanība jāpievērš šīm grupām, un ir izstrādājušas vairākus pasākumus, kas joprojām ir jāpildveido. Personām ar invaliditāti no valsts budžeta līdzekļiem nodrošināti asistenta pakalpojumi nokļūšanai līdz izglītības iestādei vai darbavietai. 2016. gadā 24,9 % personu ar invaliditāti bija reģistrētas kā nodarbinātas, t. sk. 52 % sieviešu un 48 % vīriešu. Ņemot vērā, ka darba devēja sociālajai atbildībai par sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām jābūt lielākai, izmēģinājuma projekta ietvaros tika uzsākta sociālās uzņēmējdarbības atbalsta sistēmas aprobēšana, un jau no

2018. gada komersanti, iegūstot īpašu statusu, var saņemt atbalstu.

Laikposmā starp 2014. un 2018. gadu paplašināts ģimenēm ar bērniem sniegtais atbalsts bērna kopšanas laikā pabalstu veidā, t. sk. diferencējot ģimenes valsts pabalstu un ieviešot piemaksas, kā arī nosakot nodokļu atvieglojumus. Pašvaldības nodrošinājušas brīvpusdienas skolās un arī pirmsskolas izglītības iestādēs un ieviesušas atlaides sabiedriskajam transportam. No valsts budžeta tiek finansēts bezmaksas sabiedriskais transports personām ar invaliditāti, bērniem – bāreņiem u.c., kā arī ir piešķirta 25% atlaide braukšanai sabiedriskajā transportā daudz bērnu ģimenēm. Atbalsta pieauguma rezultātā samazinājies nabadzības risks ģimenēm, kurās divi pieaugušie audzina trīs un vairāk bērnu (2016. gadā – 19,8 %), taču nabadzības risks joprojām saglabājas augsts (34,3 %) ģimenēs, kurās bērnu vai bērnus audzina viens pieaugušais.

Ir uzsākta ekonomiskās krīzes laikā piešķirto pensiju pārrēķināšana, kā arī turpinās visu pensiju un atlīdzību indeksācija, tomēr vēl arvien turpina pieaugt nabadzības risks personām, kas vecākas par 65 gadiem (2016. gadā – 39,9 %), un šajā kategorijā pastāv izteiktas atšķirības nabadzības riskā vīriešiem (29,1 %)

un sievietēm (45,1 %). Sieviešu mūža ilgums pārsniedz vīriešu mūža ilgumu par vairāk nekā 10 gadiem, un, paliekot vienām pašām (bez dzīvesbiedra), viņām palielinās nabadzības risks. Jāatzīmē, ka senioru dzīves līmenis neaug tikpat strauji kā citām iedzīvotāju grupām, tādēļ pieaug nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā virs 65 gadiem.

Trūcīgo personu īpatsvars Latvijā vairākus gadus svārstās robežās starp 2,3–2,4 %. Sociālais dienests piešķir sociālo palīdzību, piemēram, dzīvokļa pabalstu, pabalstu garantētā minimālā ienākuma (turpmāk – GMI) līmeņa sasniegšanai u. c. No 2018. gada Latvijā noteiktais GMI līmenis ir 53 eiro mēnesī, un pašvaldība kā pabalstu trūcīgām personām piešķir starpību starp GMI līmeni un personas (mājāsaimniecības) ienākumiem vienai personai. Latvijā sociālās drošības sistēmu veido valsts un pašvaldību sniegtais atbalsts un pakalpojumi. Valdība ir apstiprinājusi Konceptiju par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu, kas paredz noteikt metodoloģiski pamatotu un sociālekonomiskai situācijai atbilstošu minimālā ienākuma līmeni, kas kalpotu par atskaites punktu sociālās drošības sistēmas jomu ietvaros noteikto atbalsta pasākumu pilnveidošanai (valsts sociālie pabalsti, sociālā apdrošināšana, sociālā palīdzība).

Koncepcija tiek iedzīvināta pakāpeniski, ik gadu ieviešot kādu pasākumu, kas sniedz ienākumu atbalstu visaugstākajam nabadzības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām. Piemēram, ģimenes valsts pabalsta palielināšana, apjomīgāks atbalsts audžuģimenēm un uzturlīdzekļu apmēra palielināšana bērnam, augstāks GMI pašvaldībās, lielāka vecuma pensija pensionāriem ar lielu darba stāžu utt.

PAŠVALDĪBAS UZLABO APSTĀKĻUS IEDZĪVOTĀJIEM

Pašvaldību sociālie pakalpojumi un sociālās palīdzības pabalsti ir īpaši nozīmīgs atbalsts nabadzības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem, īpaši senioriem, kas dzīvo vieni.

– Pašvaldības brīvprātīgi noteikušas augstāku pabalsta apmēru garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai, lai apmierinātu iedzīvotāju pamatvajadzības, – piemēram, Rīga, Rēzekne, Aizkraukle u. c.

– Ņemot vērā, ka ģimenes ar bērniem, it īpaši viena vecāka ģimene, ir pakļautas nabadzības riskam, pašvaldības plāno īpašu atbalstu šai grupai – daudzas pašvaldības nodrošina pusdienas bērniem skolā un pirmsskolas izglītības iestādēs bez maksas vai piešķir atlaides.

– Viena no nabadzības riskam īpaši pakļautajām sociālajām grupām ir seniori ar zemiem ienākumiem, kuri dzīvo vieni, tādēļ pašvaldības nodrošina papildu atbalstu mājokļa apmaksai, veselības aprūpei u. c.

Avots: Latvijas Pašvaldību savienība.

Lielākais izaicinājums nabadzības risku novēršanai ir finanšu resursu ierobežotība, jo, lai gan valsts budžets sociālajai aizsardzībai veido vienu no lielākajām budžeta izdevumu pozīcijām, Latvija ir starp tām ES un OECD dalībvalstīm, kas sociālajai aizsardzībai novirza nelielu daļu IKP.

IAM 2

Izskaut badu, panākt pārtikas drošību un pilnvērtīgu uzturu, veicināt ilgtspējīgu lauksaimniecību

Latvijas apstākļos svarīgākie akcenti šī mērķa sasniegšanas kontekstā, ņemot vērā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam prioritātes, ir ilgtspējīgas lauksaimniecības nodrošināšana, lauksaimniecības zemes kā resursa pilnvērtīga izmantošana un veselīga uztura ieradumu nostiprināšana sabiedrības ikdienas dzīvē.

Latvijā bada risks ir minimāls, un, Latvijai iekļaujoties ES, ir uzlabojusies pārtikas drošība un uztura noteikumi. Mājsaimniecībām, kuras nonākušas kritiski zemu ienākumu situācijā, sociālo palīdzību sniedz pašvaldības, kā arī pietiekama uztura jautājumi tiek risināti ar Eiropas Atbalsta fonda palīdzību vistrūcīgākajām personām, brīvpusdienām visu vecumu bērniem no daudz bērnu ģimenēm un trūcīgām ģimenēm. 2016. gadā 18,5 procenti mājsaimniecību nevarēja atļauties ēst gaļu, t.sk. putnu gaļu vai zivis katru otro dienu, bet no mājsaimniecībām zem nabadzības riska sliekšņa to norādīja jau 37,3 procenti. Līdz ar vispārējā ekonomiskās labklājības līmeņa pieaugumu šādu mājsaimniecību īpatsvars pēdējo septiņu gadu laikā ir samazinājies. 18 gadus un vecāku iedzīvotāju vidū iedzīvotāju ar aptaukošanos īpatsvars ir

pieaudzis un 2014. gadā sasniedza vairāk nekā piekto daļu šīs grupas iedzīvotāju. Pozitīvi vērtējams, ka vispārējās izglītības iestādēs aizvien plašākam bērnu un jauniešu lokam tiek nodrošinātas brīvpusdienas, turklāt no 2016. gada tika mainīta pieeja pārtikas produktu izplatīšanai skolās un to teritorijās, nosakot tos veselīgos pārtikas produktus, kurus ir atļauts pārdot skolu kafetnīcās un automātos. Atbalsta programmas “Piens un augļi skolai” ietvaros skolās tiek nodrošināti svaigi augļi, dārzeņi un piens vairāk nekā 1,3 miljonu eiro vērtībā.

Viens no ilgtspējīgas lauksaimniecības nosacījumiem ir lauksaimniecībā izmantojamās zemes saglabāšana lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lai saglabātu augsnes auglību. Zemes resursu efektīva un ilgtspējīga apsaimniekošana ir būtisks lauksaimniecības un bioekonomikas sektora turpmākās attīstības nosacījums. 2016. gadā izmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpatsvars sasniedza 92 % no visas lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības, kas liecina, ka iepriekš neizmantojamās lauksaimniecības zemes ir ekonomiski pamatoti izmantot lauksaimniecības produkcijas ražošanai, un ražošana arī tiek atsākta.

Pieprasījumu pēc lauksaimniecības zemes raksturo arī tās augošā cena, par kādu to iespējams iegādāties. Darījumu skaits un platība ir samazinājusies, un zemes cena ir palielinājusies pusotru reizi – Kurzemē un Zemgalē pat dubultojušies. Pieaugošā lauksaimniecības zemes cena raksturo konkurenci par šo vērtīgo resursu, vienlaikus tas rada papildu ražošanas izmaksas zemniekiem.

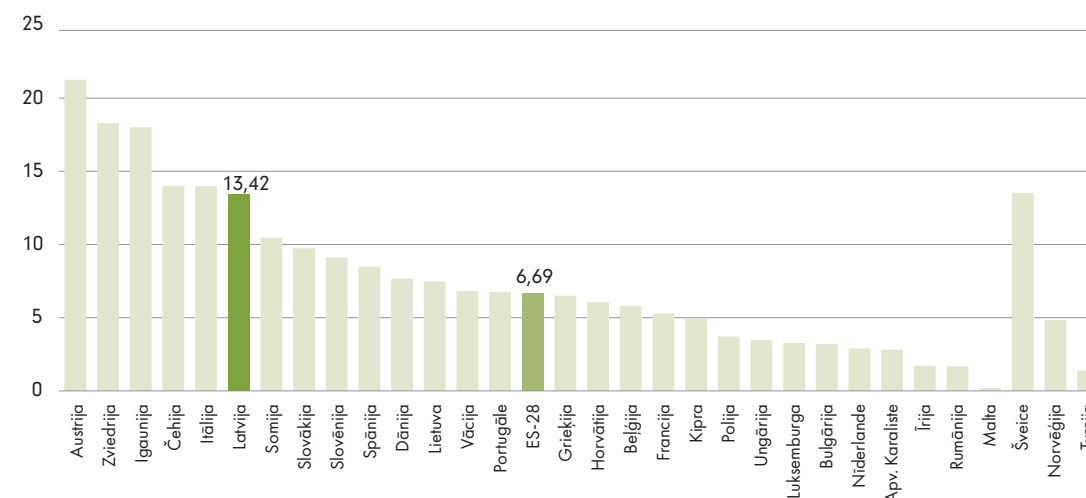
Pēdējos gados ir novērojama stabila lauksaimnieciskās ražošanas attīstība, kam pamatā ir lauku saimniecību modernizācija, jaunāko tehnoloģiju un zināšanu ietilpīgu saimniekošanas risinājumu lietošana. Tā rezultātā nodarbināto skaits sarucis no 83 tūkstošiem 2010. gadā līdz 70 tūkstošiem 2016. gadā. Visstraujāk samazinājušās mazās saimniecības, kuru ekonomiskais lielums ir līdz 3,9 tūkstošiem eiro. Šo saimniecību skaits sešu gadu laikā samazinājies no 60 tūkstošiem līdz 45 tūkstošiem, bet tajās nodarbināto pilna laika ekvivalenta lauksaimnieku skaits sarucis no 40 tūkstošiem līdz 28,7 tūkstošiem.

Publisko resursu ieguldījumi nav pietiekami sekmējuši mazo saimniecību ražīguma un ienākumu kāpināšanu un dzīvotspēju, nav panākts ieguldījumu līdzsvars starp ražīgumu un nodarbinātību, ievērojot pieejamos dabas resursus, to izmantošanas pakāpi un potenciālu, kā arī iegūtās produkcijas pārstrādes iespējas. Politika, kas lielā mērā vērsta uz saimniecību ekonomisko efektivitāti, platību pieaugumu un modernizāciju, attiecīgi samazinot nepieciešamo darba vietu skaitu, rada vajadzību/izaicinā-

jumu rast iespēju alternatīvām nodarbinātības iespējām lauku teritorijā, lai nodrošinātu nodokļu ieņēmumus un mazinātu pieaugošas grūtības segt izmaksas virknē citu jomu, tai skaitā, valsts un pašvaldību sniegšana un infrastruktūras nodrošinājums, kas būs viens no lielākajiem izaicinājumiem nākotnē. Lauksaimnieku ienākumi 2013.–2016. gadā ir pieauguši vairāk nekā par 23 %, neraugoties uz lauksaimniecības produktu cenu samazinājumu. Tomēr lauku saimniecību produktivitāte vēl joprojām ir būtisks izaicinājums, jo tā ir viena no zemākajām ES. Līdzīga situācija ir vērojama arī pārtikas ražošanas sektorā. To lielā mērā ir noteicis ražošanas tehnoloģiskais līmenis, pamatlīdzekļu trūkums (tehnika, aprīkojums, ēkas un būves u. c.), liels lauksaimniecību skaits, kas produkciju ražo tikai pašpatēriņam, zemais kooperācijas līmenis starp mazām saimniecībām.

Viens no Latvija 2030 mērķiem ir palielināt bioloģiskās lauksaimniecības platību īpatsvaru, kas ir audzis no 10,1 % 2010. gadā līdz 13,4 % 2016. gadā un ir sestais lielākais ES. Būtiskākais bioloģisko saimniecību pieaugums bijis tieši 2015. un 2016. gadā. Lai saglabātu un uzlabotu zemes un augsnes kvalitāti, plānošanas periodā tiek sniegts atbalsts meliorācijas sistēmu pārbūvei lauksaimniecības un meža zemēs, kā arī tiek nodrošināti agrovīdes maksājumi tādu vidi saudzējošu lauksaimniecības metožu izmantošanai, kas cita starpā samazina erozijas procesus lauksaimniecībā izmantojamā zemē un veicina augu barības vielu saglabāšanos augsnē.

BIOĻĪSKĀS LAUKSAIMNIECĪBAS ĪPATSVARS (%) KOPĒJĀ LAUKSAIMNIECĪBAS PLATĪBĀ 2016.GADĀ



Avots: Eurostat.

IAM 3

Nodrošināt veselīgu dzīvi un sekmēt labklājību jebkura vecuma cilvēkiem

Pieejama un efektīva veselības aprūpe ir viens no būtiskākajiem pēdējo 10 gadu izaicinājumiem Latvijai. Saskaņā ar Eurostat datiem Latvijā no kopējiem izdevumiem par veselības aprūpi 42,07 % sastāda pacientu tiešie maksājumi par veselības aprūpes pakalpojumiem, kas joprojām ir viens no augstākajiem rādītājiem ES. Lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, pēdējo divu gadu laikā ir palielināts veselības aprūpes valsts budžets rindu mazināšanai uz valsts apmaksājamiem sekundārajiem ambulatorajiem pakalpojumiem un diagnostiku un kompensējamo medikamentu pieejamībai. Rezultātā 2017. gadā vidēji par 25 % ir samazinājušās gaidīšanas rindas uz ārstniecības pakalpojumu saņemšanu.

Valsts līdz 2030. gadam kā galveno mērķi veselības jomā paredz palielināt veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu un par 30 % samazināt potenciāli zaudēto mūža gadu skaitu. 2016. gadā potenciāli zaudēto mūža gadu rādītāja plānotā sasniedzamā vērtība 2020. gadam ir jau sasniegta par 98,8 %. Priekšlaicīgā mirstība ar sirds un asinsvadu slimībām mazinājās, tomēr vīriešiem tā ir aptuveni 3 reizes augstāka nekā sievietēm. Vienlaikus priekšlaicīga mirstība ļaundabīgo audzēju dēļ līdz šim būtiski

nav mainījusies, tāpēc valsts turpina attīstīt ieviesto “zaļo koridoru” jeb agrīnu diagnostiku, lai laikus uzsāktu pacientu ar onkoloģiskām slimībām ārstēšanu. Tiek īstenota visaptveroša veselīga uztura un fiziskās aktivitātes veicinoša politika. Tāpat ir īstenojama proaktīva politika, lai mazinātu arī pašnāvību skaitu un mirstību ar asinsrites slimībām, t. sk. vīriešu vidū.

Augstie priekšlaicīgas mirstības rādītāji vīriešu vidū lielā mērā skaidrojami ar dzīvesveida paradumiem, proti, smēķēšanas un riskantas alkohola lietošanas izplatību sabiedrībā. Par regulāriem smēķētājiem uzskatāmi 25,6 % iedzīvotāju darbspējas vecumā (50,5 % vīriešu un 21,6 % sievietes), savukārt riskanti alkohola lietošanas paradumi raksturīgi 61,5 % vīriešu un 28,4 % sieviešu 15–64 gadu vecumā. Lai mazinātu atkarību izraisīto vielu izplatību, pēdējo gadu laikā ir vairākkārt palielināts akcīzes nodoklis tabakas izstrādājumiem un alkoholiskajiem dzērieniem, ieviesti ierobežojumi tabakas, kā arī citu smēķēšanai paredzēto izstrādājumu un alkoholisko dzērienu reklamēšanai, apritei un pieejamībai. Lai turpinātu mazināt kaitīgo vielu lietošanas izplatību, nākotnē politika koncentrējama ne tikai uz to patēriņa un pieejamības mazināšanu, bet arī būtiski jāuzlabo

atkarību ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumi, nodrošinot plašāku terapijas klāstu un pieejamību, kā arī labāku rezultativitāti.

ATKARĪGO CENTRS

Ieslodzītie ir iedzīvotāju grupa, kuras daļai arī ir kaitīgi ieradumi, t. sk. alkohola un narkotisko vai psihotropo vielu lietošana, turklāt nereti noziedzīgais nodarījums ir izdarīts, personai atrodoties šo vielu iespaidā. Atkarības notiesātajam neļauj pilnvērtīgi iesaistīties resocializācijas procesā, no kā ir atkarīga personas veiksmīga integrācija sabiedrībā pēc soda izciešanas. Tāpēc 2016. gada oktobrī Olaines cietumā tika atklāts ar Norvēģijas valdības finanšu instrumenta palīdzību uzbūvētais Atkarīgo centrs. Pateicoties divām atkarību mazināšanas programmām un jaunajai infrastruktūrai, ieslodzītie izcieš sodu terapeitiskās kopienās, personāls darbojas, ievērojot īpašu mentoru–kontaktpersonu principu. Centrs ir ilustrācija tam, ka brīvības atņemšanas sods nav atriebība, bet veids, kā valsts māca likumpārkāpējam prasmes dzīvot patstāvīgi, neizdarot noziegumu.

Avots: Latvijas Republikas
Tieslietu ministrija

Saasināta situācija Latvijā ir saistībā ar HIV un AIDS izplatību. 2015. gadā valstī bija otrais augstākais jaunatklāto HIV infekcijas gadījumu skaits ES, un šis īpatsvars bija 3,5 reizes augstāks nekā vidēji Eiropā. Tāpat Latvijā ir visaugstākais ES jaunatklāto AIDS gadījumu īpatsvars. Reaģējot uz minēto, pēdējā gada laikā ir uzlabota medikamentu pieejamība HIV un AIDS ārstēšanai, kā arī nodrošināti jaunākās paaudzes medikamenti un īstenota atbilstoša ārstēšana plašākam vīrushepatīta C pacientu skaitam jau agrīnākā slimības stadijā. 2017.

gadā apstiprināts plāns HIV infekcijas, seksuālās transmisijas infekciju, B un C hepatīta izplatības ierobežošanai, kas mazina inficēšanās riskus sabiedrībā un veicina savlaicīgu diagnostiku un ārstēšanu.

VESELĪBA VISĀS POLITIKĀS

Lai pilnvērtīgi nodrošinātu sabiedrības veselības vajadzības un īstenotu pierādījumos un starptautiskajā praksē balstītu politiku, Latvijas veselības politika ir veidota, ņemot vērā PVO Eiropas Veselības politikas Health 2020 pieeju un principus, kas balstīti uz “veselība visās politikās” pieeju. PVO daudzu gadu garumā sniedz Veselības ministrijai tehnisko atbalstu saskaņā ar Sadarbības līgumu, kas tiek noslēgts, ņemot vērā Latvijas veselības jomas prioritātes.

Avots: Latvijas Republikas
Veselības ministrija

Latvijā Gaisa kvalitātes monitoringu nodrošina valsts, un notiek arī pašvaldību un uzņēmumu veiktā gaisa kvalitātes un piesārņojuma uzraudzība. Pašvaldību pienākums ir rīkoties, ja ir konstatēti gaisa kvalitātes normatīvu pārsniegumi. Lai gan kopumā Latvijā gaisa kvalitāte ir vērtējama kā laba, tomēr visvairāk darāmais piesārņojuma mazināšanai ir Rīgas pašvaldībā. Galvaspilsētas centrā viens no ievērojamākajiem piesārņojuma avotiem ir nevis rūpniecība, bet autotransports. Rīgā gaisu piesārņo sīko putekļu jeb tā saukto PM10 daļiņu koncentrācija gaisā, kas pārsniedz maksimāli šim gaisa kvalitātes normatīvam pieļaujamo koncentrāciju gada griezumā. Tomēr kopš 2007. gada dienu skaits, kad Rīgā ir pārsniegts pieļaujama daļiņu PM10 gaisa kvalitātes normatīva līmenis, ir samazinājies apmēram uz pusi.

Pēdējo septiņu gadu laikā veselības politikā īpaša uzmanība koncentrēta uz mātes un bērna veselību, kas, cita starpā, skaidrojams ar vēlmi nodrošināt pēc iespējas labākus apstākļus, kas sekmē dzimstību un demogrāfijas mērķu sasniegšanu valstī. Ir ieviestas papildu izmeklēšanas metodes grūtniecēm, uzlabota pakalpojumu pieejamība grūtnieču aprūpei, noteiktas kvalitātes prasības ultraskaņas izmeklējumiem grūtniecēm, uzsākta valsts apmaksāta neauglības ārstēšanas programma, kā arī ieviesta mātes mirstības konfidencialā analīze. Diemžēl, neskatoties uz paveikto, Latvijā joprojām katru gadu tiek reģistrēti mātes nāves gadījumi. Īpaši satraucoši rādītāji bija 2015. gadā, kad mātes mirstības rādītājs bija 55,2 uz 100 000 dzīvi dzimušiem. Absolūtos skaitļos tie bija 12 mātes nāves gadījumi, no kuriem 8 gadījumi bija ar grūtniecību tieši saistīto cēloņu dēļ. Attiecībā uz bērnu veselību perinatālajai mirstībai ir tendence samazināties, taču tā ir relatīvi augsta, salīdzinot ar citām ES valstīm. Neskatoties uz īstenoto politiku, reprodiktīvās un seksuālās veselības jautājumi līdz šim sistemātiski nav risināti, īstermiņa plānā līdz 2020. gadam paredzēts nodrošināt sabiedrības izglītošanu par seksuālās un reprodiktīvās veselības jautājumiem un kontracepcijas metožu pieejamību sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļautajām sievietēm.

Ieguldot valsts budžeta līdzekļus veselības veicināšanā un slimību profilaksē, izmaksas ir zemākas nekā cīnoties ar sekām – ārstējot slimības, un ieguldījumi ilgtermiņā nodrošina arī ilgtermiņa ieguvumus. ES fondu finansējuma 2014.–2020. gadam ietvaros šobrīd nacionālā un vietējā līmenī tiek veicināti veselīgie paradumi iedzīvotāju vidū, īstenojot veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumus

četrus prioritāros veselības jomu (sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālā un neonatālā perioda aprūpes un psihiskās veselības) ietvaros attiecībā uz uzturu, fizisko aktivitāti, atkarību izraisošo vielu lietošanu un procesu atkarības izplatību, seksuālo un reprodiktīvo veselību, kā arī psihisko veselību. Īpaša uzmanība pievērsta teritoriālās, nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem. Nākotnē nepieciešams uzlabot savlaicīgu veselības aprūpes pieejamību grūtniecēm un bērniem, izvērtējot iespēju kompensēt sociālās atstumtības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām sabiedriskā transporta izdevumus nokļūšanai uz ārstniecības iestādi.

VESELĪGAS PAŠVALDĪBAS UN SKOLAS

Latvijā ir izveidots Nacionālais veselīgo pašvaldību tīkls, kurš 2018. gadā apvienoja 112 no 119 pašvaldībām, lai īstenotu veselības veicināšanas un profilakses aktivitātes. Atbalsts tiek sniegts četrās prioritārajās veselības aprūpes jomās (sirds un asinsvadu, onkoloģija, bērnu (sākot no perinatālā un neonatālā perioda) aprūpe un garīgā veselība). Lielai daļai pašvaldību ir noteiktas aktivitātes iedzīvotāju veselības saglabāšanai un uzlabošanai. Tomēr Latvijā nav vienotas statistikas par pašvaldību budžeta līdzekļiem, kas tiek izmantoti veselības veicināšanai. Tāpat 105 izglītības iestādes apvienotās Veselību veicinošo skolu tīklā, un integrē veselību veicinošas aktivitātes skolas ikdienas darba procesā.

Avots: Latvijas Pašvaldību savienība, Veselības ministrija.

IAM

4

Nodrošināt iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību un veicināt mūžizglītības iespējas visiem

Latvija 2030. gada iezīmētais virziens paradigmas maiņai izglītībā, kurā vecāki, mācībspēki, izglītojamie un izglītības iestādes apzinās savu līdztalīdzību kvalitatīvas izglītības nodrošināšanā, skolas izveidojas kā sociālā tīkojuma centri, izglītība ir uz kompetencēm balstīts mācību process, palielināta IT izmantošanas loma un sabiedrībā iedzīvotāji mūžizglītības kultūra. NAP2020 noteiktie vidēja termiņa mērķi ir samazināt jauniešu ar zemām pamatprasmēm skaitu, vienlaikus palielinot to skolēnu īpatsvaru, kuri uzrāda augstāko kompetences līmeni, samazināt jauniešu īpatsvaru, kas nekur nestrādā un nemācās, paaugstināt augstākās izglītības kvalitāti un eksportspēju, kā arī attīstīt konkurētspējīgu profesionālo un pieaugušo izglītību un kāpināt pieaugušo iesaisti izglītībā. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam saskaņojas ar 4. IAM īstenošanu.

Tiek uzlabota pedagogu sagatavošanas un profesionālās pilnveides sistēma, lai nodrošinātu kompetencēs balstītas izglītības prasībām atbilstošu pedagogu izglītību. Samazināta darba samaksas nevienlīdzība starp vienādu darbu strādājošiem skolotājiem dažāda lieluma skolās. Diskusijas turpinās par to, kā vislabāk sakārtot vidusskolu tīklu, ņemot vērā demogrāfiskās iz-

maiņas, migrācijas tendences, pašvaldību sociālekonomisko situāciju, izglītības iestāžu kvalitātes rādītājus u. c. faktorus.

Izstrādāts jauns kompetenču pieejā balstīta mācību satura piedāvājums, uz kura pamata tiks sagatavotas pirmsskolas izglītības vadlīnijas, kā arī pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības standarti. Jaunu mācību saturu ir plānots ieviest pakāpeniski, sākot ar 2018. gada 1. septembri.

Tiek stiprināti profesionālās izglītības kompetences centri, paplašinot izglītības iespējas dažādām iedzīvotāju grupām, samazinot profesionālo izglītības sniedzēju tīkla fragmentāciju un sadrumstalotību, veicinot sadarbību ar darba devējiem un darba vidē balstītas mācības, attīstot spēju veidot mācību piedāvājumu komersantiem, kas nodrošinātu uzņēmumu attīstībai nepieciešamās prasmes.

Sekmējot iekļaujošās izglītības principa ieviešanu un sociālās atstumtības riska mazināšanu, tiek īstenota virkne pasākumu, t. sk. jauniešu ar speciālām vajadzībām integrācija izglītības iestādēs (2016./2017. m. g. 40,9% izglītojamo ar speciālām vajadzībām ir integrēti vispārējās izglītības iestādēs), atbalsta personāla nodrošināšana, skolas agrīnas pamešanas ma-

zināšana, sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu iesaiste neformālās izglītības programmās, pedagogu kompetenču uzlabošana darbam ar izglītojamiem no riska grupām u. c.

Priekšlaicīgi skolu pametušo jauniešu (18–24 gadu vecumā) īpatsvars 2017. gadā ir 8,6 %, t. sk. 12 % vīriešu un 5 % sieviešu (Eurostat dati). Uzlabojot izglītojamo kompetences un mācību sasniegumus, tiek attīstīta individuālā mācību pieeja un veicināta tās ieviešana vispārējās izglītības iestādēs, t. sk. metodoloģisku ieteikumu izstrāde un pielietošana mācībās, IKT resursu izmantošana, pedagogu profesionālās kompetences pilnveide, ārvalstu metodiku ieviešana.

Ar Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas atbalstu tika izstrādāts un kopš 2015. gada tiek īstenots jauns augstākās izglītības finansēšanas modelis, kurš paredz augstskolās ieviest trīs finansēšanas pilārus – bāzes, snieguma un attīstības finansējumu, nodrošinot kvalitatīvu, pētniecībā balstītu augstākās izglītības saturu un rezultātu pārvaldību augstākās izglītības institūcijās. Savukārt, lai nodrošinātu pieejamu kvalitatīvu augstāko izglītību un sekmētu tās eksportspēju, tiek pilnveidota ārējās kvalitātes nodrošināšanas sistēma, mazināta studiju programmu fragmentācija, pilnveidota studiju programmu satura kvalitāte un nodrošināta labāka augstskolu pārvaldība, kā arī personāla kompetenču paaugstināšana un ārvalstu pasniedzēju piesaiste.

Regulāra darbaspēka apmācība un pārkvalifikācija ir vienīgais ceļš, kā nodrošināt izaugsmi situācijā, kad darbaspēka daudzums sarūk, kā palielināt ekonomikas produktivitāti, kā efektīvāk izmantot pieejamos resursus, kā mazināt strukturālo bezdarbu. Nozaru ekspertu padomes (NEP), kurās līdzdarbojas darba devēju, arodbiedrību, valsts iestāžu un izglītības jomas pārstāvji, rūpējas, lai profesionālās izglītības

sistēma jaunajiem speciālistiem Latvijā spētu sniegt vajadzīgo pamatu tālākajai darba dzīvei. Lai mazinātu darba tirgus disproporcijas un uzlabotu izglītības piedāvājuma atbilstību darba tirgus vajadzībām, tiek veiktas reformas, tajā skaitā, stiprinot STEM jomu mācību priekšmetu apguvi vispārējā izglītībā, nodrošinot NEP darbību, kas veicina izglītības un darba tirgus pārstāvju sadarbību, kā arī sekmējot studējošo skaita palielināšanu STEM jomās.

Veicinot iedzīvotāju iesaisti pieaugušo izglītībā, kas 2017. gadā 25–64 gadu vecuma grupā veidoja 7,5 % (Eurostat sākotnējie dati), izstrādāts Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešanas plāns 2016.–2020. gadam, lai nodrošinātu pārskatāmu un saskaņotu sistēmas darbību, novērstu pieaugušo izglītības sadrumstalotību, atsevišķu institūciju rīcības nesaskaņotību un kopējās situācijas novērtēšanai nepieciešamās informācijas nepietiekamību, kā arī izveidotu efektīvu pieaugušo izglītības sistēmu. 2017. gadā izveidota starpnozaru Pieaugušo izglītības pārvaldības padome, lai novērstu darbaspēka kvalifikācijas neatbilstību darba tirgus pieprasījumam, veicinātu strādājošo konkurētspēju un darba tirgus produktivitāti. Strauji attīstoties digitālajai videi, aktīvs darbs jāiegulda izpratnes veidošanā un plašu digitālo prasmju iegūšanas iespēju nodrošināšanā, tāpēc informācijas un komunikācijas tehnoloģiju uzņēmumi un nozaru asociācijas īsteno apmācību programmas uzņēmējiem, jauniešiem un citiem iedzīvotājiem.

Izglītība ilgtspējīgai attīstībai (4.7. apakšmērķis) Latvijā ir horizontāls temats, kas iekļauts dažādos mācību priekšmetos. Izglītības ilgtspējīgu attīstību veicinošu mācībmateriālu un metodikas izstrādē, pedagogu un jauniešu izglītībā piedalās nevalstiskās organizācijas, universitātes un UNESCO LNK.

MAZĀKUMTAUTĪBU IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS LATVIJĀ

Valsts finansēta izglītība Latvijā tiek īstenota septiņās mazākumtautību izglītības programmās: krievu, poļu, ebreju, ukraiņu, igauņu, lietuviešu un baltkrievu. Lai veicinātu dialogu mazākumtautību izglītībā starp izglītības politikas veidotājiem, īstenojamiem un sabiedrību, kā arī nodrošinātu pilnvērtīgu informācijas apmaiņu starp valsts izglītības institūcijām un sabiedrību, Latvijā darbojas IZM izveidotā Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos. Padome ne tikai veicina kvalitatīvu izglītības procesa īstenošanu izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, bet arī sekmē humānisma vērtību attīstību multikultūru sabiedrībā, cieņas un kultūru daudzveidības atzīšanu. Padomes sastāvā ir mazākumtautību izglītības iestāžu administrāciju, biedrību, ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu, kā arī asociāciju, Izglītības pārvalžu un citu mazākumtautību izglītības jautājumu risināšanā ieinteresēto valsts, pašvaldību un nevalstisko organizāciju pārstāvji.

Avots: Pārresoru koordinācijas centrs

RADI!

Visā Latvijā nu jau ik gadu tiek īstenota Radošās darbības nedēļa radi!. Tā ir plaša pasākumu programma, kas izceļ pašmāju radošo un kultūras industrijas potenciālu un aktualizē radošās uzņēmējdarbības sadarbības iespējas caur dažādām konferencēm, diskusijām, semināriem, radošām aktivitātēm u.c. Piem., 2017.gadā tajā tika aktualizēta dizainu un dizaina domāšanas metodes un to ietekme uz ikdienas procesiem un cilvēku labbūtību.

Avots: Pārresoru koordinācijas centrs

LATVIJA SKOLAS SOMA

Lai klātienē pieredzētu Latvijas vēstures liecības, kultūras un dabas vērtības, kā arī dažādos laikos Latvijā radītās inovācijas, no 2018. gada septembra visiem skolēniem no 1. – 12. klasei tiks nodrošināta iespēja izzināt šīs kopsakarības ārpus skolas. Tā pilotprojektā skolēni no Latgales skolām iepazīs ar nēgu pārstrādi Carnikavā – apciemojot uzņēmējus, kas tos pārstrādā un tirgo, uzzinot par viņu biznesa attīstību, Latvijas vēsturi un tml. Skolēni meklē kopsakarības arī koncertos, izrādēs, izstādēs utt., kā arī uzņem kultūras norises un radošos profesionāļus skolās. Valsts iniciatīva “Latvijas skolas soma” nodrošinās iespēju visiem Latvijas skolēniem izzināt un klātienē pieredzēt Latvijas kultūras un dabas vērtības, iepazīt dažādos laikos Latvijā radītās inovācijas un uzņēmējdarbības veiksmes stāstus. Šim nolūkam Latvijas valsts simtgades svinību programmas ietvaros paredzēts papildus finansējums, kas tiks sadalīts proporcionāli skolēnu skaitam katrā no pašvaldībām.”

Avots: Kultūras ministrija



Latvijas Universitāte.
Foto: © Latvijas Universitāte

E-PRASMJU NEDĒĻA

Jau deviņus gadus Latvijā noris E-prasmju nedēļa, kurā Latvijas iedzīvotāji var gūt sev svarīgu informāciju. 2018. g., piemēram, visā Latvijā – skolās un bibliotēkās, nevalstiskajās organizācijās, pašvaldībās un uzņēmumos – notika lekcijas un kursi par tādiem tematiem kā digitālās vides drošība, nākotnes digitālie darbi (jauniešiem), digitālās prasmes mūžizglītībā utt. Ir iespējams pārbaudīt savas digitālās prasmes pašnovērtējuma testos un konkursos. IKT profesionāļiem veltītajā dienā tikās eksperti, lai pārrunātu pārkvalifikāciju, starpdisciplināritāti, sievietes IKT profesijā un citas aktuālas tēmas. Aktivitātēs piedalījās vairāk nekā 240 000 Latvijas iedzīvotāju.

Avots: Pārresoru koordinācijas centrs

IAM 5

Panākt dzimumu līdztiesību un vienlīdzīgas iespējas visām sievietēm un meitenēm

Sieviešu un vīriešu vienlīdzīgas tiesības un iespējas ir viena no cilvēka pamattiesībām, kas ir noteikta ne tikai Latvijas Republikas Satversmē un ir horizontāls cilvēktiesību princips. Valdība regulāri tiek informēta par ANO Pekinas Rīcības platformas dzimumu līdztiesības īstenošanu Latvija attīstības sadarbības ietvaros līdz 2020. gadam 8 % no divpusējās oficiālas attīstības palīdzības paredz novirzīt atbalstam dzimumu līdztiesības stiprināšanai attīstības sadarbības partnervalstīs. Dažādu nozaru politikās tiek īstenoti pasākumi, kas ir mērķēti uz sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu tiesību un iespēju nodrošināšanu, vienlaikus izstrādes procesā ir Plāns sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu tiesību un iespēju veicināšanai 2018.–2020. gadam, kurā ir iekļauti pasākumi, lai veicinātu integrētu, mērķtiecīgu un efektīvu dzimumu līdztiesības politikas īstenošanu.

Sieviešu un vīriešu nodarbinātības rādītāji (15–64 g. vecuma grupā) salīdzinājumā ar ES valstu vidējiem rādītājiem ir vērtējami pozitīvi – sieviešu nodarbinātības līmenis Latvijā pārsniedz ES-28 rādītāju vidēji par 6 procentpunktiem, vīriešu nodarbinātības līmenis ir tikai nedaudz zemāks nekā ES-28 vidējais rādītājs. Latvijā izglītības jomā iezīmējas tendence, ka sievietes ir izglītotākas nekā vīrieši, un īpaši izteikta atšķirība ir augstāko izglītību ieguvušo

vidū – sieviešu īpatsvars šajā grupā 2016. gadā bija 65,5 %. Vienlaikus sievietes un vīrieši koncentrējas noteiktās izglītības jomās, kas ir pamatu arī vēlāk izteiktai segregācijai darba tirgū, veidojot “sieviešu” un “vīriešu” profesijas, kā arī veidojot nozares, kam sabiedrībā tiek piešķirts zemāks sociālekonomiskais vērtējums, kas nereti ir arī zemāk apmaksātas.

Lai gan Latvijā ir augstākais sieviešu īpatsvars vadošajos amatos visā Eiropā (47 %), darba samaksas atšķirība starp vīriešiem un sievietēm ir 17 % – lielāka nekā vidēji Eiropā (16,2 %). Lai arī Latvijā tiek īstenoti mērķtiecīgi pasākumi, lai veicinātu darba un ģimenes dzīves saskaņošanas iespējas sievietēm un vīriešiem, joprojām ne visā valstī ir pietiekami pieejami un atbilstoši pielāgoti pirmsskolas izglītības un bērnu aprūpes pakalpojumi, īpaši tā var būt problēma viena vecāka ģimenēs un ģimenēs, kurās vecāki ir nestandarta darba laiku strādājoši nodarbinātie. Ņemot vērā sabiedrības novecošanās tendenci, arvien aktuālāka kļūst arī gados vecāku ģimenes locekļu aprūpes pakalpojumu pieejamība, tāpēc aktualizējams 5.4. apakšmērķis – atzīt un novērtēt bezmaksas aprūpi un mājāsaimniecības darbus.

Latvijā vīrieši dzīvo vidēji par 10 gadiem mazāk nekā sievietes. Tāpat atšķirības starp sievietēm un vīriešiem saglabājas attiecībā uz veselīgi

nodzīvotajiem dzīves gadiem, kas vīriešiem ir 51,8 gadi, bet sievietēm – 54,1 gads. Sieviešu īpatsvars pēc 65 gadu vecuma, kas dzīvo vienas (40,1 %), divas reizes pārsniedz to vīriešu īpatsvaru šajā pašā vecuma grupā (19,7 %), kas dzīvo vieni.

ES Pamattiesību aģentūras 2012. gadā veiktais apsekojums par vardarbību pret sievietēm parāda, ka Latvijā katra trešā sieviete savas dzīves laikā ir piedzīvojusi partnera vardarbību. Eurobarometra 2016. gadā publicētās aptaujas dati rāda, ka, lai gan Latvijas respondenti bieži saka, ka pazīst kādu no vardarbības ģimenē cietušajiem, salīdzinoši neliels skaits uzskata, ka vardarbība ģimenē ir izplatīta problēma.

VAIRĀKU PUŠU INTENSĪVA IEKŠĀJĀ, LAI MAZINĀTU VARDARBĪBU PRET SIEVIETI

Pašvaldības, nevalstiskās organizācijas, Valsts policija un citas institūcijas pilnveido institūciju sadarbību vardarbības novēršanai – ir izstrādāta un aprobēta policijas riska izvērtējuma anketa (izmantošanai izsaukumos uz ģimenes konfliktu norises vietām), kas ļauj policijas darbiniekiem veiksmīgāk identificēt un atpazīt dažādus vardarbības veidus, izskaidrot cietušajam par iespējam nošķirt vardarbīgo personu. Iesaistīto institūciju sadarbības uzlabošanai, kā arī pašvaldību sociālo darbinieku prasmju un zināšanu pilnveidošanai ir uzsākta metodiku un apmācību izstrāde. Vardarbības prevencijai tiek īstenoti sabiedrības informēšanas pasākumi, uzsverot līdzcilvēku lomu un aicinot iesaistīties un ziņot par vardarbības gadījumiem. Papildus, tiek izstrādāts riska izvērtēšanas instruments, kuru izpilda policijas amatpersona sadarbībā ar vardarbībā cietušo personu, lai noteiktu gadījuma riska līmeni. Policija tad sadarbojas ar citām atbildīgajām institūcijām un upuri vardarbības atkārtotai novēršanai.

Avots: Labklājības ministrija,
Iekšlietu ministrija

DALĀMIEM AR RISINĀJUMIEM – EKONOMISKĀS IESPĒJAS SIEVIETĒM

Lai veicinātu izpratni par ekonomiskām iespējām sievietēm un meitenēm, centrs “Marta” semināros Kirgizstānā un Tadžikistānā dalījies ar pieredzi un informāciju ar mācībspēkiem, vecākiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijas pārstāvjiem par agrīnu laulību negatīvo ietekmi uz meitenēm un agrīno laulību praksi kā tiesību pārkāpšanu, kā arī izstrādājis metodisko materiālu vietējām kopienām, izglītības pārvaldēm, skolām un vecākiem kirgīzu un tadžiku valodās.

Avots: Resursu centrs sievietēm
“Marta”

DZIMUMU LĪDZTIESĪBA PAŠVALDĪBĀS

Skrundas novada pašvaldība ir parakstījusi Eiropas Hartu dzimumu līdztiesības īstenošanai pašvaldībās (The European Charter for Equality of Women and Men in Local life), apņēmoties ievērot dzimumu līdztiesības principus un īstenot līdztiesīgu sieviešu un vīriešu iesaisti lēmumu pieņemšanas procesos. Tas ietver ieinteresēto pušu viedokļu izvērtēšanu un iekļaušanu lēmumu pieņemšanas procesā, gan labas pārvaldības procesu nodrošināšanu, ņemot vērā sieviešu un vīriešu iespējas un vajadzības.

Sievietes aktīvi piedalās arī politiskās darba kārtības veidošanā. 2017. gada 3. jūnija pašvaldību vēlēšanās 39 % no Latvijā reģistrēto deputātu kandidātiem bija sievietes. Vēlēšanu rezultātā sievietes sastāda 24 % no jaunievēlētajiem domju priekšsēdētājiem/vadītājiem.

Avots: Latvijas Pašvaldību
savienība

IAM 6

Nodrošināt ūdens pieejamību un atbilstošus sanitāros apstākļus, kā arī to ilgtspējīgu pārvaldību

Latvija ir bagāta ar dažādas kvalitātes ūdens resursiem. Latvijā saldūdens resursu apmērs uz vienu iedzīvotāju ir ceturtais lielākais ES. Saldūdens resursu apjoms vairākkārtīgi pārsniedz tā pašreizējo un paredzamo patēriņu ūdensapgādes vajadzībām. Piekļuve tīram ūdenim un sanitāro apstākļu atbilstība noteiktajām prasībām lielākoties tiek nodrošināta visiem iedzīvotājiem. Šobrīd Latvijā vairāk nekā 90 % mājokļu ir pieejama centralizēta ūdensapgāde (pieslēgums ūdensvadam) un kanalizācija.

Kā lauku teritorijās, tā pilsētās Latvijā ūdensapgādei pārsvarā tradicionāli izmanto pazemes ūdeņus – 60 % piegādātā dzeramā ūdens tiek ņemts no pazemes ūdeņiem, 21 % – no virszemes ūdeņiem, bet 19 % gadījumu tiek izmantoti mākslīgi papildināti pazemes ūdeņi. Rīga ir vienīgā Latvijas pilsēta, kurā dzeramā ūdens ieguvei lieto gan pazemes avotu ūdeni, gan Daugavas ūdeni. Lai nodrošinātu pazemes ūdeņu racionālu izmantošanu un aizsardzību un ievērotu valsts intereses to izmantošanai, likumā “Par zemes dzīlēm” pazemes ūdeņiem ir piešķirts valsts nozīmes derīgā izrakteņa statuss. Ar normatīvo regulējumu ir noteiktas dzeramā ūdens obligātās nekaitīguma un kvalitātes prasības, kā arī monitoringa un kontroles kārtība. Lai veicinātu efektīvu ūdens resursu izmantošanu, tiek piemērots

dabas resursu nodoklis, kā arī ir noteikta prasība veikt ūdens patēriņa uzskaiti.

Ar ūdens resursiem saistītās prioritārās problēmas ir dzeramā ūdens nepietiekamā kvalitāte daļā mazo ūdensapgādes sistēmu, kā arī virszemes ūdeņu eitrofikācija. 2016. gadā 85 % Latvijas iedzīvotāju saņēma visām normatīvo aktu prasībām atbilstošu dzeramo ūdeni, tomēr aptuveni 15 % ūdensapgādes sistēmu bija konstatēti atsevišķi dzelzs un mangāna rādītāju pārsniegumi. Minēto pārsniegumu iemesli saistīti ar to, ka mazajās ūdensapgādes sistēmās (kas apkalpo līdz 2000 iedzīvotāju) finansējuma trūkuma dēļ nav pilnībā nodrošināta ūdens atdzīvošana, kā arī bieži cēlonis ūdens neatbilstošai kvalitātei ir ēku iekšējie ūdensapgādes tīkli. Līdz ar to, kaut arī centralizētajā ūdensapgādes sistēmā tiek nodrošināts atbilstošas kvalitātes ūdens, tā kvalitāte, nonākot līdz patērētājam, var pasliktināties ēku iekšējās ūdensapgādes sistēmās.

Ūdeņu aizsardzība ir viena no galvenajām prioritātēm Latvijas vides aizsardzības politikā. Latvija ir izvirzījusi mērķi nodrošināt Latvijas iedzīvotājus ar kvalitatīviem ūdenssaimniecības (ūdensapgādes un kanalizācijas) pakalpojumiem, paplašinot kanalizācijas tīklus un rekonstruējot kvalitātes prasībām neatbilstošus ūdensapgādes tīklus. Līdz 2013. gadam Latvija ir

panākusi ūdenssaimniecības kvalitatīvo rādītāju uzlabojumus, tāpēc 73,1 % Latvijas iedzīvotāju ir nodrošināti kvalitatīvi kanalizācijas pakalpojumi, bet 74,9 % iedzīvotāju ir nodrošināta kvalitatīva ūdensapgāde. Turpinot iesākto darbu, līdz 2023. gadam plānots realizēt investīciju projektus, kuru rezultātā centralizēto notekūdeņu savākšanas tīklu lietotāju skaits tiks palielināts par vairāk nekā 40 tūkstošiem.

Pašvaldības atkarībā no to finansiālajām iespējām sniedz finansiālu atbalstu, lai nekustamajos īpašumos ierīkotu pieslēgumu centralizētai ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmai. Lai novērstu vides, tai skaitā ūdeņu, piesārņošanu un iespējamo kaitējumu cilvēku veselībai nelieās, blīvi apbūvētās teritorijās, ko izraisa nefunkcionējošas decentralizētās kanalizācijas sistēmas vai nelegāla notekūdeņu novadīšana, Latvijā ir stājies spēkā regulējums (MK noteikumi), kas nosaka prasības decentralizēto kanalizācijas sistēmu apsaimniekošanai. Šis regulējums nodrošinās ne tikai vienlīdzīgu pieeju gan centralizēto, gan decentralizēto kanalizācijas pakalpojumu izmantošanā, bet ir nozīmīgs arī ūdeņu ilgtspējīgai pārvaldībai un 6. IAM sasniegšanai kopumā.

2015. gadā tika apstiprināti četru lielāko Latvijas upju – Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas upju baseinu apgabalu – apsaimniekošanas plāni 2016.–2021. gadam, kas aptver visu valsts teritoriju, integrējot arī mazāko upju sateces baseinus. Šādi plāni tiek izstrādāti reizi sešos gados un to īstenošanā iesaistās arī pašvaldības, piemēram, veicot peldvietu kvalitātes novērtēšanu.

Latvijai ir ļoti būtiska starptautiskā sadarbība ūdens resursu aizsardzības un apsaimniekošanas jomā, jo 56 % no kopējās upju noteces rodas ārpus Latvijas – mūsu kaimiņvalstīs Lietuvā, Igaunijā, Baltkrievijā un Krievijā. Līdz ar to šajās valstīs radies ūdeņu piesārņojums nokļūst Latvijas teritorijā. Robežšķērsojošā ūdeņu piesārņojuma pārnese no kaimiņvalstīm ir viena no nozīmīgākajām Latvijas iekšējo ūdeņu problēmām visām piesārņojošo vielu grupām, īpaši biogēnajiem elementiem un noturīgajām vidi piesārņojošām vielām. Ar Lietuvu un Igauniju ir noslēgts līgums par sadarbību vides aizsardzības jomā un vienošanās par sadarbību kopīgo upju baseinu apsaimniekošanā. Latvijai ir līgumi par sadarbību vides aizsardzības jomā ar Krieviju un Baltkrieviju.

IAM 7

Nodrošināt piekļuvi stabili pieejamai, ilgtspējīgai un mūsdienīgai enerģijai par pieejamu cenu

Enerģētikas politikā galvenā uzmanība ir vērsta uz tautsaimniecības stiprināšanu, industriālās attīstības veicināšanu un energoapgādes drošības paaugstināšanu.

Pakāpeniski samazinās energointensitāte ekonomikā jeb enerģijas patēriņš iekšzemes kopprodukta radīšanai. Ja 2010. gadā iekšzemes kopprodukta radīšanai tika izmantoti 260,2 kg naftas ekvivalenta uz katrām 1000 eiro no iekšzemes kopprodukta, tad 2016. gadā tie bija vien 202,8 kg. Pieaudzis no atjaunojamiem energoresursiem saražotās enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas galapatēriņā. 2015. gadā tas veidoja 37,6 %. Lai arī 2016. gadā tas samazinājās līdz 37,2 %, salīdzinājumā ar citām Eiropas reģiona valstīm tas joprojām uzskatāms par vidēji augstu rādītāju.

Latvija veicina vietējo enerģijas resursu izmantošanu enerģijas ražošanā, sabalansējot enerģijas ražošanas un importa struktūru. Lai to nodrošinātu, tiek veikti ieguldījumi energoinfrastruktūras tīklu attīstībā, sniegts atbalsts atjaunojamo energoresursu izmantošanai enerģijas ražošanā publiskajā un privātajā sektorā, kā arī atbalsts atjaunojamo energoresursu izmantošanai transporta sektorā. Summējot transportā patērēto biodegvielas apjomu un elektroenerģiju, kas iegūta no atjaunojamiem

energoresursiem, kā arī sekmējot alternatīvās transporta enerģijas infrastruktūras attīstību, nākotnē atjaunojamo energoresursu īpatsvars no kopējā enerģijas patēriņa transporta sektorā varētu sasniegt 10 %, kas 2020. gadam joprojām ir pietiekami liels izaicinājums.

Vienlaikus gan jāņem vērā, ka līdzšinējais valsts atbalsts atjaunojamiem energoresursiem un bāzes jaudu nodrošināšanai ir palielinājis elektroenerģijas cenas patērētājiem, tajā skaitā, mazinot uzņēmumu konkurētspēju. Tādēļ valdība īsteno pasākumus, lai nodrošinātu, ka Latvijas iedzīvotājiem un uzņēmumiem valsts atbalsta mehānisma radītais slogs samazinātos.

Lai dažādotu gāzes un elektroenerģijas piegādes ceļus un avotus, tādējādi nodrošinot piegādes drošību un stiprinot gāzes un elektroenerģijas tirgus likviditāti, tiek sekmēta enerģētikas infrastruktūras ES kopīgu interešu projektu (Kurzemes loks, Igaunijas–Latvijas 3. starpsavienojums, Lietuvas–Polijas gāzes starpsavienojums, Inčukalna pazemes gāzes krātuves modernizācija, Latvijas–Lietuvas gāzes starpsavienojuma pilnveidošana u. c.) turpmāka attīstība reģionā. Norit darbs pie Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācijas ar kontinentālo Eiropu līdz 2025. gadam.

JELGAVAS PILSĒTAS ZAĻĀ SILTUMAPGĀDE

Līdz ar uzņēmuma “Fortum Jelgava” izveidošanu 2008. gadā rekonstruēta pilsētas siltumapgāde, aizvietojot gāzes katlumāju ar jaunu biomasas koģenerācijas staciju, kur par kurināmo izmanto ekoloģiski tīru kurināmo – koksnes šķeldu. Stacija nodrošina aptuveni 30 darba vietas un rada ap 300 netiešo darba vietu kurināmā piegādes ķēdē un citu pakalpojumu sniegšanā. Papildus notika siltumtrašu rekonstrukcija, lai samazinātu siltumenerģijas zudumus trasēs, un izbūvēts saistvads zem Lielupes. Rezultātā pilsētas centralizētā siltumapgāde gandrīz pilnībā pārgājusi no fosilā kurināmā izmantošanas uz vietējo atjaunojamo energoresursu – koksnes kurināmo.

Avots: Latvijas Pašvaldību savienība.

No 2017. gada 3. aprīļa Latvijas dabasgāzes tirgus ir atvērts brīvai konkurencei, kas tirgus dalībniekiem, izmantojot Latvijas dabasgāzes

infrastruktūru, nodrošina pieeju jauniem dabasgāzes piegādes avotiem un daudzveidīgākam produktam un pakalpojumu klāstam, pozitīvi ietekmējot Latvijas enerģijas patērētāju konkurētspēju. Tiek sekmēta reģionālā gāzes tirgus veidošanās, kas nākotnē nodrošinās enerģijas izmaksu samazināšanu patērētājiem.

Veicinot racionālu energoresursu izmantošanu un pārvaldību, 2016. gadā stājies spēkā Energoefektivitātes likums un tam pakārtotais normatīvais regulējums energoefektivitātes jomā, kas nosaka, ka lielajiem uzņēmumiem, lielajiem elektroenerģijas patērētājiem un lielajām pilsētām, novadiem un valsts institūcijām jāievieš energopārvaldība. Ieviesta energoefektivitātes pienākuma shēma elektroenerģijas tirgotājiem un noslēgtas brīvprātīgas vienošanās ar siltumapgādes uzņēmumiem, lai nodrošinātu virzību uz valsts energoefektivitātes mērķu sasniegšanu 2020. gadā. 2016.–2017. gadā uzsākts atbalsts energoefektivitātes paaugstināšanai un atjaunojamo energoresursu izmantošanai.



Daugava HES.
Foto: Edijs Volcjoks, Shutterstock.com

IAM 8

Veicināt noturīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi, visaptverošu nodarbinātību, kā arī cilvēka cienīgu darbu

No 2013. līdz 2016. gadam IKP vidēji gadā pieauga par 2 %. 2017. gadā izaugsme ir kļuvusi straujāka – situācijas uzlabošanās ārējā vidē, intensīvākas ES struktūrfondu investīcijas, kreditēšanas pieaugums un darba samaksas pieaugums ir paātrinājis izaugsmes tempu līdz 4,5 %. Strauji attīstās apstrādes rūpniecība, stabili aug eksports un privātais patēriņš, atsākušas augt investīcijas. Turpmāka spēcīga iekšējā un ārējā tirgus pieprasījuma, augstas ražošanas jaudu noslodzes un zemu procentu likmju ietekmē gaidāms, ka arī privātās investīcijas turpinās balstīt ekonomisko izaugsmi.

Latvijas ekonomikā novērstas makroekonomiskās disproporcijas un mazināti ekonomikas ievainojamības riski; tiek nodrošināta makroekonomiskā stabilitāte – zems valsts parāds, budžets ir tuvu līdzsvaram, maksājuma bilance sabalansēta. Inflācijas pieauguma pamatā ir piedāvājuma puses faktori.

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju proporcija un nodarbinātības līmenis valstī ir sasnieguši līdz šim vēsturiski augstākās atzīmes. Bezdarba līmenis sarucis līdz 8,9 % (2017. g. sievietēm – 7,9 %, vīriešiem – 9,9 %). Izmāņas nodarbinātības

un bezdarba rādītājos ietekmē ne tikai situācijas uzlabošanās darba tirgū, bet arī iedzīvotāju skaita samazināšanās gan nepietiekamas dzimstības, gan migrācijas rezultātā.

Konkurētspējas rādītāju dinamikā Latvijā joprojām dominē darbaspēka zemo izmaksu priekšrocības. Saglabājoties pašreizējam stāvoklim, ekonomikas izaugsmes tempi vidējā termiņā var sasniegt vien 2–3 % gadā un ekonomikai ir risks nonākt vidēju ienākumu slazdā, ja nemainās tautsaimniecības struktūra par labu inovācijas un augstas pievienotās vērtības nozarēm. Jārēķinās arī ar algu konverģences procesu ar ES dalībvalstīm nākotnē, kas radīs ietekmi uz nozarēm, kuras darbojas galvenokārt, pateicoties zemo darbaspēka izmaksu priekšrocībām. Tāpēc uz zināšanām un inovāciju balstītu priekšrocību attīstību ir valdības darba prioritāte valsts konkurētspējas celšanā.

Lai gan brīvo darba roku skaita samazināšanās rada spiedienu uz algām un ietekmē ražotāju konkurētspēju ārējos tirgos, algu palielinājums nodrošina cilvēka cienīgu darba samaksu un var mazināt emigrāciju. 2017. gadā pieņemti grozījumi Imigrācijas likumā, kas veicinās augsti kvali-

ficēta darbaspēka piesaisti Latvijas darba devējiem atsevišķās profesijās. 2019. gadā tiks ieviesta Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēma, kas nodrošinās savlaicīgāku un saskaņotāku valsts institūciju un nevalstisko organizāciju savstarpējo sadarbību darba tirgus pārmaiņu paredzēšanā un nepieciešamo pārkārtojumu ieviešanā.

Globālā finanšu krīze, kas sākās pirms 10 gadiem, skaidri parādīja, ka turpmāk Latvijā vairs nevarēs pastāvēt ekonomiskais modelis, kas balstījās uz ievērojamu ārvalstu kapitāla pieplūdumu un strauji augošu iekšējo pieprasījumu. Mācoties no iepriekšējā attīstības ciklā pieļautajām kļūdām, primārais fokuss ir produktivitātē balstīta konkurētspēja.

Lai sekmētu ražojošo un pakalpojumu sniezošo uzņēmumu produktivitātes pieaugumu un tādējādi veicinātu uzņēmumu eksportspēju un dzīves kvalitātes uzlabošanu strādājošiem, tiek atbalstīti ražošanas modernizācijas procesi eksportspējīgos uzņēmumos, apmācības uzņēmumu nodarbinātajiem par inovāciju ieviešanu, klāsteri komersantu un pētniecības, izglītības, pašvaldības un citu institūciju sadarbībai, kompetences centri pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbībai, ar stimulējošu nodokļu sistēmu, sniegts atbalsts ārvalstu un vietējā kapitāla investīciju piesaistei un attīstītas finanšu apkalpošanas, loģistikas un tranzīta nozares, kas veido pamatu lielo investīciju piesaistei.

Latvijas nodokļu politikas reformas rezultātā tiks saglabāta uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) atlaide MK apstiprinātajiem investīciju projektiem, kas iesniegti līdz 2017. gada 31. decembrim. Tāpat tiek piedāvāta UIN atlaide uzņēmumiem, kas darbojas speciālajās ekonomiskajās zonās un brīvostās. Turklāt UIN tiek maksāts tikai peļņas sadales brīdī, piemērojot 20% likmi.

Lai sniegtu finanšu atbalstu uzņēmējdarbības attīstībai gan jaunu uzņēmumu darbības uzsākšanai, gan arī ražojošiem un eksportējošiem uzņēmumiem jaunu produktu attīstībai, ir izveidota vienota valsts attīstības finanšu institūcija "Altum". Ar "Altum" starpniecību tiek īstenotas valsts atbalsta programmas, piemēram, aizdevumu garantijas, paralēlie aizdevumi, starta un mikro-aizdevumi, akcelerācijas fondi un riska kapitāla fondi. Strauji augošo uzņēmumu veidošanās sekmēšanai pieņemts Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums un pieejamas valsts atbalsta programmas. Šobrīd Latvijā darbojas 320 jaunuzņēmumu, kas kopumā piesaistījuši investīcijas aptuveni 210 milj. eiro apmērā tādās jomās kā finanšu tehnoloģijas, IKT, robotika, analitika, transports u. c.

Cienīga darba pamatā ir iespēja strādāt un gūt pietiekamus ienākumus. Laikposmā no 2013. līdz 2018. gadam valdība ik gadu palielinājusi minimālo mēneša darba algu, kas pieaugusi no 285 eiro mēnesī līdz 430 eiro mēnesī.

Nodokļu politikas reformas ietvaros ar 2018. gadu tiek veiktas būtiskas izmaiņas darbaspēka nodokļos, kas samazinās darbaspēka nodokļu slogu, palielinās ienākumus strādājošiem ar zemi ienākumiem, kā arī palielinās legālo nodarbinātību.

- Tiek ieviesta progresīva iedzīvotāju ienākuma nodokļa sistēma, kas paredz vairākas iedzīvotāju ienākumā nodokļa likmes (20%, 23%, 31,4%) atkarībā no ienākuma līmeņa.

- Tiek turpināta neapliekamā minimuma paaugstināšana (t.sk. pensionāriem), kas ar katru gadu pieaugs.

Kā jau norādīts 1. IAM un 8. IAM sadaļā, atsākoties ekonomiskajai augšupejai pēc krīzes beigām, pieaudzis arī nodarbinātības līmenis (2016. g. 20–64 g.v. – 74,7 % sievietēm, 71,8 % – vīrie-

šiem), ko sekmēja arī valsts atbalsts, lai iekļautos darba tirgū – īpaši uzlabojušās nodarbinātības izredzes jauniešiem, cilvēkiem, kas vecāki par 50 gadiem, ilgstošajiem bezdarbniekiem, ieslodzītajiem un kriminālsodu izcietušajiem. Personām ar invaliditāti no valsts budžeta līdzekļiem nodrošināti asistenta pakalpojumi nokļūšanai līdz izglītības iestādei vai darbavietai. 2016. gadā 24,9 % personu ar invaliditāti bija reģistrētas kā nodarbinātas.

SOCIĀLIE PARTNERI PAR CIENĪGU DARBU

2017. gadā Latvijas nacionālie sociālie partneri – LBAS un LDDK – ir sākuši izstrādāt ģenerālvienošanos piecās nozarēs – kokrūpniecībā, ķīmiskajā rūpniecībā un tās saskarnozarēs, būvniecībā, transportā un loģistikā, telekomunikācijās un sakaros. Tas ir ANO Starptautiskās Darba organizācijas atzīts instruments, kas palīdz veicināt cienīgu darbu attiecīgajās nozarēs vai nacionālajā līmenī.

Avots: KSA Latvia

REMIGRĀCIJA

Cilvēki ar pieredzi atgriežas. Lai veicinātu iedzīvotāju atgriešanos Latvijā un radītu tam atbilstošus apstākļus, laikposmā no 2013. gada līdz 2016. gadam valsts piedāvāja remigrācijas atbalsta pasākumus – informāciju par darba tirgu, valodas apguves iespējām, skolēnu integrāciju skolās u. c. Tagad, kad ekonomika uzlabojas un remigrācijas potenciāls pieaug, uzsākts pilotprojekts – katrā reģionā ir koordinatori, kas, cilvēkiem atgriežoties, sniedz nepieciešamo palīdzību.

YourMove.lv ir darba un informācijas portāls tiem, kas vēlas atgriezties Latvijā. Portālu ir izveidojuši cilvēki ar darba pieredzi ārvalstīs. Your Move arī apkopo informāciju par pārcelšanos uz Latviju – par valsts un pašvaldību pakalpojumiem un ikdienas dzīvi Latvijā. Portālam pievienojušies jau 40 vadoši darba devēji Latvijā, kas meklē cilvēkus ar pasaules pieredzi un spēj to atbilstoši novērtēt un atalgot.

Avoti: Demogrāfisko lietu centrs, YourMove.

Draugiem Group galvenais birojs Rīgā
Foto: Lauris Viksne, F64



9

Veidot noturīgu un ilgtspējīgu infrastruktūru, veicināt iekļaujošu un ilgtspējīgu industrializāciju un sekmēt inovācijas

Reģionālās politikas ilgtermiņa mērķis, kas saņiedzams līdz 2030. gadam, ir stiprināt Latvijas un tās reģionu starptautisko konkurētspēju, palielinot Rīgas kā Ziemeļeiropas metropoles un citu valsts lielāko pilsētu starptautisko lomu. Ņemot vērā zemo Latvijas apdzīvotības blīvumu, resursu koncentrācija sekmēs gan šo pilsētu, gan valsts attīstību kopumā. Ekonomikas transformācija uz produktivitātē balstītu konkurētspēju (skat. 8. mērķi) un iedzīvotāju iekšējā migrācija noteiks to, ka nākotnē uzņēmējdarbība Latvijā koncentrēsies ap galvaspilsētu un reģionālās nozīmes attīstības centriem. Līdz ar to īpaši svarīgi veikt t. s. viedo sašaurināšanos – veidot finansiāli samērīgu un racionālu apdzīvotības struktūru un nodrošināt tai atbilstošu infrastruktūras pilnveidošanu, modelējot nākotnes attīstības scenārijus un uzņemoties tikai ilgtspējīgas infrastruktūras attīstības izmaksas, kas balstītas skrupulozos ieņēmumu un izdevumu aprēķinos, vienlaikus ietverot arī sociālos ieguvumus.

Ekonomikas transformācijas uz zināšanās balstītu modeli centrā ir uzņēmējs, kas pieņem lēmumu investēt pētniecībā, attīstībā un inovā-

cijā, modernizēt ražošanu vai pārvietot resursus uz citu nozari/ reģionu/valsti, tāpēc uzņēmēju motivācijas veicināšana ir galvenais ekonomikas politikas mērķis. Latvijas valsts intervences pasākumi motivācijas veicināšanai galvenokārt saistīti ar tādiem atbalsta pasākumiem, kas var sniegt ieguldījumu transformācijas izdevumu mazināšanā, – kvalitatīvi sabiedriskie pakalpojumi, uzņēmējdarbības vides pilnveidošanas pasākumi, mērķēti atbalsta instrumenti, piemēram, atbalstot jaunu, inovatīvu uzņēmumu veidošanos vai investīcijas P&A, kas rezultējas videi draudzīgu, resursu patēriņu mazinošu un energoefektīvu produktu un tehnoloģiju izstrādē, kā arī atbalstot ražošanas infrastruktūras izveidi vai modernizāciju.

Būtisks priekšnoteikums inovatīvai ekonomikai ir augsts investīciju līmenis un dinamika, kas tiešā veidā ietekmē IKP ikgadējos pieauguma tempus. Investīcijas palielina uzkrātā kapitāla (producēto aktīvu) apjomu, kas ir viena no svarīgākajām valsts bagātības sastāvdaļām. Šobrīd investīcijas infrastruktūras objektu un mājokļu būvniecībā veido lielāko daļu iekšzemes investīciju kopējā apjoma, taču to samazi-

nājums krīzes gados un lēnā atgūšanās pēckrīzes periodā rada vislielāko negatīvo ietekmi uz kopējo investīciju līmeni valstī. Tāpat joprojām maz tiek ieguldīts iekārtās, kā arī intelektuāla īpašuma produktos. Inovācijas un pētniecības datu analīze liecina par to, ka Latvijas uzņēmumu inovācijas un pētniecības kapacitāte jāturpina uzlabot, lai nodrošinātu uzņēmumu izaugsmi ilgtermiņā. Tādēļ inovācijas komponente arvien vairāk tiek iekļauta politikas plānošanas un investīciju piesaistes procesā.

Lai sekmētu ekonomiskās izaugsmes priekšnosacījumu – inovāciju aizsardzība – veidošanos, Latvijas Patentu valde pēdējo gadu laikā atvieglējusi un paātrinājusi pieteikumu iesniegšanu. Sadarbībā ar Pasaules Intelektuālā īpašuma organizāciju apmācīti speciālisti intelektuālā īpašuma aizsardzības un tehnoloģiju pārneses jomā. Patentu pieteicējiem nacionālajā pilotprojektā bijusi iespēja bez maksas saņemt starptautisku ekspertu patentmeklējumu, kā rezultātā ceturta daļa patentu atzīta par unikāliem. 2017. g. beigās izveidots Intelektuālā īpašuma informācijas centrs.

Kopš 2016. gada aprīļa paplašinātas Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) funkcijas, kas sekmē uzņēmumu konkurētspēju, eksportu un investīcijas, funkcijas, tai aktīvi iesaistoties zināšanu un tehnoloģiju pārneses aktivitāšu veicināšanā. Papildus LIAA sadarbībā ar Ekonomikas ministriju aktīvi veido jaunuzņēmumu jeb start-up uzņēmumu ekosistēmu, kas sniedz būtisku ieguldījumu inovatīvas ekonomikas attīstībā. LIAA tiek attīstīta par vienas pieturas aģentūru, kas ne tikai sekmē Latvijas uzņēmumu konkurētspēju un eksportspēju starptautiskajos tirgos, veicina ārvalstu investīciju piesaisti un īsteno tūrisma attīstības valsts politiku, bet arī ir atbildīga par valsts politikas īstenošanu inovācijas un tehnoloģiju attīstības

jomā, vienlaikus nodrošinot konsultatīvo atbalstu uzņēmējiem.

Latvijas lomas palielināšanai starptautiskajā arēnā nozīmīgs ir Rail Baltica projekts, kas demonstrē visas galvenās ES transporta politikas prioritātes – tas dod ieguldījumu centienos veikt transporta dekarbonizāciju, popularizējot ātrgaitas dzelzceļu kā ilgtspējīgu pasažieru mobilitātes alternatīvu un piedāvājot jaunu dzelzceļa kravu pārvadājumu alternatīvu visā Baltijas reģionā. Rail Baltica varēs nodrošināt multimodālus risinājumus, kā arī kļūt par izcilu izmēģinājumu telpu digitalizācijas jomā.

Lai gan vērojama kravu pārvadājumu apjoma krituma tendence, tiek ieguldīts liels darbs, lai piesaistītu kravas no jauniem tirgiem – Centrālāzijas, Ķīnas, Baltkrievijas un citām valstīm. Šis darbs aktīvi jāturpina, kā arī jāveic izsvērti ilgtermiņa ieguldījumi dzelzceļa, autoceļu un robežšķērssošanas vietu infrastruktūrā, kas uzlabos Latvijas tranzīta nozares konkurētspēju.

Apkalpoto pasažieru skaits lidostā "Rīga" turpina pieaugt. 2017. gadā tas sasniedza 6,1 miljonu pasažieru, un lidostas "Rīga" kā aviācijas savienojošā mezgla nozīme pieaug. Šo panākumu pamatā bijusi arī lidostas "Rīga" veiksmīga sadarbība ar esošiem un jauniem aviopārvadājumu uzņēmumiem. Ņemot vērā Latvijas ģeogrāfisko novietojumu, lidostai "Rīga" kā Baltijas valstu centrālajam aviopārvadājumu mezglam un tās attīstībai ir ļoti būtiska nozīme Latvijas starptautiskās saņiedzamības kontekstā, kā arī tas sniedz ieguldījumu citu tautsaimniecības nozaru attīstībā.

Nozīmīga daļa reģionālo autoceļu neatkarīgi no seguma veida ir sliktā stāvoklī. 2017. gadā 24,3 procentiem autoceļu ar melno segumu bija nepieciešama pārbūve. Nepietiekamā finansējuma dēļ nav tikusi veikta valsts vietējo autoceļu brauktuvju segumu atjaunošana un pārbūve

nepieciešamajā apjomā. Vienlaikus, analizējot 29 centru sasniedzamību ar vieglo automobili normālos braukšanas apstākļos, konstatēts, ka 98% gadījumu no iedzīvotāju dzīvesvietām tos iespējams sasniegt par 40 minūtēm īsākā laikā un tikai 0,2 % valsts iedzīvotāju dzīvo tādās vietās, kur nepieciešamais laiks nokļūšanai tuvākajā centrā pārsniedz stundu.

Zemāks pieprasījums pēc sabiedriskā transporta, tostarp dzelzceļa pasažieru pārvadājumiem, prasa lielākus budžeta izdevumus šo pakalpojumu nodrošināšanai, vienlaikus palielinās tādu transporta veidu izmantošana, kuri ir videi mazāk draudzīgi. Sabiedriskā transporta pieejamība mazāk blīvi apdzīvotās vietās kļūst aizvien vairāk subsidējama, līdz ar to nepieciešams rast risinājumus šo izmaksu samērošanai ar šo pakalpojumu sniegšanas radīto sabiedrisko labumu. Vērtējamas iespējas pārskatīt valsts autoceļu tīkla uzturēšanu, sabiedriskā transporta pakalpojumus un citu pakalpojumu pieejamību, saskaņojot to ar apdzīvojuma struktūru un iedzīvotāju mobilitāti, kā arī nosakot minimālo sliekšni pakalpojumu un infrastruktūras uzturēšanas efektivitātei.

Lai panāktu straujāku tautsaimniecības pārveidi, valdība sadarbībā ar uzņēmējiem un zinātnes pārstāvjiem mērķtiecīgi īsteno pasākumus produktivitātes kāpināšanai. Vienkāršu, drošu un ātru publisko pakalpojumu saņemšanai Latvijā ievieš vienotu, centralizētu IKT infrastruktūru un e-pārvaldību. Latvijai ir visi priekšnoteikumi, lai kļūtu par Ziemeļeiropas ekonomisko aktivitāšu “magnētu”, kur attīstīt pasaules tirgū pieprasītus produktus un pakalpojumus. Lai nodrošinātu straujāku ekonomikas izaugsmi, Latvijai jāizmanto digitalizācijas radītās iespējas un, izmantojot savu zinātnes potenciālu un uzņēmēju spējas, jārada pasaulē pieprasīti un eksportspējīgi produkti un pakalpojumi.

MĀKSLĪGAIS INTELEKTS (MI) UN SPECIFISKA MAŠĪNMĀCĪŠANĀS (MM)

MI un MM Latvijā ir attīstījusies jau no pagājušā gadsimta 70-tajiem gadiem. Ir radīta spēcīga zinātniski pētnieciskā bāze (divās lielākajās Latvijas augstskolās – Rīgas Tehniskajā universitātē un Latvijas Universitātē). MI un MM visvairāk ir attīstīta šādās jomās:

- mašintulkošana – “Tilde” ir Eiropā atzīts “spēlētājs”, Microsoft Bing tulkošanas partneris;
- biometrija – Squalio Cloud Consulting ir izstrādājis MI balstītu transporta plūsmas vadības sistēmu. Primārie pielietojumi – ceļu drošībā, iekšējā valsts drošībā un mobilitātes risinājumos;
- MI un MM medicīna – medicīnas viedierīces (Elektronikas un datorzinātņu institūts), gēnu inženierija (Latvijas Universitātē);
- mašīnredze transporta, ražošanas u. c. nozarēs (Squalio Cloud Consulting transporta un ražošanas nozarēm, Kleintech Software transporta nozarei);
- chatboti – Tildes chatbotu risinājumā ir integrētas valodas tehnoloģijas, piemēram, runas atpazīšana, tiek izmantoti klientu apkalpošanā gan privātajā, gan publiskajā sektorā;
- krāpniecības identificēšanas risinājumi (ABC software);
- robotizēti risinājumi valsts drošības funkciju atbalstam (RTU).

Avots: Pārresoru koordināciju centrs, Ekonomikas ministrija

5G !

2017. gadā Latvijā uzstādīta viena no pirmajām 5G tehnoloģiju savietojamā mobilo sakaru bāzes stacijām Eiropā. Šī tehnoloģija ir dzinējspēks jaunajai industriālajai revolūcijai, kas palīdzēs automatizēt sarežģītus uzdevumus. Latvija starp OECD valstīm ir otrā aktīvākā mobilo datu izmantošanas apjomā un ieņem piekto vietu interneta ātruma pozīcijā.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

NO BĒRZA MIZAS LĪDZ BETULĪNAM

Latvijā finieru ražotāji meklē inovatīvas iespējas atlikuma – bērzu tāss – izmantošanai, jo pašlaik bērzu tāss tiek dedzināta. Kompetences centra ietvaros SIA “MNKC” sadarbībā ar AS “Latvijas Finieris” pielāgo pilotiekārtas režīmus bērzu tāss ekstraktvielu - betulīna - iegūšanai rūpnieciskam līmenim kosmētikas tirgum. Nākamais solis: mērogot ražošanu un paplašināt īpaši augstas tīrības betulīna izmantošanu farmācijā, dažādu jaunu savienojumu ķīmiskajā sintēzē vai kā standartvielu instrumentālajām analīzēm, kuras cena tirgū ir ļoti augsta.

Avots: Ekonomikas ministrija



Foto: © Tilde

IAM 10

Samazināt nevienlīdzību starp valstīm un valstu iekšienē

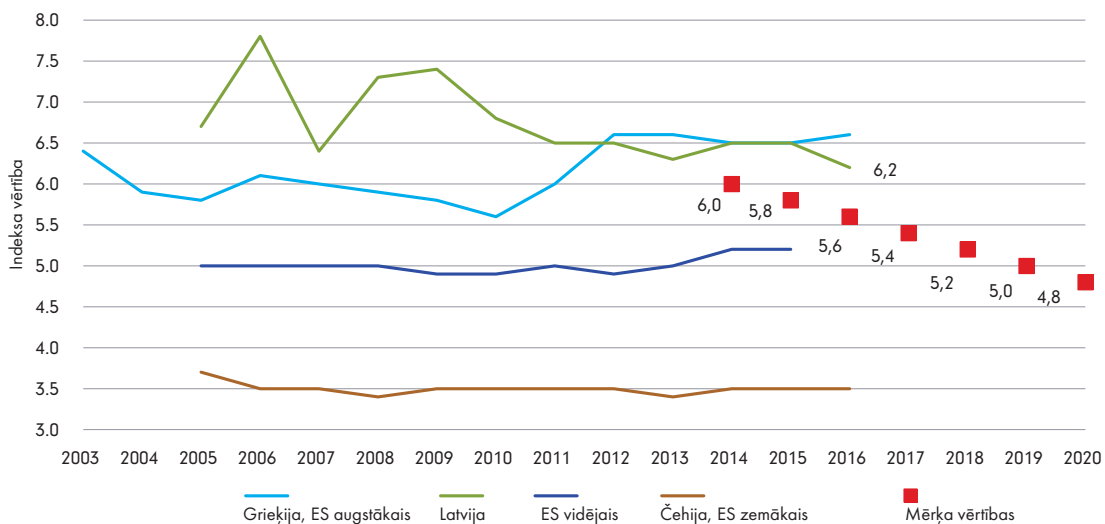
Latvija 2030 nosaka mērķi – pieaugot IKP, mazināt sociālo un ienākumu nevienlīdzību, veicināt sociālo iekļaušanos, mazināt nabadzības riskus, sekmēt sociāli un ekonomiski stabila sabiedrības vidusslāņa veidošanos. Sociālo, ekonomisko un teritoriālo atšķirību mazināšana starp Eiropas valstīm ir arī viens no stratēģijas “Eiropa – 2020” un ES Kohēzijas politikas pamatmērķiem.

Latvijas konkurētspējas novērtējumā 2011. gadā secināts, ka “Augsta nevienlīdzība negatīvi ietekmē produktivitāti un tādējādi konkurētspēju. Nespēja ar esošo labklājības līmeni mazināt nevienlīdzību, tādējādi nodrošinot augstāku dzī-

ves līmeni plašākai sabiedrības daļai, ir zemas konkurētspējas pazīme.” Tāpēc NAP2020 kā viens no trim galvenajiem vidēja termiņa makro-mērķiem izvirzīta nevienlīdzības mazināšana, veidojot vidusslāni.

Uzstādīts ambiciozs mērķis – mazināt nevienlīdzību starp 80% valsts iedzīvotāju ar zemākiem ienākumiem un tiem 20% valsts iedzīvotājiem ar augstākajiem ienākumiem, strauji tuvinot S80/S20 ienākumu kvintīļu attiecības indeksu ES vidējam rādītājam. Lai gan pēdējos gados bija vērojama ienākumu nevienlīdzības mazināšanās, visticamāk, NAP2020 nospraustais mērķis šajā

IENĀKUMU NEVIENLĪDZĪBAS S80/S20 KVINTĪĻU
ATTIECĪBAS INDEKSS



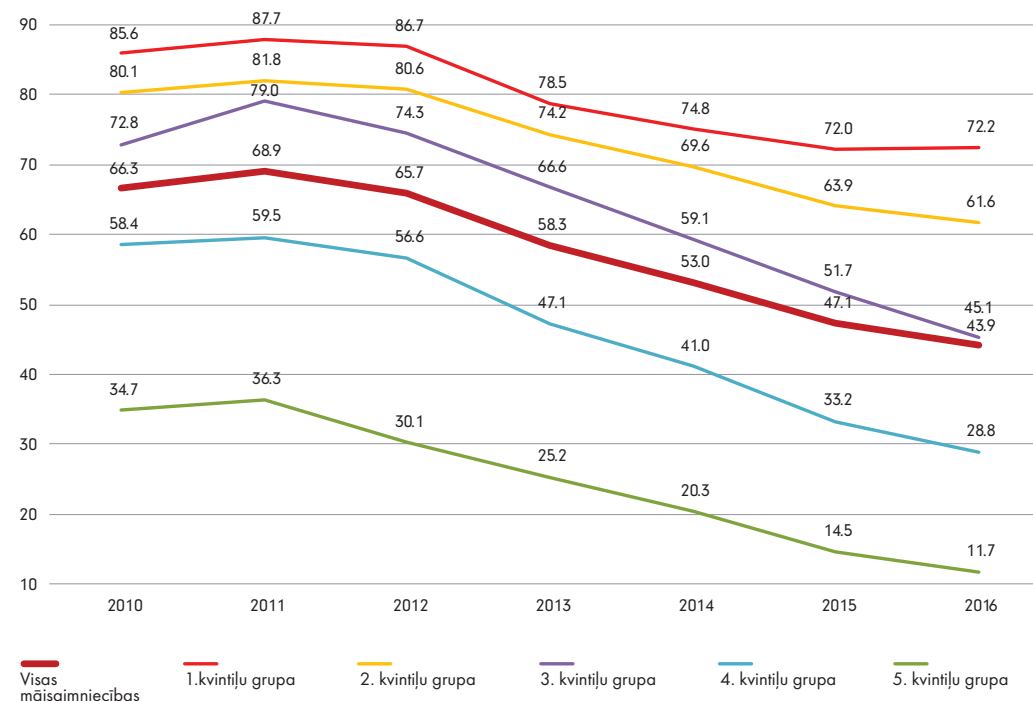
Avots: Ienākumu nevienlīdzības S80/S20 kvintīļu attiecības indekss. Eurostat 2017.

jomā netiks sasniegts, neraugoties uz to, ka ienākumu nevienlīdzība Latvijā šobrīd ir mazāka nekā Igaunijā vai Lietuvā. Džini indekss nav būtiski mainījies – tas joprojām ir viens no augstākajiem rādītājiem ES.

Sākot no 2010. gada, kad Latvijā vēl valdīja ekonomiskā krīze, pakāpeniski sāka mazināties ekonomiskā spriedze sabiedrībā. Minētais rādītājs attēlo mājsaimniecību īpatsvaru, kuru locekļi aptaujā norādīja, ka naudas trūkuma dēļ nevar at-

ļauties katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām, uzturēt mājokli siltu un segt komunālos maksājumus, nomaksāt īres maksu vai atmaksāt kredītu. Lai arī situācija uzlabojas, tomēr joprojām saglabājas nevienlīdzība: vislētāk ekonomiskā spriedze samazinās starp iedzīvotājiem ar vismazākajiem ienākumiem, t. i., 1. un 2. kvintīļu grupā, un tikai 2016. gadā mazāk nekā puse no vidējās ienākumu kvintīles mājsaimniecībām neizjuta šo spriedzi.

EKONOMISKĀ SPRIEDZE MĀJSAIMNIECĪBĀS (%)



Avots: Centrālā Statistikas pārvalde

Ekonomiskā spriedze tiek noteikta ar vairāku jautājumu palīdzību, kuros respondentiem no dažādām mājsaimniecību kvintīlēm (20% iedzīvotāju ar noteiktu mājsaimniecības ienākumu līmeni) jānovērtē savas mājsaimniecības spēja segt šādas izmaksas: komunālos maksājumus, trii un kredītu (t. sk. lizinga maksājumus par pirkumiem uz kredītu); uzturēt mājokli siltu; atļauties segt neparedzētus izdevumus no pašu līdzekļiem; ēst gaļu, putnu gaļu vai zivis, vai līdzvērtīgu veģetāro maltīti katru otro dienu; katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām.

Kā jau minēts sadaļā 1. IAM un 8. IAM, atsākoties ekonomiskajai augšupejai pēc krīzes beigām, pieaudzis arī nodarbinātības līmenis, ko veicināja arī valsts atbalsts, sekmējot iekļaušanos darba tirgū, – īpaši uzlabojušās nodarbinātības izredzes jauniešiem, cilvēkiem, kas vecāki par 50 gadiem, ilgstošajiem bezdarbniekiem, ieslodzītajiem un kriminālsodu izcietušajiem. Personām ar invaliditāti no valsts budžeta līdzekļiem nodrošināti asistenta pakalpojumi nokļūšanai līdz izglītības iestādei vai darbavietai. Ņemot vērā, ka darba devēja sociālajai atbildībai par sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām jābūt lielākai, izmēģinājuma projekta ietvaros tiks uzsākta sociālās uzņēmējdarbības atbalsta sistēmas aprobēšana, un jau no 2018. gada komersanti var saņemt īpašu atbalstu.

Lai gan 2018. gadā stājās spēkā vērienīga nodokļu reforma, kuras viens no mērķiem ir nevienlīdzības mazināšana, ieviestās darbaspēka nodokļu progresivitātes ietekme uz nevienlīdzības mazināšanu būs neviennozīmīga. Apvienojot izmaiņas nodokļu sistēmā ar minimālās algas celšanu, ir sagaidāms, ka samazināsies ēnu ekonomikas īpatsvars starp zemo algu saņēmējiem un fiktīvo minimālo algu saņēmējiem, tādējādi šiem darbiniekiem samazināsies sociālās neiekļaušanās riski. Ņemot vērā, ka vairāk nekā 20 % no deklarētā darbaspēka strādā tieši ienākumu kategorijā līdz minimālajai algai (CSP dati), sagaidāms, ka ienākumu nevienlīdzība mazināsies. Tomēr Latvijā joprojām salīdzinoši maza daļa no IKP tiek novirzīta sociālajai aizsardzībai, un izmaiņas uzņēmumu ienākuma nodokļa sistēmā stimulēs uzņēmējdarbību, tātad konkurētspēju, bet pastāv risks saglabāties zemiem valsts nodokļu ieņēmumiem no IKP, kurus to pieauguma ga-

dījumā varētu efektīvi pārdalīt tiem cilvēkiem, kuri negūst pietiekamus ienākumus no algota darba, piemēram, personas ar invaliditāti, gados vecāki cilvēki utt.

Nevienlīdzība mazina cilvēku iespējas ne vien gūt ienākumus, bet arī veidot uzkrājumus, iegādāties īpašumus u. c. aktīvus un izvairīties no pārmērīgām kredītsaistībām. Resursu trūkums bija viens no galvenajiem iemesliem augstajai iedzīvotāju migrācijai krīzes laikā, un arī šodien tas ir viens no būtiskiem iemesliem. Lai gan banku sektors par finanšu pratību izglīto dažādas iedzīvotāju mērķgrupas, kā apgalvo Kredītņēmēju asociācijas pārstāvis, tomēr nebanku kredītētāji izsniedz ātros aizdevumus, un cilvēki bez izvērtēšanas tos izmanto. Turklāt pētījumi liecina, ka ātros aizdevumus visbiežāk ņem tieši trūcīgākie iedzīvotāji, visticamāk, tādēļ ka banku sektora aizdevumi viņiem nav pieejami.

Ilgtermiņā ienākumu nevienlīdzības mazināšanu nodrošinās piekļuve kvalitatīviem publiskiem pakalpojumiem, kas nosaka un ietekmē iedzīvotāju spējas pašiem par sevi parūpēties, piemēram, kvalitatīvas un iekļaujošas izglītības un kvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība. No 2019. gada valstī tiek ieviesta obligātā veselības apdrošināšana, kuras nevienlīdzības risks atsevišķām iedzīvotāju grupām būs risināms, jo visiem iedzīvotājiem saglabāsies tiesības saņemt pamatpakalpojumus, bet pilno pakalpojumu grozu varēs saņemt sociāli apdrošinātas personas, kā arī tie, kuri brīvprātīgi veikuši veselības apdrošināšanas iemaksas. Tāpat pilnu pakalpojumu grozu saņems noteiktas iedzīvotāju grupas, piemēram, bērni vecumā līdz 18 gadiem, bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, skolēni un

studenti, personas ar I un II grupas invaliditāti, bezdarbnieki u. c.

Sabiedrības iekļaušanās nolūkā valsts un pašvaldību iestādes īsteno pāreju no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītu aprūpi (deinstitutionalizāciju). Šī pāreja tieši skar iedzīvotājus ar garīgās veselības traucējumiem un bez vecāku gādības palikušos bērnus. Sabiedrība 2017.–2018. gadā pievērsusi pastiprinātu uzmanību tam, lai novērstu bez vecāku gādības palikušo bērnu ievietošanu aprūpes iestādēs, tā vietā ievietojot bērnus ģimenēs, kur tie saņem personīgu uzmanību un mīlestību.

Attiecībā uz nevienlīdzības mazināšanu starp valstīm skat. 17. mērķi.

VĪTOLU FONDA ZIEDOTĀJI

Izglītība ir viens no galvenajiem instrumentiem, kas mazina nevienlīdzību. Vītolu fonds piešķir stipendijas vidusskolu absolventiem no lauku rajoniem, kuriem ģimenes materiālie apstākļi neļauj turpināt mācības augstskolās. Šī privātā fonda idejas autors ir Vilis Vītols, un fondam ziedo daudzi cilvēki, kuri paši jaunībā piedzīvoja bēgļu gaitas vai atjaunotajā Latvijā izveidojuši uzņēmumus un zina, ko nozīmē atbalsts. Lai veicinātu mecenātismu, kāds ziedotājs uzrakstījis grāmatu par tiem, kuri regulāri ziedo. Šādi sabiedrība piedalās iespēju nevienlīdzības mazināšanā.

Avots: Pārresoru koordinācijas centrs



Astrīda Jansone paraksta grāmatas.
Foto: personīgais arhivs

11

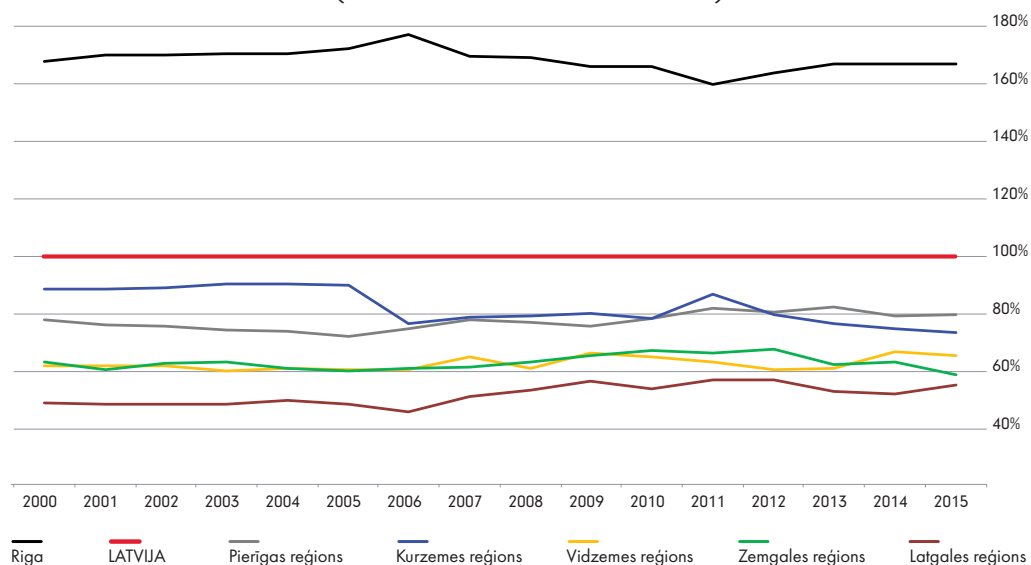
Veidot pilsētas un apdzīvotas vietas iekļaujošas, pielāgoties spējīgas, drošas un ilgtspējīgas

Latvijai svarīgi veicināt iedzīvotāju piesaisti ne tikai republikas pilsētām, bet arī mazpilsētām un lauku teritorijām. Līdz ar to Latvijā teritoriju attīstības plānošana un pārvaldīšana ir noteikta tādos augstākajos ilgtermiņa un vidēja termiņa valsts attīstības plānošanas dokumentos kā Latvija 2030 un NAP2020. Tomēr pasaules ekonomiskajā telpā notiekošo globalizācijas procesu ietekme izpaužas ne tikai nacionālajā un transnacionālajā līmenī, bet arī reģionālajā un vietējā mērogā, veidojot jaunas

sarežģītas attiecības starp globālo un lokālo telpu. Latvija saskaras ar diviem nopietniem izaicinājumiem – depopulāciju un ekonomisko nevienlīdzību.

Ekonomisko nevienlīdzību starp Latvijas reģioniem var īsi raksturot ar rādītāju IKP uz vienu iedzīvotāju – atšķirības starp rādītāja zemāko un augstāko vērtību ir ~ 3 reizes. 2014. gadā Latvija uzrādīja otru sliktāko rezultātu starp ES dalībvalstīm pēc reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersijas (44,0 %, Eurostat dati).

IKP UZ VIENU IEDZĪVOTĀJU REĢIONOS
(LATVIJAS VIDĒJAIS = 100%)



Avots: CSP (IKG10_11) Iekšzemes kopprodukts statistiskajos reģionos (faktiskais cenā)

Nevienlīdzīgās ekonomiskās attīstības, kā arī zemās dzimstības un migrācijas dēļ Latvija šobrīd pieredz demogrāfisko lejupslīdi. Īpaši kritiska situācija ir reģionos, no kuriem iedzīvotāji labāka darba meklējumos pārceļas uz citām pilsētām, Rīgu vai ārvalstīm. 2017. gada sākumā iedzīvotāju skaits Latvijā bija 1,95 miljoni, tas ir, par 27 % mazāk nekā 1989. gadā. 2017. gadā publicētajās iedzīvotāju skaita prognozēs ANO norāda, ka Latvija būs viena no 10 valstīm vai teritorijām, kurās iedzīvotāju skaits laikā līdz 2050. gadam būs sarucis vismaz par 15 %. Depopulāciju veicina arī iedzīvotāju novecošanās. 2017. gada sākumā vien 62 % Latvijas iedzīvotāju bija darbaspējas vecumā (15–64 gadi). 2030. gadā katrs ceturtais iedzīvotājs būs vecāks par 65 gadiem, tāpēc darbaspējas vecuma iedzīvotāju migrācijas dēļ uz lielpilsētām un to priekšpilsētām lauku pašvaldības saskarsies ar divkārtu izaicinājumu: ilgtermiņa nodokļu bāzes samazināšanos vienlaikus ar pastāvīgi pieaugošiem izdevumiem, kas saistīti ar veselības un sociālās aprūpes pakalpojumiem pensionāriem.

Latvija redz risinājumu problēmām, strādājot divos virzienos: reģionu ekonomiskā potenciāla kāpināšanā un pakalpojumu nodrošināšanas modernizācijā. Latvija izvirza policentriskās attīstības modeli jeb 9 + 21 attīstības centrus, kas spētu piedāvāt alternatīvu emigrācijai, koncentrējot ap sevi būtiskus ekonomiskos resursus un pakalpojumus iedzīvotājiem. Šajā attīstības modeli izšķiroša loma ir vidējām un mazām pilsētām, kā arī pilsētu un lauku sadarbībai, radot to funkcionālo sasaisti, attīstot kvalitatīvu transporta un komunikāciju infrastruktūru un jauna veida publiskos pakalpojumus, kas piemēroti Latvijas apdzīvotuma struktūrai. Pārdomāta un izsvērtā “Viedā saraušanās” (nevis pašplūsmā notiekoša iedzīvotāju aizplūšana) var radīt pozitīvas izmaiņas iedzīvotāju dzīves kvalitātē, vien-

laikus optimizējot iedzīvotājiem sniedzamo pakalpojumu tīklus (skolu tīklu, medicīnas iestāžu tīklu, sabiedriskā transporta maršrutu reisu).

Tāpat svarīgi ir turpināt darbu pie ilgtspējīga atbalsta modeļa izstrādes kvalitatīvam un pieejamam mājoklim Latvijas iedzīvotājiem reģionos ar mērķi panākt, ka mājokļa izdevumi, vērtējot iedzīvotāju ienākumus, lielākajai sabiedrības daļai nepārsniedz 30% no ienākumiem. Šobrīd īres dzīvokļu trūkums par ienākumiem atbilstošām cenām kavē jaunu darba vietu izveidi Latvijā reģionos ārpus galvaspilsētas un pašvaldībām, kuras robežojas ar to. Mājokļu pieejamību primāri kavē zemā iedzīvotāju maksātspēja. Rezultātā ekonomiski aktīvās administratīvās teritorijās, kur veidojas jaunas darba vietas, privātās investīcijas kvalitatīvu īres mājokļu pieejamībai ir nepietiekamas. Neapmierinātība ar mājokļu pieejamību un augstais izdevumu īpatsvars mājoklim no māsaimniecības ienākumiem ir būtiski iemesli Latvijas pilsoņu emigrācijai uz ārvalstīm un nespējai darbaspēku noturēt Latvijā.

TRANSPORTS PĒC PIEPRASĪJUMA

Teritorijās ar zemu iedzīvotāju blīvumu, situācijas, kad sabiedriskā transporta reiss kopumā vai tā daļa tiek izpildīta bez neviena pasažiera, var tikt novērsta, izveidojot sabiedriskā transporta pakalpojumus pēc pieprasījuma. Tiek plānots, ka pakalpojuma izpilde reisa vai reisa posmā tiks nodrošināta pēc pasažieru pieprasījuma, tas ir, ja uz to būs nopirkta biļete vai brauciens būs iepriekš pieteikts pa tālruni. Pārvadātājs pakalpojumu varēs nodrošināt arī ar vieglo automobili. Pilotprojektā Alūksnes un Mazsalacas novados paredzēts izmēģināt autobusu reisu pēc iedzīvotāja zvana vai mazākas ietilpības auto, kas piebrauktu līdz attālākām lauku mājām.

Avots: Satiksmes ministrija

Lai arī Rīgas aglomerācijā koncentrējas divas trešdaļas Latvijas ekonomikas, tā viena nav un nebūs spējīga nodrošināt visas pārējās Latvijas sociālekonomiskās vajadzības. Tāpēc ir jānodrošina attiecīga ekonomiskā aktivitāte reģionālajos centros. Reaģējot uz šīm tendencēm, Latvija izmanto pieejamo ES fondu finansējumu, investējot dažādos pasākumos ekonomiskās attīstības veicināšanai reģionos, kuru rezultātā līdz 2023. gadam plānots radīt 5000 jaunas darba vietas un piesaistīt 300 milj. ne-finanšu investīciju.

Mazajām pilsētām trūkst darbinieku, kvalifikācijas daudzveidības un – vairumā gadījumu – arī infrastruktūras, lai veidotu piemērotu vidi liela mēroga, augsti tehnoloģiskai rūpniecībai. Augstas pievienotās vērtības pakalpojumi tomēr paliks lielo pilsētu specializācija – Rīga veido vismaz četras piektdaļas tādās intelektuālo pakalpojumu nozarēs kā IT pakalpojumi, finanses, komercpakalpojumi. Pēdējos gados Latvijā ir strauji attīstījusies dažāda veida komponentu ražošana iekārtām, mašīnām un transportlīdzekļiem, mēbelēm, kas tiek eksportētas (“ražošanas jaudu pārdošanas” process). Iespējas nodrošināt papildu ienākumus reģionu pilsētām sniegs mazas un vidējas ražotnes, veiksmīgi izmantojot Latvijas priekšrocības attiecībā pret Āziju – tuvumu Rietumeiropai, ražošanas prasmju un dizaina līmeni, uzņēmumu elastību.

Nozīmīga iespēja veicināt šādu ražotņu tapšanu ir valsts atbalsts rūpniekiem piemērotu telpu radīšanai reģionu pilsētās. Šādas iespējas industriālās politikas ietvaros jau tiek piedāvātas. Lai iedzīvotājiem nodrošinātu pakalpojumu pieejamību, vienlaikus ņemot vērā ierobežotos resursus un nelabvēlīgās demogrāfiskās tendences, ir izstrādāts “pakalpojumu groza” modelis tādās jomās kā kultūra, veselība, sociālie pakalpojumi, izglītība, diferencējot šo grozu dažādām apdzīvoto vietu grupām. 2017. gadā šis modelis

tika lietots, plānojot skolu tīkla optimizēšanu un sociālo pakalpojumu deinstitucionalizāciju. Jauns izaicinājums ir praktiska šī modeļa lietošana publisko investīciju plānošanai un investīciju projektu lietderības novērtējumam.

VIEDĀS TEHNOLOĢIJAS JELGAVĀ UN VALMIERĀ

Mērķis – sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšana, infrastruktūras uzraudzība, iedzīvotāju labklājības uzlabošana. Pašvaldības operatīvās informācijas centra izveide 2006. gadā – ātrai un precīzai rīcībai ārkārtas situācijās atbilstoši izstrādātajām procedūrām un instrukcijām: 1) Jelgavas pilsētas iedzīvotāju sūdzību un ierosinājumu pieņemšana 24/7 režīmā; 2) Infrastruktūras objektu pārraudzības sistēmu darbības kontrole 24/7 režīmā (ielu apgaismojuma, sūkņētavu, meteoroloģisko staciju, luksoforu inteliģentā satiksmes vadības sistēmas); 3) Pašvaldības speciālistu un līgumsabiedrību darba atbalsts un koordinēšana.

Valmieras pilsētā ieviests “gudrais apgaismojums”, uzstādot LED diodes vairāk nekā 50% pilsētas publiskā apgaismojuma. Tas nodrošina efektīvāku elektroenerģijas izmantošanu diennakts stundās, kad gājēju un satiksmes intensitāte pilsētā samazinās, pakāpeniski samazinot arī apgaismojuma intensitāti. Tumšajās rīta stundās, kad satiksmes un gājēju intensitāte palielinās, automātiski tiek paaugstināta arī apgaismojuma intensitāte.

Avots: Latvijas Pašvaldību savienība

Attiecībā uz 11.4. apakšmērķi par kultūras mantojumu, Latvijā tiek atjaunoti, rekonstruēti un atvērti jauni kultūras infrastruktūras objekti, pastāvīgi pieaug gan koncertu, muzeju, teātru apmeklētāju skaits, gan aktivizējas iedzīvotāju

darbība tautas mākslas kolektīvos. Piemēram, periodā no 2015. līdz 2017. gadam apmeklējumu skaits muzejos audzis par 13 %, tuvojoties 3,7 milj. robežai. Pieaugot iedzīvotāju materiālai labklājībai, attiecīgi aug māsaimniecību izdevumi kultūrai un atpūtai.

RĪGAS VĒSTURISKAIS CENTRS – UNESCO PASAULES MANTOJUMS

Valsts galvaspilsētas Rīgas vēsturiskais centrs ir iekļauts UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam izstrādātā Rīgas pilsētas attīstības vīzija ir saskaņota ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam un paredz turpināt vēstu-

riskā centra aizsardzības pasākumus. Galvenais – aizsargāt izcilo siluetu un panorāmu. Noteiktās prasības apbūves veidošanai aizsargā no nepārdomātas jaunas apbūves.

Avots: Kultūras ministrija

Tiek padziļināta kultūras un kultūras mantojuma vērtības izpratne Latvijas sabiedrībā, atbalstot Latvijas reģionu kultūras un valodas savdabības kā kopīgās nacionālās identitātes nozīmīgas daļas uzturēšanu. Jauns Sakrālā mantojuma finansēšanas likums (2018. g.) nodrošinās aizsargājamo kultūras pieminekļu statusu kulta celtnēm, t. sk. dievnamiem, klosteriem, kapelām u. c.

IAM 12

Nodrošināt ilgtspējīgus patēriņa paradumus un ražošanu

Virzība uz aprites ekonomiku ir viena no ES prioritātēm. 2015. gadā Eiropas Komisija pieņēma jaunu vērienīgu Aprites ekonomikas pakotni, kuras mērķis ir sekmēt Eiropas pāreju uz aprites ekonomiku, kas savukārt veicinās globālo konkurētspēju, ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un radīs jaunas darba vietas. Latvija atbalsta šo virzību un plāno īstenot atbilstošus pasākumus nacionālā un vietējā līmenī.

Līdzšinējie neilgtspējīgie patēriņa un ražošanas modeļi veicina dabas resursu noplicināšanu, vides degradāciju, palielina piesārņojumu un apdraud ekosistēmu sniegtos pakalpojumus visā pasaulē. 12. IAM un tā apakšmērķi nosaka pāreju no lineāras ekonomikas izaugsmes modeļa uz aprites ekonomikas modeli.

Latvija 2030 un NAP2020 nerada visaptverošu, konceptuālu ietvaru aprites ekonomikas modelim. Tomēr atsevišķu nozaru plānošanas dokumentos, piemēram Vides politikas pamatnostādnes 2014–2020 jau ir noteikti mērķi, kas saistīti ar virzību uz aprites ekonomiku, īstenojot uz ilgtspējīgu attīstību veiktas darbības, saglabājot vides kvalitāti un bioloģisko daudzveidību, nodrošinot dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu.

Viens no veidiem, kā valsts nacionālā līmenī sekmē pakāpenisku pāreju uz ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu, ir Zaļā publiskā iepirkuma

(ZPI) piemērošana. ZPI īstenošana Latvijā ir prioritārs darbības virziens, kura koncepts ir nostiprināts nacionālajos politikas plānošanas dokumentos – Vides politikas pamatnostādnes un Zaļā iepirkuma veicināšanas plānā. Juridiski saistoši nosacījumi ZPI piemērošanai ir noteikti Publisko iepirkumu likumā. Latvijā spēkā esošais normatīvais regulējums nosaka, ka “zaļais publiskais iepirkums ir tādu preču, pakalpojumu un būvdarbu iepirkums, kuru ietekme uz vidi to aprites ciklā ir mazāka nekā precēm, pakalpojumiem un būvdarbiem ar tādu pašu lietojuma mērķi, kas iegādāti, nepiemērojot zaļā publiskā iepirkuma principus”.

Katru gadu ES dalībvalstis kopumā publiskā iepirkuma mērķiem tērē vidēji piektdaļu no IKP. Latvijā publiskais iepirkums veido līdzīgu īpatsvaru kā vidēji ES, savukārt ZPI īpatsvars publiskajos iepirkumos 2017. gadā finansiālā izteiksmē sastādīja 12%. Finansiāli ietilpīgākās ZPI grupas ir ceļu būvdarbi un celtniecības darbi, transporta iepirkumi, kā arī pārtikas preces un ēdināšanas pakalpojumi.

ZAĻĀ IEPIRKUMA VEICINĀŠANA

Pēdējo gadu laikā ir uzsākts un tiks turpināts darbs iepirkumu speciālistu un komersantu apmācībai un sabiedrības izglītošanai. Lai

kliedētu mītus par to, ka videi draudzīgās preces maksā vairāk, ir izstrādāts publiski pieejams preču aprites cikla izmaksu kalkulators. Tas sniedz iespējas ikvienam salīdzināt dažādu preču, piemēram, spuldžu, datoru, drukas iekārtu, aprites cikla izmaksas un izvēlēties saimnieciski izdevīgāko piedāvājumu (VARAM tīmekļvietne, mobilā lietotne). Iepirkumu veicējiem ir pieejamas ZPI piemērošanas vadlīnijas, kā arī labās prakses piemēri. Arvien vairāk tiek veicināta eko-marķējumu atpazīšana patērētāju vidū, kas sekmē arvien videi draudzīgāku preču iegādi.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Eurostat dati liecina, ka Latvijā uz vienu iedzīvotāju tiek saražots mazāk atkritumu nekā vairākumā citu ES valstu. Tomēr arī atkritumu rašanās samazināšanas jautājums ir politikas darba kārtībā. Ilgtspējīga patēriņa aspektā būtisks Latvijas uzdevums ir palielināt atkritumu pārstrādi un atkārtotu izmantošanu. 2017. gadā Latvija pārstrādāja mazāk nekā 30 % sadzīves atkritumu. Latvijā ir liels bioloģiski noārdāmo atkritumu apglabāšanas īpatsvars, novērojams atkritumu dalītās savākšanas tīkla nepietiekams pārklājums, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas maksas sasaistes trūkums ar radītajiem daudzumiem, datu kvalitātes uzlabošanās nepieciešamība.

ES ir noteikusi sadzīves atkritumu apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķus: nodrošināt, ka 2035. gadā sagatavo atkārtotai lietošanai un pārstrādā 65 % sadzīves atkritumu un 2035. gadā poligonos apglabā ne vairāk kā 10 % no gada laikā radītajiem sadzīves atkritumiem.

Lai palielinātu atkritumu dalīto vākšanu un to pārstrādi, veicinātu resursu atkārtotu izmantošanu, ir veiktas investīcijas atkritumu dalītās

vākšanas sistēmas izveidei. 87,9% Latvijas iedzīvotājiem 99 pašvaldībās ir pieejama atkritumu dalītā vākšana un mērķis ir nodrošināt dalītās atkritumu vākšanas pakalpojuma pieejamību atbilstošā kvalitātē un apjomā visās 119 pašvaldībās. Bioloģiski noārdāmie atkritumi (pārtikas atkritumi, dārzu un parku atkritumi, papīrs/kartons, koksne un tekstils) sastāda ~ 40 % no kopējās sadzīves atkritumu plūsmas. Tie tiek kompostēti vai apglabāti. Kompostēšanas laukumi ir ierīkoti visu sadzīves atkritumu poligonu teritorijās, kā arī tos ir izveidojušas pašvaldības savās teritorijās.

Lai samazinātu atkritumu apjomu, tiek piemērots dabas resursu nodoklis atkritumu apglabāšanai un atsevišķu preču realizēšanai vai izmantošanai saimnieciskajā darbībā. Ar dabas resursu nodokli apliek atkritumus, ko apglabā, videi kaitīgas preces (riepas, eļļas, eļļas filtri, baterijas, akumulatori, elektriskās un elektroniskās iekārtas, ozona slāni noārdošas vielas), preču un izstrādājumu iepakojumu, vienreiz lietojamus galda traukus un piederumus, transportlīdzekļus, uz kuriem attiecas normatīvie akti par nolietotu transportlīdzekļu apsaimniekošanu. Nodokļa likmes ir diferencētas atkarībā no konkrētās objektu grupas ietekmes uz vidi un apsaimniekošanas izmaksām. Nodokļa likmes veidotas kā motivējošs instruments gan radītā atkritumu apjoma samazināšanai, gan arī apglabājamo atkritumu apjoma samazināšanai. Piemērojot nodokli, tiek īstenots ražotāju atbildības princips un princips "piesārņotājs maksā".

Latvijā pašlaik tiek vērtēts, kā nodrošināt aprites ekonomikas modeļa ieviešanu, kurā produktu un materiālu vērtību uztur iespējami ilgi, bet atkritumu radīšanu un primāro resursu izmantošanu samazina, veicinot industriālo simbiozi un samazinot izmaksas. Šādu pieeju kā

vadmotīvu Latvijai būtu jāplāno izmantot nākamā perioda (no 2021. gada) attīstības plānošanas dokumentu sagatavošanā.

JAUNI PRODUKTI NO BLAKUSPRODUKTIEM

Sadarbojoties ar pārtikas zinātniekiem LLU un RSU, atsevišķi uzņēmumi Latvijā rada jaunus, inovatīvus pārtikas produktus ar augstu pievienoto vērtību no ražošanas blakusproduktiem un atliekām.

Tā AS "Smiltene piens" no ražošanas atlikumiem – siera sūkalām – saražojis Latvijas tirgū līdz šim nebijušu produktu "Spēka piens". Tas ir no dabiskām izejvielām radīts enerģijas dzēriens, kurā ir trīsreiz vairāk olbaltumvielu nekā parastā pienā, un, izdzerot mazliet vairāk nekā vienu glāzi, var uzņemt dienai nepieciešamo lizīna devu, kas palīdz organismā uzsūkties kalcijam.

Latvijā tika pētītas iespējas alus rūpniecības blakusprodukta - iesala atlieku, pārpalikumu (pēc alus notecināšanas) jeb miežu drabiņu lietošanai jaunu produktu izstrādē, vērtējot šo blakusprodukta vērtīgās īpašības. Ievērojot, ka šis alus rūpniecības blakusprodukts izmantojams kā vērtīgs balastvielu avots, SIA "Valmiermuižas alus" ražo no drabiņām cepumus. Tas atkal ir jauns, inovatīvs produkts, izmantojot ražošanas atlikumus.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Papildu nākotnes izaicinājums ir rast saskaņotību starp politikas jomām. Produktu, otrreizējo izejmateriālu, ķīmisko vielu un enerģētikas nosacījumi nedrīkst būt pretrunīgi. Ir jāizvairās no nesamērīgu īstermiņa izmaksu radīšanas uzņēmējiem un patērētājiem, jāņem vērā pēdējos gados veiktās investīcijas un jānodrošina to efektivitāte. Aprites ekonomika jāaplūko kopumā, neizceļot vai neskatot atrauti tikai kādu atsevišķu posmu. Turpmākajā darbā būs nepieciešama dabas un vides aizsardzības mērķu un citu prioritāšu saskaņošana un kompromisu rašana, lai veicinātu ekonomisko izaugsmi un nodarbinātību, nenoplicinot dabu un vidi un novēršot klimata pārmaiņu ietekmi. Līdzīgi kā visām valstīm arī Latvijas problēmas un vienlaikus arī izaicinājums, galvenokārt, ir saistīts ar plašu un daudzpusēju ieinteresēto personu loku, kuru dažādie mērķi sasniedzami tikai ciešā sadarbībā. Šīs problēmas Latvija plāno risināt, strādājot aprites ekonomikas un bioekonomikas virzienā.

IAM
13Veikt steidzamus pasākumus, lai
cīnītos pret klimata pārmaiņām
un to ietekmi

Klimata pārmaiņu jautājumi, t.sk. siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju samazināšanas un oglekļa dioksīda (CO₂) piesaistes, ir Eiropas Savienības (ES) uzmanības centrā un ļoti būtiski arī Latvijai. Latvija ir ratificējusi ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām, tās Kioto protokolu un Kioto protokola Dohas grozījumu, kā arī Parīzes nolīgumu. Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam *Latvija 2030* noteikts, ka „Latvija – mūsu mājas – zaļa un sakopta, radoša un ērti sasniedzama vieta pasaules telpā, par kuras ilgtspējīgu attīstību mēs esam atbildīgi nākamajai paaudzei priekšā”. Latvijā 2015.gadā tika radītas 11,32 Mt CO_{2ekv} (aptuveni 6 t CO_{2ekv} emisiju uz vienu cilvēku). Latvijas nacionālais mērķis ir ierobežot vai stabilizēt valstī radītās kopējās SEG emisijas, lai 2020. gadā tās nepārsniegtu 12,16 Mt CO₂ ekvivalenta.

Latvijai kā ES dalībvalstij ir saistoša arī ES klimata politika. Līdz 2050. gadam ES ir apņēmusies samazināt kopējās dalībvalstu SEG emisijas vismaz par 80-95%, salīdzinot ar 1990. gadu, ņemot vērā nepieciešamo samazināšanu attīstīto valstu grupā saskaņā ar Klimata pārmaiņu starptautiskās padomi (IPCC). ES likumdošana nosaka, ka līdz 2020. gadam Latvijai ierobežo savu SEG emisiju palielinājumu 17% apmērā, bet līdz 2030. gadam jānodrošina savu SEG emisiju sa-

mazinājums līdz 6% samazinājumam salīdzinājumā ar 2005. gadu. Gan periodā līdz 2020. gadam, gan pēc tā Latvijai jānodrošina, ka mežu apsaimniekošanas rezultātā ik gadu tiek piesaistīts noteikts daudzums CO₂ (meža apsaimniekošanas CO₂ bilances mērķis), kā arī tas, lai atmežošanas būtu līdzsvarota ar apmežošanu. Papildus, periodā līdz 2030. gadam būs jānodrošina arī tas, lai zemes sektorā (ZIZIMM – zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība) kopumā radītais SEG emisiju apjoms tiktu kompensēts ar CO₂ piesaisti.

Lai sasniegtu klimata politikas mērķus, nepieciešama tautsaimniecības pārstrukturēšana. Atšķirībā no vairuma citu ES valstu, kurās SEG emisijas pēdējos gados samazinās, Latvijā SEG emisiju samazinājums bija vērojams deviņdesmitajos gados, bet kopš 2005. gada kopumā vērojams palielinājums.

Prognozēts, ka Latvija izpildīs līdz 2020. gadam noteiktos SEG emisiju ierobežošanas mērķus. ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ETS) iekļautie Latvijas dalībnieki 2016. gadā radīja ~20 % no kopējā Latvijas SEG emisiju apjoma. Salīdzinot ar 2005. gadu, ES ETS Latvijas dalībnieki līdz 2016. gadam bija samazinājuši savas SEG emisijas par 23%. Savukārt ne-ETS kopējās SEG emisijas no 2005. līdz 2016. gadam

ir palielinājušās par 4,87%. Lielāko emisiju slogu Latvijā rada stacionārās sadedzināšanas iekārtas (enerģētika), transports un lauksaimniecība, tāpēc tieši šajās nozarēs ir nepieciešamas lielākās pārmaiņas. Taču svarīgi emisiju ierobežošanas pasākumus neuztvert kā slogu tautsaimniecībai, bet gan kā attīstības iespēju. Lai samazinātu emisijas, nepieciešams optimizēt resursu patēriņu, pēc iespējas vairāk izmantot vietējos resursus u.tml. – tas viss var palīdzēt konkurētspējas uzlabošanai un attīstībai. Papildus nozīmīgi, ka Latvijas esošās politikas un pasākumi nenodrošina nedz meža apsaimniekošanas, nedz CO₂ bilances mērķa izpildi, nedz atmežošanas un apmežošanas līdzsvarošanu. Taču jāņem vērā, ka faktiskais šo saistību izpildes novērtējums attiecībā uz šiem mērķiem par 2013.–2020. gada periodu tiks veikts tikai 2022. gadā un, iespējams, situācija vēl mainīsies.

Latvijas ilgtermiņa vīziju saistībā klimata pārmaiņu ierobežošanas pasākumiem noteiks šobrīd izstrādē esošā Latvijas oglekļa mazietilpīgas attīstības stratēģija 2050. gadam. Savukārt īstermiņa un vidēja termiņa pasākumus noteiks nacionālie enerģētikas un klimata plāni. Pirmais šāds plāns 2018-2019.gadā tiks izstrādāts periodam no 2021. gada līdz 2030. gadam.

LATVIJĀ IEVIEŠ SPECIĀLUS FINANŠU INSTRUMENTUS KLIMATA POLITIKAS MĒRĶU SASNIEGŠANAI

Lai veicinātu klimata pārmaiņu novēršanu, pielāgošanos klimata pārmaiņu radītajām sekām un sekmētu SEG emisijas samazināšanu, laikā no 2009.-2015. gadam Latvijā aktīvi darbojās Klimata pārmaiņu finanšu instruments (KPMI). KPMI ietvaros tika finansēti 16 dažādi atklātie projektu konkursi energoefektivitātes, atjaunojamo energoresursu, transporta, kā arī inovāciju un sabiedrības informēšanas jomās.

KPMI ietvaros tika īstenoti vairāk nekā 2600 projekti, ieguldot aptuveni 200 milj. EUR. Šobrīd KPMI finansētajos projektos notiek SEG emisiju faktiskā samazinājuma monitorings. Savukārt jaunu projektu atbalstīšana notiek Emisijas kvotu izolēšanas instrumenta (EKII) ietvaros. EKII ietvaros 2016. gadā tika noorganizēti divi atklātie projektu konkursi, un to ietvaros tika uzsākta 16 inovatīvu projektu ēku energoefektivitātes uzlabošanas jomā. Gan KPMI, gan EKII ir Latvijas Republikas valsts budžeta programmas, kuru finansējums iegūts, valstij pārdodot SEG emisiju samazināšanas vienības.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Latvijas līdzšinējais ieguldījums klimata pasākumu finansēšanā attīstības valstīs ceļā uz USD 100 miljardu mērķi ir atbilstošs ierobežotajām Latvijas budžeta iespējām, taču arī nākotnē tiks izskatītas iespējas sniegt finansiālu palīdzību attīstības valstīm klimata pārmaiņu jautājumu risināšanai bilaterāli vai caur iemaksām dažādos fondos. No 2011. līdz 2017. gadam Latvija attīstības valstīs, t.sk. valstīs, kurās notiek pāreja uz tirgus ekonomiku, ir ieguldījusi klimata finansējumu kopumā 480 336 euro apmērā. Latvijas ieguldījumu mērķi: 350 000 euro ir iemaksa Klimata pārmaiņu mazināšanas fondā (Green Climate Fund), kas veikta 2014. gada decembrī; 85 000 euro ir iemaksas Austrumeiropas energoefektivitātes un vides partnerības fondā. Finansējums novirzīts energoefektivitātes projektiem Ukrainā; 45 336 euro izmantoti atsevišķiem divpusējas sadarbības projektiem Azerbaidžānā, Gruzijā, Moldovā un Uzbekistānā.

Ņemot vērā to, ka klimata pārmaiņas jau ir kļuvušas par realitāti, paralēli SEG ierobežošanai, aizvien vairāk uzmanības tiek pievērsta Latvijas klimatnoturīguma veicināšanai. Latvijā pie-

lāgošanās klimata pārmaiņām jautājumi integrēti dažādu nozaru politikās: civilās aizsardzības, veselības, lauksaimniecības, mežsaimniecības, zemes u.c. jomās. 2016. gadā uzsākts darbs pie Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām stratēģijas līdz 2030. gadam, kas būs pirmais ilgtermiņa dokuments nozarēm un sabiedrībai, lai ar efektīvām rīcībpolitikām un pasākumiem mazinātu klimata pārmaiņu radītās negatīvās ietekmes un riskus un dažādu grupu un indivīdu ievainojamību (sekmētu noturību) un izmantotu dotās priekšrocības. Stratēģiju paredzēts apstiprināt līdz 2018. gada beigām.

VĒROJAM KLIMATU

Veikta apjomīga un detalizēta klimatisko apstākļu vēsturisko datu analīze Latvijas teritorijā, iekļaujot datus no visām pieejamajām meteoroloģisko novērojumu stacijām par pēdējiem 50 gadiem (no 1961. līdz 2010. gadam). Kā arī sadarbībā ar Somijas Meteoroloģijas institūtu pirmo reizi ir aprēķinātas augstas detalizācijas nākotnes klimata pārmaiņu prognozes Latvijai līdz 2100. gadam atbilstoši mērenu un augstu siltumnīcefekta gāzu emisijas scenārijiem. Lai vairotu sabiedrības izpratni par klimata pārmaiņām tieši Latvijas teritorijā, ir izveidots interaktīvās klimata pārmaiņu rīks. Ietvertā informācija ir brīvi lejupielādējama un izmantojama turpmākiem klimata pārmaiņu pētījumiem (<http://www2.meteo.lv/klimatariks/>).

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

ELEKTROTRANSPORTS

Lai mazinātu transporta atkarību no fosilajiem energoresursiem transporta nozarē, ir uzsākta elektrotransportlīdzekļu uzlādes tīkla izbūve visā Latvijas teritorijā. No 2016. gada vieglo

automobiļu un motociklu transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likme ir piesaistīta radītajām CO₂ emisijām (atbrīvojot mazemisiju transportlīdzekļus no ekspluatācijas nodokļa (<50g/km)). Latvijā ilgu gadu darbojas arī akcīzes nodoklis degvielai un dabas resursu nodoklis. Tāpat ir ieviesti atbalsta mehānismi, lai veicinātu videi draudzīgu transportu, piemēram, elektromobiļiem bezmaksas autostāvvietas un iespēja lietot sabiedriskā transporta joslas. 2017. gadā valdība apstiprināja “Alternatīvo degvielu attīstības plānu 2017.-2020. gadam” saspiestās dabasgāzes, sašķidrīnātās dabasgāzes, ūdeņraža, biodegvielas, elektroenerģijas izmantošanai un popularizēšanai autotransporta jomā.

Avots: Satiksmes ministrija

ZAĻĀS OBLIGĀCIJAS

2015. gada jūnijā AS “Latvenergo” kļuva par pirmo valsts kapitālsabiedrību Austrumeiropā, kas emitēja zaļās obligācijas 75 miljonu eiro apmērā, programmu noslēdzot ar obligāciju 25 miljonu eiro apmērā emisiju 2016. gada aprīlī. Emisijas programma saņēmusi neatkarīga eksperta CICERO piešķirtu augstāko novērtējumu – tumši zaļš, kas norāda uz plānoto attiecināmo projektu atbilstību ilgtermiņa vides aizsardzības un klimata pārmaiņu samazināšanas mērķiem, kā arī uzņēmuma labu korporatīvo pārvaldību un caurskatāmību.

Avots: AS Latvenergo

IAM 14

Saglabāt un ilgtspējīgi izmantot okeānus, jūras un to resursus, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību

Baltijas jūra ir daļēji noslēgta Eiropas iekšējā jūra, viena no lielākajām iesāļajām ūdenstilpēm pasaulē, un to nopietni ietekmējuši daudzi dabīgi un antropogēni faktori. Jūras piekraste ir aptuveni 8000 km gara, tās krasta līnija robežojas ar vairākām valstīm – Vāciju, Zviedriju, Somiju, Poliju, Lietuvu, Krieviju, Igauniju, Dāniju un Latviju. Jūras sateces baseins ir turpat 4 reizes lielāks nekā jūras platība un ietver 14 valstu teritorijas. Latvijas jūras ūdeņi (teritoriālā jūra un EEZ) aizņem 7,7% no Baltijas jūras kopplatības. Baltijas jūras piekrastes garums Latvijā ir 496 km, no šī garuma 308 km ir Rīgas jūras līča daļa. Baltijas jūras piekraste ir aizsargājama, un to nosaka nacionālais, starptautiskais un Eiropas Savienības regulējums.

Jaunākais 2017. gada reģionālais Baltijas jūras vides stāvokļa novērtējums secina, ka, vairāk nekā 95% Baltijas jūras ir pakļauta slāpekļa un fosfora piesārņojuma ietekmei (eitrofikācijai), kas joprojām ir galvenā problēma. Arī piesārņojums ar bīstamām vielām rada bažas.

Klimata pārmaiņas rada vēl divas problēmas. Pirmkārt, tiek prognozēts, ka siltāku un mitrāku ziemu dēļ tieši ziemas periodā palielināsies upju notece, turklāt nesasalušās augsnes virskārtas dēļ palielināsies augu barības vielu izskalošanās. Otrkārt, augstāka jūras ūdens temperatūra

sekmē labākus apstākļus aļģu ziedēšanai, kā arī paildzina to augšanas periodu, tādējādi veicinot eitrofikāciju. Tomēr jāuzsver, ka Latvijas gadījumā kopējo slodzi uz Rīgas līci un Baltijas jūru ietekmē arī pārrobežu pārnese no citām valstīm, kas arī atrodas Latvijas teritoriju šķērsojošo upju sateces baseinā. Piesārņojums ar bīstamām vielām kopumā uzrāda uzlabošanās tendences.

Starptautiskā līmenī Latvija ir 1982. gada 10. decembra ANO Jūras tiesību konvencijas (UNCLOS) dalībvalsts, kā arī 1992. gada ANO Vispārējās konvencijas “Par bioloģisko daudzveidību” un 1973. gada Starptautiskās konvencijas par piesārņojuma novēršanu no kuģiem un tās 1978. gada protokola (ar grozījumiem) (MARPOL) puse. Latvija ir 1992. gada konvencijas “Par Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzību” (Helsinku konvencija) dalībvalsts. Helsinku konvencija ir fundamentāls starptautiskas tiesiskas sadarbības pamats starp Baltijas jūras piekrastes valstīm jūras piesārņojuma novēršanā. Nacionālā līmenī 2016. gadā tika pieņemta “Pasākumu programma laba jūras vides stāvokļa panākšanai 2016.–2020. gadā”. Programmas mērķis ir noteikt nepieciešamos pasākumus laba jūras vides stāvokļa panākšanai un saglabāšanai Latvijas jurisdikcijā esošajos jūras ūdeņos. Paredzēts, ka programmā ietvertos pasākumus īstenošanas re-

zultātā panāktais jūras vides stāvokļa uzlabojums pozitīvi ietekmēs piekrastes ekonomisko izaugsmi un palielināsies piekrastes rekreatīvā vērtība, kas būs ieguvums iedzīvotāju atpūtai, veselībai un labklājībai kopumā.

Jūras vides stāvokļa uzlabošanai un piesārņojuma slodzes samazināšanai no sauszemes avotiem šobrīd nozīmīgākais ir pasākumu kopums, ko paredz Latvijas lielāko upju - Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas baseinu apsaimniekošanas plāni 2016.–2021. gadam. Visu plānoto pasākumu īstenošana varētu dot ievērojamu pozitīvu efektu, it īpaši, lai samazinātu eitrofikācijas apmērus.

Latvija ir izstrādājusi Nacionālo gatavības plānu naftas, bīstamo vai kaitīgo vielu piesārņojuma gadījumiem jūrā. Plānā noteiktās procedūras atbilst Helsinku konvencijā un tās rekomendācijās noteiktajiem starptautiskās sadarbības noteikumiem un procedūrām.

Latvijas teritoriālajā jūrā ir izveidotas septiņas aizsargājamās jūras teritorijas (turpmāk – AJT) īpaši aizsargājamo biotopu un sugu dzīvotņu, kā arī migrējošo putnu nozīmīgu barošanās un ziemošanas vietu aizsardzībai. AJT kopumā aizņem 436 468 ha jeb 15% no Latvijas jurisdikcijā esošajiem jūras ūdeņiem, un tās ir iekļautas ES Natura 2000 tīklā.

2018. gadā tiek turpināts darbs pie ekosistēmas pieejā pamatota Jūras telpiskā plānojuma izstrādes, ievērojot vienotus principus Baltijas jūras reģionā un attiecīgajai jūras ekosistēmas daļai raksturīgās iezīmes, kā arī funkcionāli ar jūru saistīto sauszemes daļu. Īstenojot jūras telpisko plānojumu, tiks mazinātas potenciāli negatīvās ietekmes uz jūras vidi, kas nākotnē varētu rasties jaunu tautsaimniecības aktivitāšu dēļ.

Baltijas jūras piekraste “Latvija 2030” ir definēta kā nacionālo interešu telpa, kurā ekono-

miskā attīstība jālīdzsvaro ar vides aizsardzības prasībām. 2016. gadā ir pieņemts Valsts ilgtermiņa tematiskais plānojums Baltijas jūras piekrastes publiskās infrastruktūras attīstībai ilgtermiņā (līdz 2030. gadam), fokusējoties uz vienu no piekrastē būtiskākajām ekonomiskās attīstības jomām – tūrisma un rekreācijas attīstību. Pateicoties izteiktajai ainaviskajai pievilcībai, kultūras un dabas mantojumam un jūrai, piekrastes teritorija ir viena no eksportspējīgākajām tūrisma teritorijām.

Attiecībā uz ilgtspējīgu zvejas resursu izmantošanu jāatzīmē, ka piekrastes zveja ir viens no iedzīvotāju nodarbošanās veidiem Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes novados. Latvijai ir saistošas ES noteiktas ikgadējās zvejas kvotas Baltijas jūrā, tāpēc zvejniecības nozarei nākotnē būs jāpārkarojas.

Ap 70% atkritumu Baltijas jūrā ir plastmasas izstrādājumi ar tendenci palielināties, kas arī ir lielākais apdraudējums videi un jūras dzīvniekiem. 80% atkritumu avotu atrodas sauszemē, bet 20% jūrā. Līdzīga situācija ir arī Latvijā. Jūru piesārņojošo atkritumu (JPA) monitorings pludmalē tiek īstenots katru gadu, izmantojot Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programmas (UNEP) izstrādāto metodiku. Jāuzsver, ka Latvijai ir vislielākais apsekoto pludmaļu skaits (42) visā Baltijas jūras reģionā.

LABĀKĀS ZĀLES – SADARBĪBA

Jūras un ūdeņu piesārņojuma ar bīstamām vielām, tostarp, ar farmaceutiskām vielām problēmas risināšanai ir izveidota Baltic Sea PHARMA reģionālā sadarbības platforma, kuras aktivitātēs Latvija piedalās, lai samazinātu zāļu aktīvo vielu novadīšanu vidē.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

MANA JŪRA

NVO “Vides izglītības fonds” īstenotā ikgadējā kampaņa “Mana jūra” kopš 2012. gada veicina jūru piesārņojošo atkritumu problēmas risināšanu piekrastē, iesaistot, informējot un izglītojot sabiedrību, par ko 2017. gadā saņemta starptautiskā Energy Globe Foundation nacionālā balva par inovatīvu JPA jautājumu aktualizāciju un sabiedrības iesaistīšanu.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija



NĒģvīķeršene Salacas upē.
Foto: Mārtiņš Vanags

15

IAM

Aizsargāt, atjaunot un veicināt sauszemes ekosistēmu ilgtspējīgu izmantošanu, ilgtspējīgi apsaimniekot mežus, apkarot pārtuksnešošanos un novērst zemes degradāciju, veicināt tās atjaunošanu un apstādināt bioloģiskās daudzveidības izzušanu

Latvijas apdzīvojuma blīvums ir salīdzinoši mazs, tāpēc Latvija ir viena no zaļākajām un vismazāk urbanizētajām Eiropas Savienības teritorijām. Latvijas lielākās dabas bagātības ir gan augsne, gan zemes dzīles un ūdens, gan flora un fauna.

NAP2020 kā viens no mērķiem ir minēts: „Saglabāt dabas kapitālu kā bāzi ilgtspējīgai ekonomiskajai izaugsmei un sekmēt tā ilgtspējīgu izmantošanu, mazinot dabas un cilvēka darbības radītos riskus vides kvalitātei”.

1995. gadā Latvija pievienojās Konvencijai „Par bioloģisko daudzveidību” un tās mērķiem – dabas aizsardzība, ilgtspējīga bioloģiskās daudzveidības lietošana un godīga dalīšanas ar ģenētisko resursu izmantošanas ieguvumiem. Latvijas dabas aizsardzības tradīcijas galvenokārt vērstas uz sugu un

ekosistēmu aizsardzību, savukārt ģenētiskās daudzveidības aizsardzība ir salīdzinoši nesena koncepcija.

Latvijas meži klāj 52% valsts teritorijas, taču jāņem vērā, ka mežu teritorijās tiek ieskaitīti gan izcirtumi, jaunaudzes un apmežotās lauksaimniecības zemes un krūmāji, gan purvi un mežu infrastruktūra. Mežu teritorijas nepārtraukti turpina palielināties, gan dabiskā ceļā, gan apmežojot neauglīgās un lauksaimniecībā neizmantojamās zemes. Svarīgi, ka mežā uzkrātās koksnes apjoms aug trīs reizes straujāk nekā mežu platības. Tas ir uzskatāms apliecinājums tam, ka Latvijas mežainums nepalielinās uz krūmu rēķina, bet valstī tiek veikta mērķtiecīga mežsaimnieciskā darbība. Pēdējā desmitgadē vidēji ik gadu Latvijas mežos tiek iegūti ap 12 miljoniem m³ koksnes un tas ir mazāk nekā dabiskais pieaugums. Šobrīd meža

nozare ir viens no galvenajiem valsts ekonomikas stūrakmeņiem. Mežsaimniecības, kokapstrādes un mēbeļu ražošanas daļa iekšzemes kopproduktā 2016. gadā veidoja 5,2%, savukārt eksporta apjoms sasniedza divus miljardus eiro – 20% no valsts kopējā eksporta.

Aizsargājamās teritorijas un teritorijas ar dažādiem saimnieciskās darbības ierobežojumiem Latvijā aizņem 28% no kopējās mežu platības, no kurām pilnīgs mežsaimnieciskās darbības aizliegums ir 3% gadījumā.

Latvijā labvēlīgā aizsardzības stāvoklī ir 28% ES sugu un 11% ES biotopu. Pārējo ES sugu un biotopu stāvoklis novērtēts kā nelabvēlīgs dažādās pakāpēs. Lai uzlabotu sugu un biotopu aizsardzības stāvokli un nepieciešamo pasākumu veikšana notiktu pēc vienotiem principiem, ir izstrādāta kopēja Natura 2000 teritoriju aizsardzības un apsaimniekošanas programma, visu ES biotopu grupu apsaimniekošanas vadlīnijas un 17 sugu aizsardzības plāni. Latvija paredz, ka saimnieciskās darbības ierobežojumi aizsargājamās teritorijās tiek kompensēti (100% apmērā).

Kopumā dabas vērtību saglabāšanai izveidotas 683 īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, 42% no tām izstrādāti dabas aizsardzības plāni, kā arī sugu un biotopu aizsardzībai izveidoti mikroliegumi.

EZERU EKOSISTĒMAS

Dabas liegums “Liepājas ezers” ir NATURA 2000 teritorija. Tas ir viens no lielākajiem un nozīmīgākajiem mezotrofajiem ezeriem ar iesāļiem ūdeņiem raksturīgām augu sugām Latvijā. Lai saglabātu šī ezera bioloģisko daudzveidību, Liepājas pilsētas pašvaldība, sadarbojoties ar ekspertiem, veic ezera apsaimniekošanas pasākumus, t.sk., ezera aizauguma samazināšanu, izplaujot niedres, krastu atbrīvošanu no apauguma u.c. Tādējādi, samazinot eitrofikāciju, ne tikai tiek uzlabots ezera ekoloģiskais stāvoklis, bet arī nodrošinātas kvalitatīvas atpūtas un rekreācijas iespējas pilsētas iedzīvotājiem un viesiem.

Avots: Latvijas Pašvaldību savienība



Morning on Lake Liepāja, Latvia.
Photo: Jānis Šmits

IAM
16

Veidot miermīlīgu un iekļaujošu sabiedrību, sekmējot tās ilgtspējīgu attīstību, nodrošināt taisnīgas tiesas pieejamību visiem un izveidot efektīvas, atbildīgas un iekļaujošas institūcijas visos līmeņos

Efektīva valsts pārvalde un tiesu vara ir veiksmes atslēga cilvēku motivācijai dzīvot un strādāt Latvijā. Turklāt svarīga ne tikai izpildvaras un tiesu varas kvalitāte, bet arī visas sabiedrības spēja godīgi kārtot attiecības savstarpēji un ar valsti.

Lai gan uzlabojusies Latvijas vieta Globālās konkurētspējas indeksā un Pasaules Bankas GRICS indikatorā, apsteidzot NAP2020 prognozes, GRICS indikatorā nepieciešams straujāk tuvuoties vidējam ES rādītājam.

VALSTS PĀRVALDES GALVENĀS REFORMAS LĪDZ 2020. GADAM



Avots: LR Valsts kanceleja.

2017. gadā uzsāktas valsts pārvaldes reformas, kas vērstas uz mūsdienīgas valsts pārvaldes izveidi, t. sk. "nulles birokrātijas" principa ieviešanu, lieka regulējuma un procesu izskaušanu, valsts sniegto pakalpojumu pilnveidi, nodarbināto skaita samazināšanu, atbildot uz demogrāfijas izaicinājumiem, uz darba sniegumu balstīts darbs un tā novērtējums, iekļaujot klientu apmierinātības un darbinieku iesaistes rādītājus, kā arī inovatīvu metožu iedzīvināšanu.

ĀTVĒRTĀS PĀRVALDĪBAS PASĀKUMI
ANO Ilgtspējīgas attīstības 16.6. un 16.7. apakšmērķu sasniegšanai ir apstiprināts Latvijas Trešais nacionālais atvērtās pārvaldības rīcības plāns¹ (skat. 6.16.2.), kura ietvaros Valsts kanceleja sadarbībā ar Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomi² 2018. gadā veiks sabiedrības līdzdalības regulējuma un izmantoto iesaistīšanas metožu izvērtējumu, mūsdienīgu līdz-

LATVIJAS ĀTVĒRTĀS PĀRVALDĪBAS RĪCĪBAS PLĀNĀ 2017.-2019. G. PAREDZĒTIE PASĀKUMI

Efektīvāka sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā	Tiesību aktu projektu portāls	Atklāta lēmumu pieņemšana	Atklāti publiskie iepirkumi
Virzība uz "nulles birokrātiju"	Atvērto datu portāls	Efektīva trauksmes celšana	Vērtības un ētikas principu nostiprināšana valsts pārvaldē
Atklātība publisko personu kapitālsabiedrībās	Atklātība par uzņēmumiem un to patiesajiem labuma guvējiem	Pētījumu pieejamība un mūsdienīgs statistikas portāls	Viegli uzverama informācija par valsts budžetu

Avots: Latvijas Trešais nacionālais atvērtās pārvaldības rīcības plāns (latviešu valodā)
<http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/atvertas-parvaldibas-plans2017.pdf>

¹ Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomes kā OECD labās prakses piemēra apraksts (angļu valodā): <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/LTV-NGO-Council.pdf>

² SKDS. Valsts pārvaldes klientu apmierinātības pētījums 2017 (latviešu valodā): http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/petijums_Atskaite_VK_klienti_112017.pdf

dalības metožu un labās prakses apkopojumu, kā arī veidos informatīvus materiālus un īstenos izglītojošus pasākumus valsts iestādēs un pašvaldībās.

Valsts kanceleja katru gadu veic valsts pārvaldes klientu apmierinātības pētījumu, un 2017. gada nogales dati liecina, ka lielākā daļa Latvijas sabiedrības atzinīgi vērtē savu saskarsmes pieredzi ar valsts iestādēm. Iedzīvotāji norāda, ka iestāžu darbinieki ir uzticami, zinoši un profesionāli, ieinteresēti, laipni un vērsti uz sadarbību. Novērtējot izmaiņas valsts pārvaldē pēdējo triju gadu laikā, 42 % iedzīvotāju uzskata, ka valsts pārvalde ir vienkāršojusi pakalpojumu sniegšanas un saņemšanas procedūras iedzīvotājiem.

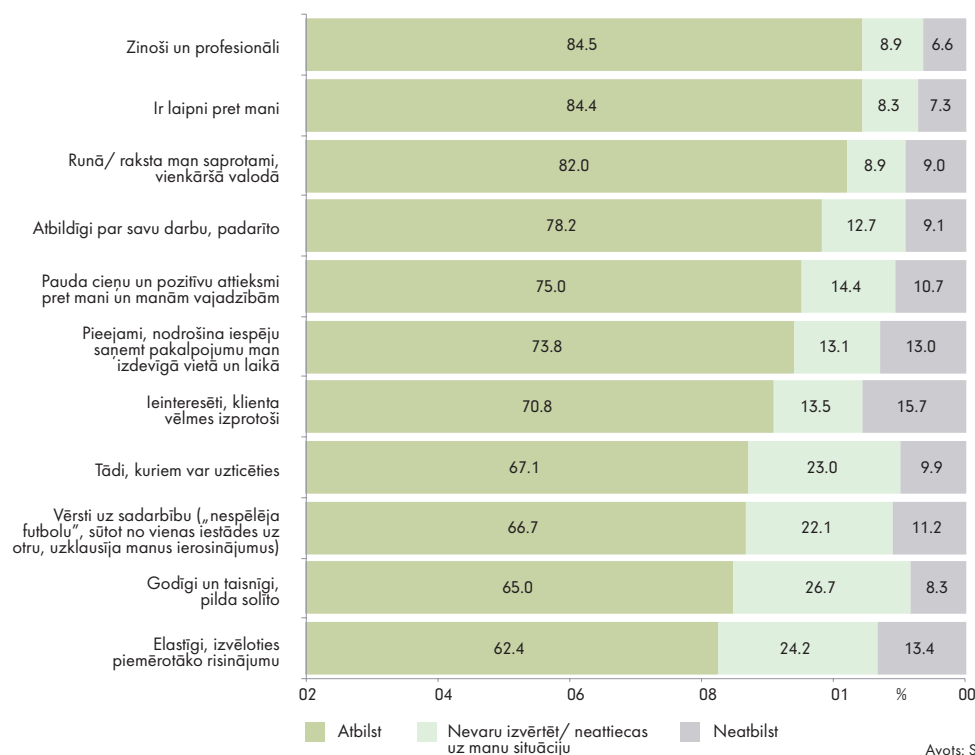
DIGITĀLĀ LATVIJA

Vienotais pakalpojumu portāls www.latvija.lv – iedzīvotājiem un uzņēmējiem nodrošina praktiski visu (vairāk kā 500) valsts pakalpojumu pieprasīšanu vai saņemšanu elektroniskā veidā. 2017. gadā portāls sasniedzis 40% valsts iedzīvotāju.

Publisko datu atvēršanas iniciatīva www.data.gov.lv pastāvīgi paplašinās, nodrošinot jebkuram interesentam brīvi pieejamus datus dažādās tautsaimniecības jomās, šādi sekmējot gan zinātnisko pētījumu veikšanu, gan arī jaunu produktu izstrādāšanu.

Avots: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

PĒDĒJĀS SASKARSMES AR VALSTS IESTĀDI RAKSTUROJUMS



Latvijā ir pietiekami attīstīta tiesvedības kultūra, proti, jebkuram individuam ir iespēja uz tiesisku palīdzību. Cilvēki ir informēti par iespēju pārsūdzēt zemākas tiesas lēmumu augstākās instances tiesā un Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kā arī par tiesībām iesniegt sūdzības. Kā alternatīvs mehānisms ir izveidots Tiesībsargs, kurš pilnvērtīgi pilda savas funkcijas cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanā, risinot gan individuālus tiesību aizsardzības jautājumus, gan arī kolektīvus tiesību pārkāpumus, piemēram, pēdējā laikā pievērsot lielu vērību bērnu tiesību aizskārumiem valstī. Tāpat valsts garantē maznodrošināto personu tiesības uz tiesību aizsardzību tiesās, ārpus tiesas strīdos, kā arī pārrobežu strīdos personām, kuru dzīvesvieta ir kādā citā ES dalībvalstī.

Taisnīgu un savlaicīgu tiesu gaida gan iedzīvotāji, gan uzņēmumi. Lai gan Latvijā samazinās lietu izskatīšanas termiņi, 82% civillietu izskatīšana pirmajā instancē tiek pabeigta 6 mēnešu laikā, bet apelācijas instancē 78% - tiek pabeigta 6 mēnešu laikā. Līdz 2018. gada beigām tiks pabeigta vērienīga tiesu darbības teritoriālā reforma, kuras rezultātā samazināsies lietu izskatīšanas termiņi un civillietu un krimināllietu uzkrājumi, izlīdzināsies tiesnešu noslodze, tiks ietaupīti resursi, kā arī tiks nodrošināta tiesu prakses vienveidība, tiesnešu specializācija un nejaušība lietu sadalē. Arvien plašāk tiek ieviestas un attīstītas mediācijas iespējas civiltiesiskos strīdos, tai skaitā ģimenes strīdos.

VALSTS UN SABIEDRĪBAS INTEGRITĀTE

Valsts pārvaldei demokrātiskā un tiesiskā valstī sabiedrības uzticētās funkcijas jāpilda godīgi, efektīvi un taisnīgi, tās rīcībai jāatbilst likumiem. Lai stiprinātu atbildību, atklātību un efektivitāti, jābūt godīgām attiecībām starp valsti un sabiedrību.

Ēnu ekonomika un korupcija joprojām ir valsts attīstību kavējoši faktori, kas ietekmē iedzīvotāju savstarpējo uzticēšanos un uzticēšanos val-

stij. Tā kā korupcijas izplatība ir cieši saistīta ar sabiedrības attieksmi, kultūru un tradīcijām, tad MK pārraudzībā esošā iestāde Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk – KNAB) regulāri organizē socioloģiskās aptaujas, lai noskaidrotu sabiedrības viedokli par gatavību dot kukuli valsts amatpersonai, kā arī personu uztveri par galvenajiem korupciju veicinošiem apstākļiem valsts un pašvaldību iestādēs. Saskaņā ar Taļa J. Putniņa un A. Saukas pētījuma “Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.-2016.” datiem ēnu ekonomikas īpatsvars 2016. gadā Latvijā bija 20,3% (neuzrādītie uzņēmējdarbības ienākumi, neuzrādīto darbinieku skaits un aplokšņu algas).

KNAB īsteno sistemātisku un mērķtiecīgu darbu korupcijas mazināšanā, piedalās valsts attīstības plānošanas dokumentu un tiesību aktu projektu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī īsteno sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumus, lai palielinātu sabiedrības nosodošo attieksmi pret korupciju un veicinātu neiesaistīšanos koruptīvās darbībās. Turklāt ļoti lielu lomu korupcijas novēršanā spēlē konkrēti gadījumi, kuros, veicot valsts amatpersonu un politisko organizāciju (partiju) finanšu kontroli, tiek konstatēti un novērsti pārkāpumi, kā arī sodītas negodprātīgās amatpersonas. Rezultātā Latvija starptautiskās pretkorupcijas organizācijas Transparency International 2017. gada Korupcijas uztveres indeksā ar 58 punktiem ierindojas 40. vietā starp 180 valstīm, tādējādi iegūstot līdz šim labāko rezultātu.

Ēnu ekonomikas apkarošanas padome plāno pasākumus ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecībā, transportā, tirdzniecībā u. c. jomās. 2017. gadā ieviesta elektroniskā darba laika uzskaitē būvlaukumā, noteikti papildu nosacījumi skaidras naudas darījumiem starp fiziskām personām, uzlabota mantošanas procesā saņemtās mantas (t. sk. naudas) izcelsmes pārbaude u. c. Sabiedrība tiek informēta par to, kādas sekas raisa ēnu

ekonomika un izvairīšanās no nodokļu samaksas gan individuālā līmenī, gan sabiedrības vajadzību nodrošināšanai.

Lai stiprinātu godprātību, atklātību un mazinātu korupciju valsts pārvaldē, ieviestas iekšējās kontroles sistēmas pamatprasības korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai. Valdība gatavojas apstiprināt vienotu ētikas kodeksu, un tā jau 2017. gadā atbalstīja Trauksmes cēlēju aizsardzības likumprojektu, kas pašlaik tiek skatīts Saeimā.

VARDARBĪBA UN CILVĒKTIRDZNIECĪBA

Izplatītākie cilvēktirdzniecības veidi Latvijā ir fiktīvās laulības un piespiedu darbs. Fiktīvās laulības tiek organizētas ar mērķi iegūt tiesības uzturēties Latvijas Republikā un citur Eiropā. Tāpat par cilvēktirdzniecību uzskatāmi gadījumi, kad personas tikušas apzināti maldinātas par patiesajiem darba apstākļiem ārzemēs un tādējādi kļuvušas par piespiedu darba upuriem. ES dalībvalstu krasi nevienlīdzīgā situācija ekonomikas attīstībā un iedzīvotāju ienākumos, līdz ar nestabilo sociāli-ekonomisko situāciju trešajās valstīs, sekmē cilvēku tirdzniecības fenomena izpausmju pastāvēšanu un tās formu attīstību arī Latvijā. Moderno komunikāciju un informācijas tehnoloģiju iespējas pretstatā minimālām zināšanām par darbinieku tiesībām rada augstu risku kļūt par ekspluatācijas upuriem.

Valsts policija cilvēku tirdzniecības apkarošanai izveidojusi elektroniskā pasta adresi thb@vp.gov.lv, uz kuru jebkurš var ziņot par cilvēku tirdzniecību, ja ir aizdomas par noziedzīga nodarījuma plānošanu, cilvēku vervēšanu, par piespiedu seksuālās izmantošanas gadījumiem (prostitūcija, pornogrāfisko materiālu izgatavošana), darbaspēka ekspluatācijas, piespiedu pakalpojumu (nelikumīga adopcija), piespiedu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu (fiktīvās laulības, zādības, personas dokumentu izmantošana finanšu noziegumos), orgānu izņemšanas nolūkiem. Biedrība “Patvērums

“Droša māja” un biedrība “Centrs Marta” sniedz atbalsta pakalpojumus cilvēku tirdzniecībā cietušām personām un legālajiem imigrantiem.

Līdzīgi kā citur pasaulē Latvijā vardarbības dēļ no svešu cilvēku puses lielākoties cieš vīrieši, savukārt vardarbības dēļ no tuvinieku puses lielākoties cieš sievietes un bērni. Tiek ieviesta sistēma, kas ļauj nekavējoties reaģēt uz vardarbību ģimenē. Policijai ir piešķirtas pilnvaras nošķirt varmāku no upura un uz laiku liegt tuvoties upura dzīvesvietai. No vardarbības cietušām personām un arī vardarbību veikušām personām ir pieejami valsts apmaksāti rehabilitācijas pakalpojumi (krīzes centrs vai speciālistu konsultācijas), ir ieviests cietušo bezmaksas atbalsta tālrunis 116006, kur speciālisti sniedz psiholoģisku atbalstu cietušajiem, informē par pieejamiem pakalpojumiem, tūlītēja apdraudējuma gadījumā zvanu pāradresē Valsts policijai. Kopš 2017. gada tiek izstrādāti instrumenti, kas atvieglo vardarbības ģimenē identificēšanu un standartizē institūciju sadarbību šajos gadījumos. Policijas amatpersona sadarbībā ar vardarbībā cietušo personu aizpilda anketu, lai noteiktu gadījuma riska līmeni un tad sadarbojas ar citām atbildīgajām institūcijām un upuri vardarbības atkārtotai novēršanai.

Attiecībā uz vardarbību veikušajām personām, kuras notiesātas ar kriminālsodu, soda izpildes gaitā ir būtiski strādāt, lai mazinātu noziedzīgās uzvedības risku, kuras rezultātā izraisīts konkrētais noziedzīgais nodarījums. Probācijas uzraudzības un brīvības atņemšanas soda laikā notiesātie tiek aktīvi iesaistīti resocializācijas procesā, kas ietver arī sociālās uzvedības korekcijas pasākumus (domāšanas un uzvedības kļūdu novēršanai). Pēdējos gados aizvien mainās notiesātā profils, proti, brīvības atņemšanas iestādēs nonāk tikai smagākus noziegumus izdarījušie notiesātie, savukārt pārējiem tiek piemēroti sabiedrībā izciešamie sodi. Tas pieprasa jaunas darba metodes un atšķirīgu pieeju darbinieku profesionālajā apmācībā.

IAM 17

Stiprināt globālās partnerības īstenošanas līdzekļus un atjaunot globālo partnerību ilgtspējīgai attīstībai

Latvija kā valsts ar augstiem attīstības rādītājiem sadarbojas ES līmenī un divpusējā partnerībā ar citām valstīm, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību pasaulē.

ES ir dalībvalstu mandāts stiprināt pasaules tirdzniecības sistēmu, nodrošināt vismazāk attīstītajām valstīm piekļuvi tirgum, veicināt globālo makroekonomikas stabilitāti un ar daudzpusējo attīstības sadarbību un citādi veidot globālo partnerību. Latvijas Oficiālās attīstības palīdzības (OAP) apjoms 2016. gadā bija 0,11 % no Nacionālā kopienākuma (NKI). Mērķis ir sasniegt 0,17 % 2020. gadā un 0,33 % – 2030. gadā, tādējādi pildot Latvijas kā ANO un ES dalībvalsts apņemšanos. 89 % no OAP veido nacionālās iemaksas ES budžetā, Eiropas Attīstības fondā, ANO aģentūrās un citās starptautiskās institūcijās un iniciatīvās. ES līmenī Latvija iestājas par atbalstu Eiropas Kaimiņu politikas valstīm, īpaši Austrumu partnerības valstīm, kā arī Centrālās Eiropas valstīm, lai stiprinātu pārvaldību, demokrātiju, cilvēktiesību ievērošanu, ekonomisko izaugsmi, dzimumu līdztiesību un vides ilgtspēju.

Divpusējā attīstības sadarbībā Latvija īpaši

koncentrējas uz atbalsta sniegšanu ES Austrumu partnerības un Centrālās Eiropas valstīm, pamatojoties uz partnervalstu pieprasījumu, Latvijas ekspertīzes priekšrocībām un donoru koordinācijas principiem efektīvai atbalsta sniegšanai. Latvija ar divpusējo attīstības sadarbību atbalsta publiskās pārvaldes attīstību un spēju stiprināšanu, uzņēmējdarbības attīstību un eksportspējas stiprināšanu, valsts drošības struktūru pārvaldību un reformas, demokrātiskas līdzdalības veicināšanu un pilsoniskās sabiedrības attīstību un izglītību. No Ārlietu ministrijas budžeta finansētajām aktivitātēm 2017. gadā 76 % izmantoti, lai atbalstītu pārvaldes attīstību un spēju stiprināšanu, kas ietver gan tieslietu un iekšlietu sistēmu, gan demokrātiskās līdzdalības veicināšanu un cīņu ar korupciju; 14 % – uzņēmējdarbības attīstībai un eksportspējas stiprināšanai; 10 % – atbilstam decentralizācijas procesiem un vietējās vai reģionālās pārvaldes stiprināšanai. Apzinoties iedzīvotāju iesaistes nozīmi ilgtspējīgas attīstības iedzīvināšanā, līdz 2020. gadam iecerēts, ka 80 % projektu būs iesaistīta partnervalstu pilsoniskā sabiedrība.



LATVIJAS ATTĪSTĪBAS SADARBĪBAS POLITIKA 2016.–2020.GADAM

LATVIJAS ATTĪSTĪBAS SADARBĪBAS POLITIKAS MĒRĶIS IR SNIĢT IEGULDĪJUMU **DIENASKĀRTĪBAS 2030** IEVIEŠANĀ ATTĪSTĪBAS VALSTĪS, JO ĪPAŠI LATVIJAS PRIORITĀRAJĀS PARTNERVALSTĪS, VEICINOT ILGTSPĒJĪGU ATTĪSTĪBU UN NABADZĪBAS IZSKAUŠANU, TIESISKUMU UN LABU PĀRVALDĪBU.

ANO DIENASKĀRTĪBA ILGTSPĒJĪGAI ATTĪSTĪBAI 2030

ir visu pasaules valstu apņemšanās, kas pieņemta 2015. gadā. Tā ietver 17 Ilgtspējīgas attīstības mērķus, kurus vēlamies sasniegt līdz 2030. gadam – izskaust nabadzību, cīnīties pret nevienlīdzību un netaisnību un aizsargāt mūsu planētu. Mērķu pamatā – neatstāt nevienu cilvēku novārtā.

POLITIKAS REZULTĀTI

1	Latvija veicina labu pārvaldību, iekļaujošu ekonomisko izaugsmi un drošību prioritārajās reģionos.
2	Pildot starptautiskās saistības, Latvija tiecas palielināt attīstības sadarbības finansējuma apjomu līdz 0,33% no NKI līdz 2030.gadam.
3	Pieaugošs Latvijas sabiedrības atbalsts attīstības sadarbības politikas īstenošanai.

LATVIJAS ATTĪSTĪBAS SADARBĪBAS PRIORITĀRĀS JOMAS

- Publiskās pārvaldes attīstība un spēju stiprināšana
- Uzņēmējdarbības attīstība un eksportspējas stiprināšana
- Konflikta novēršana un risināšana, miers un drošība
- Demokrātiskas līdzdalības veicināšana un pilsoniskās sabiedrības attīstība
- Izglītība
- Sabiedrības izpratnes veicināšana par attīstības sadarbību

LATVIJAS ATTĪSTĪBAS
SADARBĪBAS POLITIKĀ
KOPUMĀ UZSVĒR DEMOKRĀTĪJAS,
DZIMUMU LĪDZTIESĪBAS UN VIDES
ILGTSPĒJĪGAS PRINCĪPU
INTEGRĒŠANU

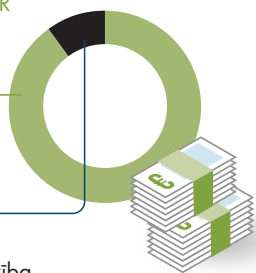
LATVIJAS ATTĪSTĪBAS SADARBĪBAS FINANSĒJUMU VEIDO (2015.GADA DATI):

0.11%
no Nacionālā kopienākuma
jeb 27,3 miljoni EUR

Daudzpusējā palīdzība

Iemaksas ES budžetā, Eiropas Attīstības fondā, ANO aģentūrās un citās starptautiskās institūcijās un iniciatīvās

89%
24.23 milj. EUR



Divpusējā palīdzība

11%
3.07 milj. EUR

PRIORITĀRĀS VALSTIS DIVPUSĒJĀ ATTĪSTĪBAS SADARBĪBĀ:



ES Austrumu partnerības reģions, jo īpaši Gruzija, Moldova un Ukraina

Centrālāzijas reģions, jo īpaši Kirgizstāna, Tadžikistāna un Uzbekistāna

Kā arī valstis, kurās atrodas Latvijas militārais kontingents vai valsts nosūtīti civilie eksperti

SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA PAMATNOSTĀDŅU IZSTRĀDĒ



- ▶ **5** tematiskās ekspertu "prāta vētras"
- ▶ Iedzīvotāju anketēšana par nākotnes prioritātēm
- ▶ Konsultācijas ar OECD ekspertiem
- ▶ Teksta izstrādē iesaistījušās vairāk nekā **22** publiskās ārvaldes iestādes un pilsoniskās sabiedrības organizācijas
- ▶ Diskusijas Attīstības sadarbības politikas konsultatīvajā padomē
- ▶ Atvērta sabiedriskā apspriešana
- ▶ Vairāk nekā **60** iestāžu un organizāciju priekšlikumu trīs saskaņošanas kārtās

GALVENIE RĪCĪBAS VIRZIENI:

1. ES Austrumu partnerības un Centrālāzijas valstu ilgtspējīgai attīstībai
2. Stiprināt Latvijas attīstības sadarbības prioritāšu īstenošanu daudzpusējās sadarbības ietvaros, jo īpaši ES, ANO, Pasaules Bankas grupas un OECD
3. Stiprināt Latvijas attīstības sadarbības politikas veidotāju un īstenoāju profesionalitāti, saskaņotību un darbības ilgtspēju
4. Stiprināt Latvijas attīstības sadarbības caurskatāmību un atbilstību starptautiskajiem ziņošanas standartiem
5. Veicināt sabiedrības izpratni par attīstības sadarbības nozīmību, līdzdalību un atbalstu politikas īstenošanai
6. Veicināt attīstības sadarbības, ekonomiskās un drošības politiku sasaisti un saskaņotību

KO DOMĀ LATVIJAS SABIEDRĪBA?

67%

Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka ir svarīgi palīdzēt attīstības valstīm

56%

Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka palīdzība būtu jāpalielina

57%

Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka ir svarīgi palīdzēt attīstības valstīm

47%

Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka attīstības valstīs vissteidzamāk jānodrošina miers un drošība

EIROBAROMETRA DATI, 2016



Latvijas Republikas
Ārlietu ministrija
2018

Latvijas pašvaldības un nevalstiskās organizācijas ir aktīvi iesaistījušās attīstības sadarbības projektos ar Austrumu partnerības un Centrālās valstīm Moldovu, Gruziju, Ukrainu, Kirgizstānu un citām. Latvijas Pašvaldību savienība ir sniegusi ilggadēju ekspertu atbalstu partnervalstu budžeta plānošanā, sarunu vešanā ar valdību, iedzīvotāju iesaistē lēmumu pieņemšanā, uzņēmējdarbības veicināšanā.

LATVIJAS PUSES DALĀS PIEREDZĒ

2017. gadā Latvijas tīro tehnoloģiju klasteris CLEANTECH LATVIA dalījies pieredzē ar Uzbekistānas lauku reģionu pašvaldību komunālo saimniecību vadītājiem par to, kā mazināt industrializācijas ietekmi uz apkārtējo vidi. Īstenoti apmācību kursi, kas balstīti uz katra konkrētā reģiona vajadzībām attiecībā uz ilgtspējīgas apkārtējās vides plānošanu, ūdens resursu un sadzīves atkritumu apsaimniekošanu, ekoloģiskas un iedzīvotājiem draudzīgas pilsētu un reģionu vides plānošanu, industriālo bioloģisko atkritumu pārstrādi tālākai izmantošanai.

Ārlietu ministrija sadarbībā ar Apvienoto Nāciju Attīstības programmu (UNDP) 2016. gadā atbalstīja Uzbekistānas valsts pārvaldes kapacitāti e-pārvaldības jomā. Nodota Latvijas pieredze publisko e-pakalpojumu nodrošināšanā sabiedrībai, sniedzot ieskatu dažādos Latvijas e-pakalpojumu sistēmas piegādes modeļos. Informācijas tehnoloģijas būtiski uzlabo demokrātiskas un iekļaujošas valsts pārvaldes attīstību, un Latvija, balstoties uz partnervalstu vajadzībām un interesi, vēlas turpināt attīstīt sadarbību tādās potenciāli perspektīvās jomās kā, piemēram, digitalizācija (e-pārvalde, e-pakalpojumi).

Sabiedrības līdzdalības fonds 2016. gadā dalījās ar savu pieredzi elektroniskā demokrātijas rīka izveidē Ukrainā. Tā palīdzēja izveidot neatkarīgu interneta platformu, ar kuras palīdzību ie-

spējams izveidot un publicēt aktivitātes pilsoniskās sabiedrības līdzdalībai. Tāpat tika izstrādāta mārketinga stratēģija pilsoniskās sabiedrības organizāciju un valsts sektora pārstāvju iesaistei, kā arī izveidots nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls, kas ļāvis daudz efektīvāk mobilizēt domubiedrus un apmainīties ar pieredzi, idejām un zināšanām, tai skaitā par elektroniskās platformas izmantošanu.

Latvija, balstoties uz partnervalstu vajadzībām un interesi, ir gatava turpināt attīstīt sadarbību perspektīvās jomās.

Avots: Ārlietu ministrija

Ne mazāk svarīga par attīstības sadarbību ir makroekonomikas stabilitātes uzlabošana visā pasaulē, cita starpā īstenojot politikas koordinācijas un politikas saskaņotības pasākumus. Finanšu ministrija un Ekonomikas ministrija aktīvi pārstāv Latviju ES Padomes Ekonomiskās politikas komitejā, PKC veicina politikas saskaņotību nacionālajā līmenī, Ārlietu ministrija seko, lai politikas saskaņotību ievērotu attīstības sadarbībā. Arī biznesa iesaiste IAM sasniegšanā atstās lielu ietekmi globālās ekonomikas problēmu risināšanā, novēršot nepieciešamību valstīm un to iedzīvotājiem finansēt seku likvidēšanu.

7. Secinājumi un nākamie soļi

Latvijas valdība sadarbībā ar ieinteresētajām pusēm savā simtgadē izanalizējusi ANO IAM ieviešanu. IAM Ziņojuma gatavošana ielikusī labus pamatus prioritāšu noteikšanai plānošanas periodam pēc 2021. gada.

Latvijas Ziņojums sniedz koncentrētu ieskatu par to, kā Latvija īsteno katru no ANO IAM, iekļaujot mērķus Latvijas plānošanas sistēmā. Šī sistēma izveidota, lai ņemtu vērā iesaistīto pušu viedokļus, atstājot izvēles domstarpību gadījumā tautas iebalsotajiem pārstāvjiem.

Gatavojot Ziņojumu, visas iesaistītās puses ir vienojušās par to, kā saprot 17 IAM īstenošanu Latvijas kontekstā, un mandātu Ziņojumam ir devis Ministru kabinets. Tas nozīmē, ka ieinteresētās puses – ministrijas, Latvijas Pašvaldību savienība, sociālie partneri, nevalstisko organizāciju pārstāvji – uz IAM var skatīties plašāk nekā ierastajā ekspertīzes jomā, un tas veicina dialogu Latvijā un ārpus tās.

Analīze ir veikta par nacionālā līmeņa ilgtermiņa attīstības mērķiem. Attīstības izaicinājumi izriet no Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam, Nacionālā attīstības plāna līdz 2020. gadam un nozaru politiku pamatnostādņem. Pēdējie divi ir īpaši svarīgi, jo sasaista izvirzītos mērķus ar finanšu resursiem un nosaka ļoti konkrētus sagaidāmos politikas rezultātus un to rādītājus to vidusposmā. Līdz ar to iezīmējas, ko sasniedzam un kur jārikojas citādi, lai sasniegtu mērķus.

Latvijā kopš neatkarības atjaunošanas ir izveidojies labs politiskais pamats un sabiedriskā apziņa valsts ilgtspējīgai attīstībai, tādejādi sniedzot ieguldījumu arī globālās dienaskārtības un mērķu īstenošanā. Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030. gadam ir hierarhiski augstākais valsts ilgtermiņa plānošanas dokuments, kas ir būtisks valsts ilgtspējīgas attīstības priekšnosacījums.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības izaicinājumi laikā līdz 2030. gadam no visiem 17 IAM un 3 trīs dimensijām - koncentrējami divos atzaros:

1. Inovatīvas un eko-efektīvas ekonomikas nostiprināšana
2. Ienākumu un iespēju nevienlīdzības mazināšana

Abos atzaros progress īstenojams, vairojot un izturoties rūpīgi pret valsts svarīgākajiem resursiem (kapitālu): to cilvēkiem, dabu un kultūru, finanses u.c. Latvijai tās cilvēki ir pirmajā vietā: laba iedzīvotāju veselība, laba izglītība un iespēja cilvēkiem strādāt cienīgu darbu ir pamats gan nākotnes ekonomikai, gan nevienlīdzības mazināšanai.

Lielākās priekšrocības Latvijai šobrīd sniedz Latvijas stabilais ekonomikas pamats (zems valsts parāds, tuvu līdzsvaram sabalansēts budžets, sabalansēta maksājumu bilance), kā arī Latvijas kultūras, dabas un digitālais kapitāls.

LIELĀKIE IZAICINĀJUMI TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBAI:

- palielināt produktivitātes līmeni tautsaimniecībā, tai skaitā efektīvi un produktīvi izmantojot resursus;
- ieviest pārkārtojumu sistēmu darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma salāgošanai, nodrošināt kvalitatīvu pieaugušo izglītību;
- nodrošināt darba spēka pieejamību, īstenojot remigrāciju, ārvalstu ekspertu piesaisti, mājokļu pieejamības programmu u.c.;
- palielināt veselo un darbaspējīgo cilvēku īpatsvaru;
- piesaistīt investīcijas produktīvajā ekonomikā;
- palielināt privātā un valsts sektora ieguldījumus pētniecībā un inovācijās;
- palielināt skolēnu īpatsvaru ar augstām kompetencēm;
- mazināt SEG emisijas, saglabāt oglekļa dioksīda piesaisti, kā arī pielāgoties klimata pārmaiņām;
- veicināt plašāku atjaunojamo energoresursu izmantošanu;
- palielināt atkritumu pārstrādi un atkārtotu izmantošanu;
- pilnībā izmantot digitālās vides potenciālu un ieviest datus balstītās sabiedrības konceptu.

LIELĀKIE IZAICINĀJUMI NEVIENLĪDZĪBAS MAZINĀŠANAS JOMĀ:

- sabiedrības novecošanās apstākļos nodrošināt labu dzīvi gados veciem cilvēkiem;
- samazināt emigrāciju un panākt remigrāciju;

- risināt ar darba un ģimenes dzīves saskaņošanu saistītās problēmas;
- stiprināt reģionālos centrus, izvērtēt iespējas mazapdzīvotās teritorijās veikt “viedo saraušanos”, t. sk. attiecībā uz ceļu infrastruktūru un mājokļiem, kā arī ieviest uz pieprasījumu balstītus sabiedriskā transporta reisu;
- indivīda līmenī uzkrāt un noturēt aktīvus (mājokļus, iekrājumus u. c.);
- plašāka iesaiste pieaugušo izglītībā, kas sagatavo produktīvākam darbam vai pārkvalifikācijai bezdarba gadījumā;
- palielināt kompetences skolēniem, kuriem tās ir zemas;
- veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība, īpaši speciālistu un diagnostikas pieejamība iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, kā arī uzlabot savlaicīgu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību grūtniecēm un bērniem, kā arī pacientiem ar saslimšanām, kas var izraisīt ilgstošu darbības zudumu un invaliditāti;
- individualizēt atbalstu cilvēkiem, kuriem nepieciešami pakalpojumi, lai novērstu nevienlīdzību, iesaistot visas vajadzīgās puses;
- minimālās ienākumu sistēmas noteikšana, pietiekams finansējums sociālā atbalsta sistēmai.

Valdība turpinās strādāt ar šiem izaicinājumiem. 2018. gada oktobrī notiks Saeimas vēlēšanas, un gaidāms, ka priekšvēlēšanu laikā politiskās partijas nāks klajā ar savām prioritātēm mērķu sasniegšanai, un nākamā valdība noteiks savas darbības pilnvaru laikam precīzus sasniedzamus politikas rezultātu rādītājus. 2018. un 2019. gadā turpināsies sabiedriskas diskusijas par risinājumiem. Līdz 2019. g. septembrim ministrijas detalizēti izvērtēs īstentās pamatnostādnes, kā arī sniegs priekšlikumus par politikas iespējamām izmaiņām laika periodam pēc 2020. gada. Nacionālās attīstības padome, kuru vada Ministru prezidents un kurā iesaistīti sociālie partneri, nozaru ministrijas un citi valdības sadarbības partneri, sniegs Ministru prezidentam viedokli par nākotnes politikām. Ministru kabinets tad pieņems lēmumus par sasniedzamajiem rezultātiem un to sasaisti ar pieejamiem papildu resursiem. Virzoties uz ilgtspēju, Latvija ies kopsolī ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm.

Analīze rāda, ka visi IAM tiek integrēti Latvijas plānošanas sistēmā. Latvijā nav tādu jomu, kurās nozares politika netiek īstenota, bet daudzās to varētu darīt aktīvāk un ieguldīt vairāk. Drīzāk ir diskusijas par mainīgām mērķgrupām un/vai nepietiekamiem finanšu līdzekļiem darīt visu – īpaši nevienlīdzības jomā. Papildu aspekts, kas jāņem vērā, ir mūsdienu digitālās vides straujā attīstība, kas jau šobrīd veicina vairāku IAM sasniegšanu. Raugoties ilgtermiņa perspektīvā, digitālās vides un tehnoloģiju nozīme ir būtiska visu IAM izvirzīto mērķu sasniegšanā. Iespējams, ka apziņa par nepieciešamību no izpratnes par ekonomikas lineāro izaugsmi sākt vairāk virzīties uz izpratni par aprites ekonomiku un tās iespējamo pienesumu sabiedrības ilgtspējīgas labklājības veidošanā ir viens no lielākajiem ieguvumiem no šī procesa. Ja spēsim mazināt nevienlīdzību un virzīt savu uzņēmējdarbību uz inovāciju un ekoeftektivitāti, tad arī labāk spēsim integrēt ilgtspējīgas vides, ekonomikas un sociālās dimensijas Latvijas un globālajā dienaskārtībā.

Lai nodrošinātu Latvijai aktuālu ANO IAM ieviešanu valdības līmenī, tiks veiktas turpmāk minētās darbības vidēja termiņa politikas plānošanā un to sasaistē ar budžetu no 2021. gada. Lai plānošana būtu efektīva, jāņem vērā gan valsts budžeta iespējas, gan arī ES kopējais plānošanas process.

VIDUSPOSMA IZVĒRTĒJUMI. Līdz 2019. gada vidum tiks veikti vairāki vidusposma izvērtējumi par svarīgām Latvijas nozaru politikām, tostarp sabiedrības veselību, iekļaujošo izglītību, iekļaujošo nodarbinātību un citām jomām. Pamatojoties uz šiem izvērtējumiem, varēs izdarīt papildu secinājumus par izaicinājumiem nākamajam periodam. Attīstības plānotāji ir apņēmušies skatīt IAM īstenošanas kontekstu šo izvērtējumu procesā.

MINISTRIJU PRIORITĀTES. Līdz 2019. gada septembrim ministrijas sniegs PKC informāciju par vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentiem, kuru darbība attiecināma uz 2021.–2027. gada plānošanas periodu, to ietvaros sasniedzamajiem mērķiem un īsu satura izklāstu.

DAŽĀDAS DISKUSIJAS. Lai nonāktu pie valsts attīstībai atbilstošām prioritātēm, mērķiem un risinājumiem, 2018. un 2019. gadā Latvijai būtu jāparedz diskusijas par tematiskajām jomām un prioritāri sasniedzamajiem mērķiem, kas minēti gan šajā Ziņojumā, gan arī NAP2020 vidusposma izvērtējuma ziņojumā.

POLITISKĀS IZVĒLES. 2018. gada oktobrī notiks Saeimas vēlēšanas. Vēlēšanu rezultātā jauna valdība sagatavos valdības deklarāciju, nodrošinot tās saskaņotību ar hierarhiski augstākajiem attīstības plānošanas dokumentiem vai piedāvājot tos pārskatīt, pieņemot lēmumus par izmaiņām galvenajos valdības politikas uzstādījumos. Politiskās partijas, gatavojot vēlēšanu programmas 2018. gadā, ir aicinātas izmantot Ziņojumā un NAP2020 vidusposma izvērtējumā izdarītos secinājumus, kā arī nozaru vidusposma izvērtējumus. Jaunā valdība tiek aicināta turpināt uzsāktu praksi noteikt prioritāri sasniedzamos politikas rezultātu rādītājus Valdības deklarācijā. Tas palīdz valdībai ikgadējā budžeta izstrādes procesā, pieņemot lēmumus par valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu.

PROGRESS MĒRĶU SASNIEGŠANĀ. Ministru prezidents arī 2019. gadā ziņos par progresu NAP2020 un Latvija 2030 mērķu sasniegšanā. Tad arī paredzēts nosaukt plānotos sasniedzamos mērķus, uz kuriem būs vērsta politikas īstenošana nākamajā periodā.

NACIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS PADOMES VIEDOKLIS. Nacionālās attīstības padome izskatīs un sniegs Ministru prezidentam viedokli par PKC piedāvāto izstrādājamo pamatnostādņu sarakstu nākamajam plānošanas periodam un par atbildīgajām un līdzatbildīgajām institūcijām.

ES NĀKOTNE. Paraleli Latvijai kā ES dalībvalsts piedalīsies mērķu noteikšanā ES līmenī, kā arī vienosies par ES mērķiem valstu iekšienē. ES daudzgadu budžeta plānošana ietekmēs arī lēmumus par nacionālā līmeņa plāniem no 2021. gada. 2019. gadā Eiropa ievēlēs Eiropas Parlamenta pārstāvjus, kas turpmāk virzīs Eiropas tautu gribu attiecībā uz ilgtspējīgu attīstību.

Nākamo soļu īstenošanai ir svarīgi, lai būtu pieejama datos balstīta informācija, kā arī informācija par sabiedrības, un īpaši politikas mērķgrupas, viedokļiem. Tāpēc CSP un Eurostat regulāri jāziņo par mērķu sasniegšanas progresu un tendencēm.

Protams, viens no galvenajiem attīstības mērķiem ir atraisīt cilvēku potenciālu. Ja apstākļi turpinās uzlaboties sociālajā, vides un ekonomikas jomā, tas radīs indivīdiem iespējas iniciēt ilgtspējas risinājumus. Apstākļos, kad iniciatīva nāk no valsts vai pašvaldības, nākotnē obligāti iesaistāmas mērķgrupas risinājumu izstrādē.

Statistikas pielikums

Latvijas ziņojums
Apvienoto Nāciju
Organizācijai
par Ilgtspējīgas attīstības
mērķu ieviešanu

Metodika

Šajā pielikumā iekļauti indikatori un to vērtības, kas raksturo Latvijas sniegumu ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanas kontekstā. Pielikuma metodoloģijas izstrādē tika ņemti vērā ANO darba grupas izstrādātie Ilgtspējīgas attīstības mērķu indikatori, izmantoti Eiropas Komisijas statistikas biroja Eurostat apkopotie ilgtspējīgas attīstības indikatori, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam un Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam indikatori, kā arī citās publiskās datu bāzēs pieejamie citi atbilstošie valsts ilgtspējīgu attīstību raksturojošie indikatori. Katram no 17 ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem izveidota atsevišķa indikatoru tabula, kurā norādīti indikatori, to vērtības 2010.gadā, pašlaik pieejamās aktuālās šo indikatoru vērtības, kā arī mērķa vērtības Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam un Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam indikatoriem. Par katru no indikatoriem sniegta tā izmaiņu novērtējums, balstoties uz ekspertu vērtējumu par indikatora izmaiņu tendences atbilstību Ilgtspējīgas attīstības mērķiem un principiem. Indikatoru tendenču vērtēšanā izmantots sekojoša pieeja novērtējuma sniegšanai:

- 1** – būtisks progress, izmaiņu tendence pilnībā atbilst Ilgtspējīgas attīstības mērķim;
- 0** – nelielas pozitīvas vai negatīvas izmaiņas, izmaiņu tendence nenodrošina Ilgtspējīgas attīstības mērķa īstenošanu;
- 1** – būtiskas negatīvas izmaiņas, izmaiņu tendence pretēja Ilgtspējīgas attīstības mērķa īstenošanai.

Mērķis Nr.1. Novērsta nabadzība

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Nabadzības riska indekss pēc sociāliem transfertiem	10	2010/2016	%	20,9	21,8		<16	0
2	Ekonomiskās spriedzes indekss	10	2010/2016	%	65,5	41,4	42		1
3	Nabadzības riska indekss strādājošajiem vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem, %	8, 9, 10	2010/2016	%	9,5	9	5		0
4	Nabadzības riska indekss ģimenēm, kurās viens pieaugušais audzina bērnus, %	10	2010/2016	%	37,6	34,3	30		-1
5	Nabadzības riska indekss mājāsaimniecībām, ko veido 2 pieaugušie un 3 un vairāk apgādībā esošu bērnu, %	10	2010/2016	%	37,1	19,8	27		1
6	Nabadzības riska indekss bērniem līdz 17 gadu vecumam	10	2010/2016	%	24,7	18,4	19		1
7	Nabadzības riska indekss mājāsaimniecībām ar apgādībā esošiem bērniem, %	10	2010/2016	%	21,2	16,3			1
8	Nabadzības riska indekss pieaugušajiem no 18 līdz 64 gadu vecumam	10	2010/2016	%	20,2	17,5			1
9	Nabadzības riska indekss vīriešiem vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem, %	5, 10	2010/2016	%	20,4	17,5			1
10	Nabadzības riska indekss sievietēm vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem, %	5, 10	2010/2016	%	20,1	17,5			1
11	Nabadzības riska indekss pieaugušajiem pēc 65 gadu vecuma	10	2010/2016	%	9,1	39,9			-1
12	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri pakļauti nabadzības riskam vai sociālai atstumtībai	10	2010/2016	%	38,2	28,5			1
13	Iedzīvotāju dzīve materiālā nenodrošinātība	10	2010/2016	%	27,6	12,8			1
14	Mājāsaimniecības ar zemu nodarbinātību	8, 10	2010/2016	%	12,6	7,2			1
15	Iedzīvotāju, kuru mājokļa izdevumi lielāki par 40% viņu rīcībā esošā ienākuma, īpatsvars	10, 11	2010/2016	%	9,8	7,0			0
16	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri nevarēja saņemt nepieciešamo veselības aprūpes pakalpojumus	3, 10	2010/2016	%	15,1	8,2			1
17	Iedzīvotāji, kuriem bija grūtības nodrošināt siltu mājokli	10, 11	2010/2016	%	19,1	10,6			1
18	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo mājokļos ar neapmierinošiem apstākļiem	10, 11	2010/2016	%	24,7	21,9			0
19	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo mājokļos bez pamata labierīcībām	10, 11	2010/2016	%	15,1	11,7			0
20	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo pārapdzīvotos mājokļos	10, 11	2010/2016	%	55,7	43,2			1
21	Iedzīvotāju materiālās nenodrošinātības indekss	10	2010/2016	%	46,6	26,4			1
22	Vispārējās valdības izdevumu sociālai aizsardzībai īpatsvars no visiem izdevumiem	10	2010/2016	%	31,2	32,2			0

Mērķis Nr.2. Ilgtspējīga lauksaimniecība, novērst badu

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības (% no visām lauksaimniecībā izmantojamām zemēm)	12, 14, 15	2010/2016	%	9,2	13,4		>15	1
2	Apsaimniekotās lauksaimniecības zemes īpatsvars	12, 15	2010/2016	%	88,6	92	95		1
3	Liekā svara un aptaukošanās īpatsvars bērniem 7 gadu vecumā	3	2008/2015	%	21,5	21,7	21,5		0
4	Aptaukošanās īpatsvars 18 gadus veciem un vecākiem iedzīvotājiem	3	2008/2014	%	16,9	21,3			-1
5	Lauksaimniecības ieņēmumu uz vienu darba vienību gadā pieaugums pret 2000.gadu (100)	1, 8, 10, 12	2010/2016	%	100	120,3			0
6	Valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai lauksaimniecības nozarē (Euro uz 1 iedzīvotāju)	9, 12, 15	2010/2016	EUR	2,1	5,6			1
7	Slāpekļa daudzums augsnē	12, 14, 15	2010/2014	kg/ha	29	28			0
8	Amonjaka emisijas lauksaimniecībā	12, 14, 15	2010/2015	kg/ha	8,1	8,6			0

Mērķis Nr.3. Laba veselība

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Vidējais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem (sievietes)	5	2010/2016	year	77,9	79,4	80	>82	1
2	Vidējais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem (vīrieši)	5	2010/2016	year	67,9	69,8	72	>75	1
3	Veselīgi nodzīvoti mūža gadi, vidēji sievietēm	5	2013/2015	year	54,2	54,1	60	63	0
4	Veselīgi nodzīvoti mūža gadi, vidēji vīriešiem	5	2013/2015	year	51,7	51,8	57	60	0
5	Potenciāli zaudētie mūža gadi, uz 100000 iedzīvotājiem		2010/2016	per 100 000 inhabitants	6476	5366	5300	4500	1
6	Iedzīvotāju īpatsvars, kas vismaz 1-2 reizes nedēļā nodarbojas ar fiziskām vai sportiskām aktivitātēm	4	2009/2013	%	27	31	40	60	0
7	Darbspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvars, kas vismaz reizi pēdējā gada laikā apmeklējuši ģimenes ārstu	4	2010/2016	%	65,1	78,1	74	75	1
8	Pēdējā gada laikā pārmērīga alkohola lietotāju īpatsvars darbspējas vecumā	4	2011/2015	%	43,7	44,5	38	35	0
9	Regulāras smēķēšanas izplatība 15 gadu vecumā	4	2010/2014	%	26,9	14,3	22	18,5	1
10	Mirstība no ārējiem nāves cēloņiem līdz 64.g.v. uz 100 000 iedzīvotājiem	4	2010/2016	per 100 000 inhabitants	93,0	73,5	60		1
11	Iedzīvotāju, kuri uzskata savu veselību par labu vai ļoti labu, īpatsvars no vismaz 16 gadus veciem iedzīvotājiem		2010/2016	%	47,7	47,2			0

12	Iedzīvotāju mājsaimniecībās, kuras cieš no trokšņa piesārņojuma, īpatsvars no visiem iedzīvotājiem	9	2010/2016	%	17,5	13,3			1
13	Nāves no hroniskām slimībām gadījumu skaits uz 100 000 iedzīvotāju vecumā līdz 65 gadiem		2010/2015	per 100 000 inhabitants	265,8	221,6			1
14	Mirstība no pašnāvībām līdz 64 g.v. uz 100000 iedzīvotāju		2010/2016	per 100 000 inhabitants	18,8	17,1	17		1
15	Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaits uz 100000 iedzīvotājiem	9	2010/2015	per 100 000 inhabitants	10,4	9,5			0
16	Iedzīvotāji, kuri minēja, ka nevarēja izmantot veselības aprūpes pakalpojumu, no vismaz 16 gadus veciem iedzīvotājiem	1, 10	2010/2016	%	15,1	8,2			1
17	Zidaiņu mirstība (0 dienas līdz 1 gads) uz 1000 dzīvi dzimušajiem		2010/2016	per 1000 live births	5,7	3,7	3,7		1
18	Neonatālā mirstība (0-27 dienas veci) uz 1000 dzīvi dzimušajiem		2010/2016	per 1000 live births	3,6	2,5			1
19	Saslimstība ar tuberkulozi		2010/2016	per 100 000 inhabitants	39,3	28,6	<35		1
20	Mātes mirstība uz 100 000 dzīvi dzimušajiem		2010/2016	per 100 000 live births	26,1	23,1			0
21	Jaunatklāto HIV infekcijas gadījumu skaits		2010/2016		274	365			-1
22	Nāves gadījumi no AIDS		2010/2016		58	71	<80		0
23	Mirstība no sirds un asinsvadu slimībām līdz 64 g.v.		2010/2016	per 100 000 inhabitants	157,8	145,1	130		0
25	Mirstība no jaundabīgajiem audzējiem līdz 64 g.v.		2010/2016	per 100 000 inhabitants	106,4	102,7	96		0
26	Mājsaimniecību patēriņa izdevumi veselībai no visiem izdevumiem	16	2010/2016	%	5,9	6,6			-1
27	Valsts kopējais gaisu piesārņojošo vielu emisijas apjoms slāpekļa oksīdam (NOx)	11, 12, 15	2010/2016	t	34	36,53	25	20	-1
28	Valsts kopējais gaisu piesārņojošo vielu emisijas apjoms amonjakam (NH3)	11, 12, 15	2010/2016	t	17	18,76	16	16	-1
29	Valsts kopējais gaisu piesārņojošo vielu emisijas apjoms gaistošajiem organiskajiem savienojumiem	11, 12, 15	2010/2016	t	65	41,37	53	49	1
30	Valsts kopējais gaisu piesārņojošo vielu emisijas apjoms smalkajām daļiņām	11, 12, 15	2010/2016	t	27	41,14	23	20	-1
31	Valsts kopējais gaisu piesārņojošo vielu emisijas apjoms sēra dioksīdam	11, 12, 15	2010/2015	t	3,1	3,66	6,2	7,1	0

Mērķis Nr.4. Kvalitatīva un iekļaujoša izglītība

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Bērnu skaits, kas mācās pirmsskolas izglītības iestādēs (ISCED 0) no 4 gadu vecuma līdz obligātās pirmsskolas izglītības ieguves vecumam		2010/2016	%	90,3	95,5	95	>95	1
2	Pirms laika skolu pametušo (18-24 gadu vecumā) īpatsvars	1, 10	2010/2017	%	12,9	8,6	10	9	1
3	Jaunieši 15-29 gadu vecumā, kuri nemācās un nestrādā, no visiem šī vecuma jauniešiem	8, 10	2010/2016	%	20,7	13,3			1
4	Pieaugušo (25-64 gadi) iedzīvotāju, kas iesaistīti pieaugušo izglītības sistēmā, īpatsvars	8	2010/2017	%	5,4	7,5	15	34	0
5	Ārvalstu studentu īpatsvars augstskolās mācību gada sākumā	16, 17	2010/2016	%	1,91	10		>10	1
6	Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars vecuma grupā no 30 līdz 34 gadiem		2010/2017	%	32,6	43,8	40	40	1
7	Jauniešu lasītprasmes līmenis (15-16v) OECD PISA standartā – augstākie kompetenču līmeņi (5. un 6.līmenis)		2009/2015	%	2,9	4,3	9		0
8	Jauniešu lasītprasmes līmenis (15-16v) OECD PISA standartā – zemākie kompetenču līmeņi (1.līmenis)		2009/2015	%	17,2	17,7	13		-1
9	Izglītojamo proporcija vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības programmās pēc pamatzglītības ieguves		2010/2016	%	61,7/38,3	61,4/38,6	50/50	50/50	0
10	Augstāku izglītību ieguvušo personu nodarbinātība 20-34 gadu vecuma grupā		2010/2016	%	79,2	85,4			1
11	Ārvalstu studentiem piešķirto stipendiju skaits gadā.	16, 17	2012/2013 - /2016./2017		80	60	150		-1

Mērķis Nr.5. Dzimumu līdztiesība

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Nabadzības riska indekss pēc sociāliem transfertiem (sievietes)	10	2010/2016	%	18,3	19,1			0
2	Nabadzības riska indekss pēc sociāliem transfertiem (vīrieši)	10	2010/2016	%	19,8	24,6			-1
3	Starpība starp sieviešu un vīriešu vidējo stundas algu procentos no vīriešu vidējās stundas algas	1, 8, 10	2010/2016	%	15,5	17,0			0
4	Starpība starp vīriešu un sieviešu nodarbinātības līmeņiem vecumā no 20 līdz 64 gadiem	1, 8, 10	2010/2016	%	-0,5	2,9			0
5	Sieviešu īpatsvars, kuras saņem minimālo algu vai mazāk no visām sievietēm ar darba ienākumiem	1, 8, 10	2010/2016	%	25,9	22,7			0
6	Sieviešu īpatsvars, kuras saņem minimālo algu vai mazāk no visiem darba ņēmējiem ar darba ienākumiem	1, 8, 10	2010/2016	%	13,9	11,7			0
7	Vīriešu īpatsvars, kuri saņem minimālo algu vai mazāk no visiem vīriešiem ar darba ienākumiem	1, 8, 10	2010/2016	%	27,3	20,6			0
8	Sieviešu īpatsvars no Saeimas deputātiem	16	2010/2016	%	19	15			-1
9	Sieviešu īpatsvars uzņēmumu padomēs/valdēs	16	2010/2016	%	23,5	27,9			1
10	Pirms laika skolu pametušo īpatsvars (vīrieši/sievietes) 18-24 gadu vecumā	4	2010/2017	%	16,7/9	12,0/5,0			1
11	Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars (vīrieši/sievietes) 30-34 gadu vecumā	4	2010/2017	%	23,7/41,5	32,1/56,0			0
12	Augstāku izglītību ieguvušo vīriešu/sieviešu nodarbinātība 20-34 gadu vecuma grupā	4	2010/2016	%	83,6/77,1	88,6/83,6			0
13	Apzinātu slepkavību upuru skaits uz 100 000 iedzīvotājiem (vīrieši/sievietes)	11, 16	2012/2015	per 100 000 inhabitants	3,53/3,33	4,06/2,7			0
14	Izvarošanas upuru skaits uz 100 000 iedzīvotājiem (vīrieši/sievietes)	11, 16	2012/2015	per 100 000 inhabitants	0,00/4,32	0,44/4,47			na
15	Seksuālas vardarbības upuru skaits uz 100 000 iedzīvotājiem (vīrieši/sievietes)	11, 16	2010/2015	per 100 000 inhabitants	2,14/7,21	3,40/8,56			na
16	Aprūpes pienākumu dēļ ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji (vīrieši/sievietes) vecumā no 20 līdz 64 gadiem	1, 10, 16	2010/2016	%	6,5/24,8	11/31,2			-1

Mērķis Nr.6. Tīrs ūdens un piemēroti sanitārie apstākļi

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Pārstrādāto atkritumu īpatsvars	11, 13, 15	2010/2016	%	48	70,8	>50	>80	1
2	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo mājokļos bez tualetes ar ūdens novadu un vannas vai dušas	1, 10, 11	2010/2016	%	15,1	11,7			1
3	Bioķīmiskā skābekļa patēriņš upēs	11, 14	2010/2012	mg O ₂ /l	1,45	1,47			0
4	Fosfātu piesārņojums upēs	11, 14	2010/2012	mg PO ₄ /l	0,026	0,023			0
5	Mājokļu labiekārtotība ar aukstā ūdens apgādi	11, 14	2010/2017	%	89,2	92,9			1
6	Mājokļu labiekārtotība ar kanalizāciju	11, 14	2010/2017	%	86,6	91,4			1

Mērķis Nr.7. Atjaunojamā enerģija, energoefektivitāte, pieejamas cenas

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Energoatkarība – neto energoresursu imports/ bruto enerģijas patēriņš un bunkurēšana	11, 12, 13	2010/2016	%	45,5	47,2	44,1	<50	0
2	Bruto enerģijas patēriņš pret IKP (kg naftas ekvivalenta pret 1000EUR IKP)	9, 11, 12, 13	2010/2016	kg/ EUR 1 000 GDP	260,2	202,8	280	<150	1
3	AER īpatsvars no bruto iekšzemes enerģijas patēriņa	9, 11, 12, 13	2010/2016	%	32,3	37,2	40	>50	1
4	Enerģijas primārā patēriņa izmaiņas pret 2005.gadu (2005=100)	9, 11, 12, 13	2010/2016	%	101,4	95,4			0
5	Enerģijas bruto gala patēriņa izmaiņas pret 2005.gadu (2005=100)	9, 11, 12, 13	2010/2016	%	102,5	95,1			0
6	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri nevarēja uzturēt mājokli pietiekami siltu	1, 10	2010/2016	%	19,1	10,6			1
7	Mājsaimniecību izdevumi kopā par energoresursiem uz vienu mājsaimniecības locekli gadā	1, 10	2010/2015	EUR	325,58	372,92			0
8	Mājsaimniecību izdevumi par elektroenerģiju uz vienu mājsaimniecības locekli gadā	1, 10	2010/2015	EUR	95,56	154,27			-1
9	Mājsaimniecību izdevumi par siltumenerģiju uz vienu mājsaimniecības locekli gadā	1, 10	2010/2015	EUR	239,08	218,69			1

Mērķis Nr.8. Cienīgs darbs un ekonomikas izaugsme

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes līmeņa	1, 9, 12	2010/2016	EUR	13400	18800		>2700	1
2	IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes līmeņa (% no ES vidējā rādītāja)	1, 9, 12	2010/2016	%	53	65	70		1
3	IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālās atšķirības - reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija (%)	1, 9, 10, 11, 12	2010/2015		40,2	44,0	34,5	<30	-1
4	Iekšzemes kopprodukts uz vienu nodarbināto 2010.gada cenās	1, 9, 12	2010/2016	EUR	21 089	24 567			1
5	Preču un pakalpojumu eksports no IKP	9, 12	2010/2016	%	53,7	60	70	78	0
6	Nabadzības riska indekss strādājošajiem vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem, %	1, 9, 10	2010/2016	%	9,5	9	5		0
7	Strādājošo reālās darba samaksas dinamika, % pret iepriekšējo gadu	1, 9, 10	2011/2016	%	100,1	104,6	108		0
8	Nominālais IKP uz vienu iedzīvotāju	1, 9, 10	2010/2016	EUR	8553	12722			1
9	Iedzīvotāju, kuri aprūpes pienākumu dēļ ir ekonomiski neaktīvi, īpatsvars no ekonomiski neaktīvajiem iedzīvotājiem	1, 10	2010/2016	%	16,7	22,9			-1
10	Jaunieši 15-29 gadu vecumā, kuri nemācās un nestrādā, no visiem šī vecuma jauniešiem	1, 10	2010/2016	%	20,7	13,3			1
11	Nodarbinātības līmenis % (vecuma grupā no 15-74 gadiem)	1, 10	2010/2017	%	52,0	62,9			1
12	Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem 15-74 gadu vecumā	1, 10	2010/2017	%	8,8	3,27			1
13	20-64 gadus vecu nodarbināto ar terminētiem darba līguma īpatsvars no visiem 20-64 gadus veciem nodarbinātajiem	1, 10	2010/2016	%	6,1	3,1			1
14	Bojā gājušo skaits negadījumos darbā uz 100 000 nodarbināto	4, 12	2010/2016	%	2,74	3,32			-1

Mērķis Nr.9. Inovācijas un infrastruktūra

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Latvijas vieta "Doing Business" indeksā	12, 16	2010/2018	rating	27	19	13		1
2	Latvijas vieta Globālās konkurētspējas indeksā	12, 16	2011/2017	rating	64	54	45	<40	1
3	Autoceļi ar melno segumu no reģionālajiem valsts autoceļiem (%)	11	2009/2016	%	75,4	84,3	82	100	1
4	Autoceļi ar melno segumu no vietējiem valsts autoceļiem (%)	11	2009/2016	%	19,8	21,1		>50	0
5	Kravu apgrozījums Latvijas ostās gadā	11	2011/2016	million	68,8	63,1	116	>130	-1
6	Pasažieru apgrozība sabiedriskajā autotransportā (regulārās satiksmes autobusu pasažierkilometri gadā)	11	2010/2016	million	2311	2187	1860	>2850	0
7	Apkalpoto gaisa satiksmes pasažieru skaits lidostā „Rīga” (milj., gadā)	11	2011/2016	million	5,1	5,4	8,5	>10	1
8	Pasažieru apgrozība dzelzceļa transportā (milj. pasažierkilometru gadā)	11	2008/2016	million	951	584		>1150	-1
9	Apkalpoto pasažieru skaits Rīgas ostā (tūkst., gadā)	11	2010/2016	thousand	705	581	1150	>1500	-1
10	Samazināts sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts galveno autoceļu garums par (%)	11	2012/2016	%	0	23	50	100	1
11	Samazināts sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts reģionālo autoceļu ar melno segumu garums par (%)	11	2012/2016	%	0	2	50	85	-1
12	Mājsaimniecību īpatsvars, kam pieejams internets (%)	11	2011/2016	%	63,6	77,3	80	95	1
13	Individuālā e-pārvaldes lietošana (%) no iedzīvotājiem vecumā no 16 līdz 74 gadiem, kas sadarbojušies ar valsts institūcijām	11, 16	2011/2016	%	41	69			1
14	Augsto tehnoloģiju nozaru eksporta īpatsvars kopējā eksportā vērtībā	12	2010/2016	%	11,0	16,0	11		1
15	Apstrādes rūpniecības īpatsvars no kopējās pievienotās vērtības	12	2011/2016	%	14,1	12,5	20		0
16	Bruto pamatkapitāla veidošana apstrādes rūpniecībā nefinanšu investīcijas gadā	12	2010/2016	million EUR	412	438	925		0
17	Nodarbinātībā apstrādes rūpniecībā (% no visiem nodarbinātajiem)	12	2010/2016	%	13,2	13,8			0
18	Zinātnieku skaits, kas nodarbināti privātajā sektorā (% no visiem, atbilstoši pilna laika ekvivalentam)	4, 12	2011/2016	%	16,2	17,5	23	27	0
19	Izdevumi pētniecībai un attīstībai no IKP gadā (%)	4, 12	2010/2016	%	0,6	0,44	1,5	3	-1
20	Privātā sektora ieguldījums pētniecībā un attīstībā (%)	4, 12	2010/2016	%	37	24,5	48	51	-1
21	Piešķirtie Eiropas patenti, kas pieteikti no zinātniekiem, kas rezidē Latvijā	4, 12	2011/2016	number	11	16	26	35	0

Mērķis Nr.10. Mazināta nevienlīdzība Latvijā un starp valstīm

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Džini indekss	1	2010/2016		35,9	34,5	<30		0
2	Summārais ienākumu nevienlīdzības S80/S20 kvintīļu attiecības indekss	1	2010/2016		6,8	6,2	4,8		0
3	P90/P50 ienākumu attiecību indekss	1	2010/2017		2,24	2,15	1,95		0
4	IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālās atšķirības - reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija (%)	1, 11	2010/2015		40,7	41,9	34,5	<30	-1
5	Migrācijas saldo, primāri veicinot reemigrāciju un samazinot emigrāciju	1, 11	2011/2016		-23127	-12229	+1000		1
6	Personu īpatsvars zem minimālā ienākuma līmeņa, (%)	1	2010/2015	%	9,8	7,4			1
7	Relatīvā nabadzības riska mediānas starpība	1	2010/2016		28,9	24			1
8	Iedzīvotāju ienākumu 1.deciles ienākumu īpatsvars kopējā visu mājsaimniecību ienākumu apjomā, %	1	2010/2016	%	2,0	2,3			0
9	40% iedzīvotāju ar zemākajiem ienākumiem gūto ienākumu īpatsvars no visu iedzīvotāju ienākumiem	1	2010/2016	%	17,9	18,6			0
10	Izlidzinātais reālais bruto mājsaimniecības ienākums uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes	1	2010/2016	EUR	10 190	13 442			1
11	Attīstības valstīm piešķirtais finansējums (milj. euro)	1, 17	2010/2015	million EUR	11,8	20,9			1
12	Imports no attīstības valstīm (milj. Euro)	1, 17	2010/2016	million EUR	830	1047			0

Mērķis Nr. 11. Ilgtspējīgas pilsētas un apdzīvotas vietas

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars (% no valsts iedzīvotājiem)	10	2010/2017	%	49,4	51,6	<48		-1
2	Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā (uz 100 iedzīvotājiem)		2010/2016	per 100 inhabitants	197,5	293,71	200	>250	1
3	Amatiermākslas kolektīvu dalībnieku skaits uz 100 iedzīvotājiem		2010/2016	per 100 inhabitants	3,2	3,4	3	>3,5	1
4	Nesakārtoto industriālo zonu un citu uzņēmējdarbības attīstībai nozīmīgu teritoriju apjoms (ha)	14	2013/2016	hectares	5826	5580	5520		1
5	Iedzīvotāju mājāsaimniecībās, kuras cieš no trokšņa piesārņojumu, īpatsvars no visiem iedzīvotājiem	14	2010/2016	%	17,5	13,3			1
6	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri norādīja uz noziedzību, vardarbību un vandālismu savas dzīvesvietas apkārtnē	10, 16	2010/2016	%	23,8	10			1
7	Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaits uz 100 000 iedzīvotājiem	9	2010/2016	per 100 000 inhabitants	10,4	9,5			0
8	Cieto daļiņu gaisa piesārņojums pilsētās (mikrogrami uz kubikmetru)	12	2009/2014	µg/m3	15,8	18,3			-1
9	Pārstrādāto sadzīves atkritumu īpatsvars no radītajiem sadzīves atkritumiem	12, 14	2010/2016	%	9,4	25,2			1
10	Pasažierkilometru īpatsvars sabiedriskajā transportā no iekšzemes pasažierkilometriem	9, 12	2010/2016	%	19,8	17,7			-1

Mērķis Nr. 12. Atbildīga ražošana un atbildīgs patēriņš

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Resursu produktivitāte (EUR uz kilogramu)	9	2010/2016	EUR/kg	0,4817	0,4763		>1,550	0
2	Pārstrādāto sadzīves atkritumu īpatsvars (% no savāktajiem atkritumiem gadā)	11, 14	2010/2016	%	14,55	25,2	45	>60	1
3	Radīto sadzīves atkritumu daudzums	11, 14	2010/2016	t	680 000	802 000	834 000	653 000	-1
4	Radīto sadzīves atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju	11, 14	2011/2016	kg	350	410	444	400	0
5	Apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības pieaugums 2010.gada cenās	9	2010/2016	%	100	114,4	140		0
6	Energoatkarība — neto energoresursu imports/bruto iekšzemes enerģijas patēriņš plus bunkurēšana (%)	7	2010/2016	%	41,6	47,2	44,1		-1
7	Energointensitāte - saražotā IKP vērtība uz vienu patērēto naftas ekvivalento kilogramu	7, 9, 11	2010/2016	EUR	3,8	4,9			1
8	Vidējās CO2 emisijas no jauniem vieglajiem automobiļiem	13	2014/2016	CO ₂ g/km	140,4	128,9			0
9	Kravas transporta intensitāte (Iekšzemes tonnkilometri pret IKP, 2005=100)	11	2010/2016		100,8	102,4			0
10	Enerģijas gala patēriņš uz vienu mājāsaimniecības locekli (kilogramu naftas ekvivalenta)	7, 9, 11	2010/2016	kg of oil equivalent	662	584			1

Mērķis Nr. 13. Mazināt klimata pārmaiņas un to ietekmi

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Siltumnīcas efekta gāzu emisijas gadā (pret emisiju apjomu bāzes gadā) (Kioto protokols)	7, 8, 9, 11, 14	2010/2015	%	47,6	44,1	46,4		1
2	Plūdu un erozijas procesu apdraudēto iedzīvotāju skaits	6, 11, 15	2012/2016	Number	600 000	580 000	400 000		-1
3	Kopējās SEG emisijas Mt CO ₂ ekvivalenta	7, 8, 9, 11, 14	2014/2015	Mt CO ₂ equivalent	11,21	11,32	12,16		0
4	Enerģētikas sektorā radīto SEG emisiju apjoms pret iekšzemes bruto enerģijas patēriņu (2000gads=100)	7, 8, 11	2010/2015	%	96	85,9			1

Mērķis Nr. 14. Saglabāt un ilgtspējīgi izmantot okeānus, jūras un to resursus, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Slāpekļa/fosfora savienojumu ieplūde virszemes saldūdens objektos (tonnas gadā)	2, 6, 11, 12	2007/2013	t	3717/ 424	1019/ 133		<2500/ 300	1
2	Ekosistēmas pieejā pamatots jūras telpiskais plānojums	9, 7, 13, 16	2007/2017		0	0	1	1	0
3	Aizsargājamo ūras teritoriju (AJT) īpatsvars (no kopējās aizsargājamo teritoriju platības), kurām izstrādāti dabas aizsardzības plāni vai individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi	8, 13,	2010/2017	%	40	78	80		1
4	Jūras ūdeņu novērošanas staciju īpatsvars %, kuras vērojama eutrofikācijas samazināšanās tendence	2, 9, 12, 13	2013/2016	%	0	50%	100		1
5	AJT platības īpatsvars no Latvijas jurisdikcijā esošās jūras teritorijas platības	8, 12, 15, 16	2010/2016	%	15	15	> 15	> 15	0
6	Nozveja galvenajos zvejniecības areālos (tonnas)	2, 12, 13	2010/2016	t	164 488	114655			1
7	Latvijas jūras peldvietām piešķirto ekoserifikātu „Zilais karogs” skaits	3, 4, 6, 11	2013/2017		7	18	>10		1

Mērķis Nr.15. Ilgtspējīgas sauszemes ekosistēmas

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platības īpatsvars (%) no valsts teritorijas	11, 12, 13	2015/2017	%	18	18		18	0
2	Mežainums (mežu platība, % no kopējās valsts teritorijas)	2, 8	2009/2017	%	49,4	52,0	50	55	0
3	Lauku putnu indekss	2, 11, 12	2010/2017		119,19	87,87	115	>120	-1
4	Meža putnu indekss	11, 12	2010/2017		92,96	116,95	95		1
5	Saimnieciskās darbības ierobežojumu aizsargājamās teritorijās kompensācija	8, 12	2013/2017	%	47	100	100		1
6	ĪADT īpatsvars (no kopējā), kurām izstrādāti dabas aizsardzības plāni un uzsākta to ieviešana	11, 12	2013/2016	%	30	42	55		1
7	ES nozīmes sugu un biotopu īpatsvars, kuriem noteikti aizsardzības mērķi	12	2013/2018	%	0	7,5	100		-1

Mērķis Nr.16. Miers, taisnīgums, laba pārvaldība

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Latvijas publiskās pārvaldes darbības efektivitāte pēc GRICS indeksa (%)	8, 9	2010/2016	%	74	79	85	95	1
2	Latvijas vieta korupcijas uztveres indeksā	8	2010/2017	rating	59	40			1
3	Prasības kārtībā izskatāmo civillietu izskatīšanas ilgums līdz 12 mēnešu laikā visās 1. instances tiesās (% no visām lietām)	8	2011/2017	%	73,2	83,85	92	96	1
4	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri pilnībā vai daļēji uzticas tiesu neatkarībai, (%)	8	2016/2017	%	42	49	50		1
5	Balsotāju līdzdalība Saeimas vēlēšanās		2010/2014	%	59,45	58,85	>70		-1
6	Balsotāju līdzdalība pašvaldību vēlēšanās	11	2013/2017	%	45,99	50,39	>70		0
7	Iedzīvotāju īpatsvars, kas darbojas nevalstiskajās organizācijās	11	2009/2015	%	2,8	5,1	9		1
8	Iedzīvotāju savstarpējās uzticības indekss	8, 11	2009/2015	%	46	51	62		0
9	No noziedzīgiem nodarījumiem cietušo nepilngadīgo personu skaits	11	2013/2015		254	302			-1
10	Bērnu skaits, kuru vecākiem ar bāriņtiesas lēmumu atņemtas bērna aprūpes tiesības, ja konstatēta vecāku vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu	11	2009/2015		141	185			-1
11	Slepkavību skaits uz 100 000 iedzīvotājiem	11	2010/2016	%	6,7	7,2			0
12	Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss	11	2009/2015	%	7,4	9	19		0
13	Iedzīvotāju politiskās uzticēšanās indekss		2009/2015	%	3,23	3,3	4,75		0

Mērķis Nr.17. Sadarbība mērķu īstenošanai

No.	Indikators	Saikne ar citiem IAM	Bāzes vērtības gads/ aktuālās vērtības gads	Mērvienība	Bāzes vērtība	Aktuālā vērtība	Mērķa vērtība 2020	Mērķa vērtība 2030	Tendences novērtējums
1	Vispārējās valdības ieņēmumi procentos no IKP	8	2010/2016	%	36,8	37,2			0
2	Vispārējās valdības parāds procentos no IKP	8	2010/2016	%	46,8	40,5			1
3	OAP apjoms no NKI	1, 10	2010/2016	%	0,06	0,11	0,17	0,33	1
4	Imports no attīstības valstīm no visa Latvijas importa (%)	1, 10	2010/2016	%	9,9	8,5			0
5	Imports no attīstības valstīm (miljoni EUR)	1, 10	2010/2016	million EURO	830	1047			0
6	ĀM pārvaldītās divpusējās OAP, kas izlietots publiskās pārvaldes attīstībai un spēju stiprināšanai, t.sk. pret korupciju	10, 16	2015/2016	%	62	67	65		1
7	ĀM pārvaldītās divpusējās OAP, kura galvenais mērķis ir atbalsts tieslietu un iekšlietu sistēmas, t.sk. muitas un robežu struktūru stiprināšanai	10, 16	2015/2016	%	6	22	10		1
8	ĀM pārvaldītās divpusējās OAP, kurā iesaistīta partnervalsts pilsoniskā sabiedrība, īpatsvars	10, 16	2015/2016	%	76	75	80		0
9	ĀM pārvaldītās divpusējās OAP, kura atbalsta uzņēmējdarbības attīstību un eksportspēju	8, 10, 12	2015/2016	%	14	10	18		0
10	ĀM pārvaldītās divpusējās OAP, kura galvenais mērķis ir dzimumu līdztiesība	5, 10	2015/2016	%	0	6	8		1

Pārresoru koordinācijas centrs
Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1520
pkc@pkc.mk.gov.lv
ISBN 978-9934-8766-2-2
2018.g. jūlijā

Ziņojums pieejams –
www.pkc.gov.lv/lv/LV-zinojums-ANO

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS